

SAMFUNNSØKONOMISKE STUDIER

6

**BEDRIFTSSKATTER
I DANMARK, NORGE OG
SVERIGE**

Corporate Taxes in Denmark,
Norway and Sweden

STATISTISK SENTRALBYRÅ
OSLO 1958

BEDRIFTSSKATTER
I DANMARK, NORGE OG
SVERIGE

SAMFUNNSØKONOMISKE STUDIER NR. 6

BEDRIFTSSKATTER I DANMARK, NORGE OG SVERIGE

Corporate Taxes in Denmark,
Norway and Sweden

STATISTISK SENTRALBYRÅ
CENTRAL BUREAU OF STATISTICS OF NORWAY
OSLO 1958

Forord

Denne undersøkelsen var et ledd i det økonomiske utredningsarbeid som ble satt i verk under drøftingen av et nordisk fellesmarked. Utredningen har tidligere vært trykt i «Nordisk økonomisk samarbeid», rapport fra det nordiske økonomiske samarbeidsutvalg, bind 3, Oslo 1957.

Utredningen er utarbeidd av skatteforskningskontoret i Statistisk Sentralbyrå i samarbeid med svenske og danske skatteekspertene. Ansvaret for utredningen er fordelt mellom de tre lands skatteekspertene. Framstillingsformen i utredningen har vesentlig skatteforskningskontoret ansvaret for. Unntak er avsnittene som gir en tekstlig oversikt over de danske og svenske reglene. Disse avsnittene er en direkte oversettelse av utredninger fra de respektive lands skatteekspertene.

Det engelske sammendraget er utarbeidd av skatteforskningskontoret spesielt for denne publikasjonen.

Statistisk Sentralbyrå, Oslo, 23. januar 1958.

Petter Jakob Bjerve.

Odd Aukrust.

Preface

This study was a part of an economic inquiry requested by the governments in Denmark, Norway and Sweden in connection with the proposed Scandinavian customs union. The inquiry is previously published in "Economic Co-operation in the Northern Countries" vol. 3, Oslo 1957, issued by Economic Co-operation Committee.

The inquiry is prepared in the Central Bureau of Statistics, division of taxation research, in co-operation with Swedish and Danish tax experts. The responsibility for the investigation is divided between the experts. Apart from chapter II, which gives a survey of the tax legislation, the inquiry is written in the division of taxation research. Chapter II is written by tax experts in the respective countries and translated into Norwegian.

English summary is prepared by the division of taxation research especially for this publication.

Central Bureau of Statistics, Oslo, January 23, 1958.

Petter Jakob Bjerve.

Odd Aukrust.

Innhold

	Side
Kapitel I. Innledning	11
Kapitel II. Kort tekstlig oversikt over skattereglene for industriaksjeselskaper	14
A. Danmark	14
1. Ansettelsen av den skattepliktige inntekten	14
2. Beregningen av aksjeselskapsskattene	19
3. Eiendomsbeskatning	21
B. Norge	24
1. Innledning	24
2. Inntektsbegrepet	25
3. Formuesbegrepet	29
4. Skattesatser og skatteberegninger	29
5. Eiendomsskatten	30
C. Sverige	31
1. Beregningen av næringsinntekten	32
2. Investeringskatt og investeringsavgift	39
Kapitel III. Systematisk analyse av skattereglene på grunnlag av stiliserte regneeksempler ...	40
A. Om opplegget for de stiliserte regneeksempler	40
B. Skattene når vi ser bort fra avskrivningsreglene. Likevektsskatt og sjokk- virkninger	42
1. Danmark	42
2. Norge	49
3. Sverige	52
4. Virkningene av at beregningsår og betalingsår ikke faller sammen	53
C. Varelagervurdering	55
1. Varelagervurdering og skattemessig inntekt	55
2. Virkningen av stadig maksimal nedskrivning på et konstant lager	58
3. Virkningen av stadig maksimal nedskrivning på et varelager som ekspanderer	58
4. Varelagervurdering og utjamning av den skattepliktige inntekten	60
D. Avskrivninger på maskiner m. v. og bygninger	62
1. Avskrivningsbeløpet avhenger av realkapitalens alderssammensetning	62
2. Avskrivningsbeløpet ved gjentatte like store investeringer	64
3. Avskrivningsbeløpet ved jevn vekst i realkapitalens størrelse	65
4. Sjokkartede investeringer	67
5. Utjamning av skattepliktig inntekt over tiden	69
E. Skattene når vi tar hensyn til avskrivningsreglene	70
1. Likevektsskatter under ulike forhold	70
2. Skattenes fordeling over en konjunkturperiode	76
3. Skattenes fordeling over bedriftens levetid	82
4. Skattene ved sjokkartede investeringer	85
Kapitel IV. Konklusjon	88
Tillegg I. Skattesammenlikning ut fra innsamlede bedriftsregnskaper	91
Tillegg II. Konsekvensene av de nye avskrivningsreglene i Danmark og Norge	94
Sammendrag på engelsk	98

Contents

	Page
<i>Chapter I. Introduction</i>	11
<i>Chapter II. A brief survey of legislation on taxation of joint-stock companies in manufacturing</i>	14
A. Denmark	14
1. The assessment of taxable income	14
2. The assessment of taxes in joint-stock companies	19
3. Real estate taxes	21
B. Norway	24
1. Introduction	24
2. The income concept	25
3. The property concept	29
4. Tax rates and tax assessment	29
5. Real estate taxes	30
C. Sweden	31
1. The assessment of business income	32
2. Investment tax and investment duty	39
<i>Chapter III. A comparative study of taxation based on hypothetical examples</i>	40
A. An introduction to the hypothetical examples	40
B. Taxes when depreciation allowances are disregarded. Equilibrium taxes and shock effects	42
1. Denmark	42
2. Norway	49
3. Sweden	52
4. Effects of the time lag between earning of incomes and payment of taxes	53
C. Effects of inventory evaluation principles	55
1. Inventory evaluation and taxable income	55
2. Effects of depreciation at maximum rates on a constant inventory ...	58
3. Effects of depreciation at maximum rates on a growing inventory ...	58
4. Valuation of inventory and adjustments over time in taxable income .	60
D. Depreciation allowances on machinery and buildings	62
1. Depreciation allowances depend on the age of the real assets	62
2. Depreciation allowances when annual investments are constant	64
3. Depreciation allowances when real assets are growing at a fixed annual rate	65
4. Shock investments	67
5. Adjustment over time of the taxable income	69
E. Taxes when the effects of depreciation allowances are taken into account ...	70
1. Equilibrium taxes under alternative conditions	70
2. The distribution of taxes over the business cycle	76
3. The distribution of taxes over the corporation's lifetime	82
4. Effects on taxes of shock investments	85
<i>Chapter IV. Conclusions</i>	88
<i>Appendix I. A comparison based on accounts from some working corporations</i>	91
<i>Appendix II. Effects of the new rules adopted in Denmark and Norway concerning depreciation allowances</i>	94
English summary	98

Kap. I. Innledning.

Hovedformålet med denne utredning er å sammenlikne de skatter en industribedrift må betale ifølge de 3 lands regler. Denne oppgaven byr på endel vansker. Det er umiddelbart innlysende at den ikke kan løses bare ved å sammenlikne de skattesatser som gjelder i de tre landene. Det grunnlag som disse satsene skal nyttes på — eksempelvis skattepliktig inntekt — regnes jo ut etter forskjellige regler i de respektive land.

Heller ikke kan problemet løses fullstendig ved å ta for seg et (faktisk eller fiktivt) årsregnskap for en bedrift, og så se hva skattene i dette ene tilfelle blir etter norske, danske og svenske regler. En rekke faktorer vil nemlig spille en rolle for det resultat en kommer fram til ved en slik fremgangsmåte, slik at resultatet i ganske stor grad vil variere med det eksempel en tilfeldigvis velger å studere. (Fordi avskrivningene både etter svenske og danske regler vil avhenge av realkapitalens alderssammensetning, vil eksempelvis resultatet for et bestemt tilfelle være preget av nettopp den alderssammensetning på realkapitalen en har studert. Dansk skatt vil være avhengig av det spesielle forhold en har mellom inntekt og aksjekapital; osv.) Vi har her søkt å løse det problem vi står overfor, ved å studere *en rekke* stiliserte bedriftsregnskaper.

Disse studiene (til dels jamført med annet materiale) mener vi gir svar på to spørsmål: For det første hva den direkte skattleggingen gjennomsnittlig må antas å utgjøre for en industribedrift etter de 3 lands regler under «normale» forhold. For det andre hvordan den direkte skattleggingen etter de 3 lands regler vil variere «lovmessig» med visse forhold ved den industribedrift som betraktes.

Forskjellige forhold begrenser i noen grad verdien av denne undersøkelsen. Det kan eksempelvis reises visse innvendinger mot selve problemstillingen. Vi tar her for oss visse regnskaper og går ut fra disse i vesentlige trekk ville bli stilt opp på samme måte — uansett hvilket skattesystem bedriften står overfor. Bare på de punkter der regnskapene rent bokholderimessig ellers ikke ville stemme, har vi her endret postene i regnskapet med skattereglene¹). Mange vil innvende at de ytre omstendigheter som bedriften tilpasser seg etter, og også bedriftens egne disposisjoner, vil endre seg med myndighetenes skattepolitikk. Går en over fra et skattesystem til et annet, må en følgelig regne med at alle postene i bedriftens regnskap kan bli

¹) Bedriftens bruttoinntekt er eksempelvis ikke endret med skattereglene. «Betalte skatter» er selvfølgelig endret og dermed også «inntekt etter skatt». Utbyttebetalinger er ikke endret, mens fondsavsetningen er justert slik at: utbyttebetaling + fondsavsetninger = inntekt etter skatt.

forandret. Å gå ut fra samme regnskap ved forskjellige skatteregler, blir etter dette uinteressant. Denne innvendingen er prinsipielt sett korrekt. Den følgende undersøkelsen bygger på en antagelse om at vi likevel kan få et tilnærmet riktig bilde ved å overse at bedriftens regnskap vil endre seg med skattesystemet.²⁾

Ved de tallmessige sammenlikninger i det følgende, har vi bare tatt hensyn til de ordinære og ekstraordinære skatter som blir utliknet på grunnlag av nettoinntekt og -formue. Det kan være tvil om ikke eiendomsskattene i Danmark og Norge og investeringsavgiftene i Sverige også burde ha vært med men en har funnet det hensiktsmessig å holde disse skattene utenom i de tallmessige sammenlikningene.

I det følgende sammenlikner vi bare skattleggingen av aksjeselskaper. Det ville også vært av interesse å studere personlige ansvarlige bedrifter. (Andre organisasjonsformer som samvirkeforetak, statlige og kommunale bedrifter spiller en underordnet rolle.) Reglene om skattleggingen av personer er imidlertid utformet slik at skattene i prosent av inntekten er avhengig av inntektenes absolutte høyde (progresjonsregler, barnefradrag etc). En sammenlikning ville derfor forutsette at en kunne løse problemet med å sammenlikne inntekter på tvers av landegrensene. En enkel omregning ved hjelp av de gjeldende offisielle valutakurser vil sikkert ikke være tilfredsstillende. Vi har ikke funnet det hensiktsmessig å ta hele dette problemet opp til undersøkelse i denne sammenheng. For aksjeselskaper spiller dette problemet en underordnet rolle. Skattereglene er nemlig utformet slik at skatten i forhold til inntekten for denne organisasjonsformen stort sett bare er avhengig av visse sentrale forholdstall, ikke av inntektens absolutte høyde.

Tabellen nedenfor gir et inntrykk av hvilken betydning aksjeselskapsformen har innenfor ulike bransjer i industrien.

²⁾ En alternativ framgangsmåte ville ha vært å stille opp hypoteser om hvordan regnskapene endret seg med skattesystemet. Dette ville i tilfelle kreve at en spesifiserte, ikke bare bedriftsledelsens reaksjoner på en endret skattepolitikk, men også i noen grad hvordan økonomien som helhet ville reagere på endret bedriftsskattlegging. For at dette problemet skulle ha mening, ville det dessuten bl. a. være nødvendig å spesifisere hvilke endringer i økonomisk politikk som ville ledsage endringer i bedriftsskattleggingen — f. eks.: hvordan staten reagerer på de økede eller minkende skatteinntekter som en omlegging av bedriftsskattleggingen fører med seg. Med den mangel på viten som tross alt hersker i dag i spørsmål om økonomiske reaksjoner ville de resultater en kom fram til ved dette arbeidsopplegget, nødvendigvis måtte få en nokså hypotetisk karakter. Denne metoden er likevel bedre fra et prinsipielt standpunkt enn den vi har brukt. Det er imidlertid sannsynlig at vi ville stille oss mer fundamentale spørsmål enn det vi her har gjort om vi faktisk greidde å gjennomføre dette alternative arbeidsopplegget. De spørsmål vi her tar opp er vel bare interessante som ledd i en spørsmålskjede, f. eks.: (1) Hvor «streng» er skattleggingen av industribedrifter i de 3 nordiske land? (2) Hvilke økonomiske konsekvenser har dette? Det alternative arbeidsopplegg som ble skissert, ville gi oss svaret på spørsmål (2) direkte. Spørsmål (1) mister da mye av sin interesse.

Sysselsatte i industriaksjeselskaper i prosent av sysselsatte i industrien i alt.¹⁾

	Danmark	Norge	Sverige
Næringsmiddelindustri	23,8	39,0	33,6
Drikkevarer og tobakkindustri	56,4	63,4	81,2
Tekstil, bekledning, lær- og gummivareindustri ...	35,7	60,3	70,0
Treforedling, papir og pappvareindustri	63,4	89,8	97,4
Tre- og møbelindustri	18,9	31,7	54,8
Grafisk industri	36,9	51,3	71,2
Kjemisk industri	55,3	91,0	86,6
Jord-, stein- og glassvareindustri	49,8	72,9	71,6
Jern-, metallindustri	45,9	62,7	78,7
Annen industri	29,9	32,9	—
Industri i alt	38,1	58,3	71,1

Hele fremstillingen er basert på de skatteregler som gjaldt vinteren 1957, og vi har vesentlig studert hvordan disse reglene vil virke etter at de har vært gjeldende en tid. Prinsipielt kan innvendes mot dette at skatteregler som oftest blir endret før de langsiktige virkningene av dem får tid til å slå ut. Alternativet — å studere aktuelle skatteforhold på et bestemt tidspunkt som både er preget av overgangs- virkninger fra eldre skatteregler og av de gjeldende skatteregler — kan på den andre siden aldri få annet enn rent historisk interesse. Både i Norge og Danmark er det for tiden oppe forslag om endringer i skatteloven. I fall disse vedtas med det første, vil dette svekke aktualiteten av denne undersøkelse i noen grad. Endrings- forslagene er imidlertid forholdsvis moderate; i grove trekk vil undersøkelsen derfor i alle fall gi et riktig bilde²⁾.

Ved de tallmessige sammenlikningene har en av praktiske hensyn måttet se bort fra enkelte ulikheter i skattereglene. Dette betyr neppe noe vesentlig for resul- tatene. Et annet forhold kan imidlertid bety en del. Skjønnsmessige avgjørelser, praksis og effektiviteten i likningsadministrasjonen kan variere betydelig fra land til land, selv om de formelle regler er like. Slike forhold er det overhodet ikke tatt hensyn til i det følgende.

Undersøkelsen er disponert slik at den faller i 3 deler. Først gis en tekstlig over- sikt over skattereglene i de 3 land. Deretter følger en systematisk analyse av de viktigste trekk i de 3 lands skatteregler på grunnlag av stiliserte regneeksempler. Til slutt i utredningen gis en konklusjon.

Ved å lese denne innledningen og konklusjonen vil en få en kort innføring i de beregninger som er gjort og noen få hovedresultater.

¹⁾ Kilde: Danmarks Statistik «Ervervstøllingen 1948». Norges offisielle statistikk «Bedrifts- tellingen i Norge 24. april 1953». Sveriges offisiella statistik «1951 års företagsräkning».

²⁾ I tillegg II har vi antydnet hvordan virkningen av de nye avskrivningsreglene vil bli.

Kap. II. Kort tekstlig oversikt over skattereglene for industriaksjeselskaper.

A. Danmark.

1. Ansettelsen av den skattepliktige inntekten.

a) Beløp som prinsipielt skal regnes med ved inntektsansettelsen. Den skattepliktige inntekten i aksjeselskaper ansettes stort sett etter samme regler som gjelder for fysiske personer. Prinsipielt er alt hva den skattepliktige i løpet av regnskapsåret innvinner i penger eller pengers verdi skattepliktig inntekt. Dette prinsipp er fastslått i § 4 i statsskatteloven (lov nr. 149 af 10. april 1922). Denne lovbestemmelsen inneholder en ikke uttømmende oppregning av eksempler på hva som skal anses som skattepliktig inntekt. Ved en sammenlikning med svensk og norsk aksjeselskapsbeskatning kan det være av interesse å merke seg at renteinntekter (også renter av bankinnskudd) skal skattlegges, det samme gjelder aksjeutbytte (også utbytte fra innenlandske selskaper) og friaksjer (fondsaksjer). Også likvidasjonsutbetalinger fra andre aksjeselskaper skattlegges som inntekt. Når det utbetalte beløp overstiger innbetalt kapital, skal forskjellen alltid skattlegges. Det spiller ingen rolle om aksjonæren på likvidasjonstidspunktet har ervervet aksjene for et høyere eller lavere beløp.

b) Formuesstigning og formuestap som det prinsipielt skal ses bort fra ved inntektsansettelsen. Statsskatteloven § 5 inneholder bestemmelser om hva som skal holdes utenfor inntektsbegrepet. Det heter bl. a. at formuesforøkelse som skyldes verdistigning, ikke skattlegges. På den andre siden innrømmes ikke fradrag i inntekten for fall i verdien. Behandlingen av varelager (jfr. e) nedenfor er et unntak fra dette prinsippet.

Også realisasjonsgevinster er i prinsippet skattefrie etter § 5.

c) Formuesstigning og formuestap som fullt ut skal tas i betraktning ved inntektsansettelsen. § 5 inneholder to viktige unntak fra regelen om skattefrihet for realisasjonsgevinster. Hvis salget er foretatt som et ledd i næringen, skal gevinsten skattlegges. Loven nevner som eksempel handelsbedrifter med faste eiendommer. Det samme gjelder, hvis salget er foretatt ut fra formålet spekulasjon. Ved salg av faste eiendommer eller verdipapirer anses det å foreligge spekulasjon, når salget skjer innen to år etter ervervelsen. Dette er likevel ikke bindende, hvis den skattepliktige kan føre motbevis. Tap ved «nærings»- eller spekulasjonssalg kan trekkes fra i inntekten. Tap ved spekulasjonssalg av verdipapirer kan likevel etter «ligningsloven» § 6 bare trekkes fra i annen medregnet spekulasjonsgevinst på verdipapirer i samme skatteår. (Ligningsloven er et supplement til statsskatteloven, som vedtas for et skatteår om gangen. Den siste ligningsloven er lovbekjentgjørelse nr. 340 av 19. desember 1956).

I forbindelse med omtalen av realisasjonstap kan det nevnes at tap på debitorer normalt først kan trekkes fra når tapet er endelig konstatert. For store avbetalings-

forretninger, stormagasiner etc. har en likevel tillatt prosentvise avskrivninger. Prosentene blir fastsatt på grunnlag av materiale som belyser det faktiske sannsynlige tap.

d) Formuesstigning og formuestap som delvis tas i betraktning ved inntektsansettelsen. I tillegg til særreglene om nærings- og speulasjons-salg er hovedregelen om skattefrihet for realisasjonsgevinster modifisert ved bestemmelsene i § 7 i ligningsloven. Disse lovbestemmelsene gir hjemmel for delvis inntektsbeskatning og fradrag for tap ved realisasjon av visse andre formuesgoder. Gevinsten eller tapet fastsettes som forskjellen mellom salgsverdi og nedskrevet historisk anskaffelsesverdi. Det er da en forutsetning at avskrivningene har kommet til fradrag i inntekten enten i salgsåret eller i tidligere inntektsår.

Ligningsloven § 7 stk. 1, litra a og b behandler fortjeneste eller tap ved salg av good-will og tidsbegrensede rettigheter. Som eksempel på tidsbegrensede rettigheter kan nevnes patentrett (patentrett som selges av oppfinneren selv, skal likevel skattlegges fullt ut), forpaktningskontrakter, en utbyttekontrakt eller liknende. Ved inntektsansettelsen skal en bare ta hensyn til den delen av fortjenesten eller tapet som overstiger kr. 5000, men maksimalt med halvdelen av den konstaterte fortjeneste eller tap. Kjøperen av slike rettigheter kan delvis utgiftsføre godtgjørelsen over flere år. Ved good-will kan halvdelen av godtgjørelsen avskrives over en periode på 5 år. Ved tidsbegrensede rettigheter kan hele vederlaget avskrives over en periode som svarer til rettighetens varighet.

Likningsloven § 7, stk. 1, litra c, behandler maskiner, inventar og liknende driftsmidler. Faste eiendommer og skip faller utenfor bestemmelsene. Beskatning av slike aktiva skjer på grunnlag av det som er anført under c). Ved salg av maskiner m. v. skal en skattlegge den del av fortjenesten som overstiger 30% av maskinens anskaffelsesverdi. (Den pris som i sin tid er betalt uten fradrag for foretatte avskrivninger.) Ved særskilt salg av et enkelt driftsmiddel skal likevel maksimalt beskattes den del av fortjenesten som overstiger kr. 500. Ved salg i forbindelse med realisasjon av virksomheten skal maksimalt skattlegges den del av fortjenesten som overstiger kr. 5000.

Tap ved salg av de driftsmidlene som er nevnt i likningsloven § 7, stk. 1, litra c, kan fullt ut trekkes fra ved ansettelsen av den skattepliktige inntekt.

e) Reglene om ansettelse av varelager og avskrivning på varekontrakter. Den danske statsskattelov inneholder ingen regler om hvordan varelageret skal vurderes ved inntektsansettelsen. Det har imidlertid alltid vært antatt at en skal bruke bestemmelsene i statsskattelovens § 14 om varelagerets verdi-ansettelse ved fastsettelsen av den skattepliktige formue. Etter denne bestemmelsen skal varelageret prinsipielt opptas til salgsverdi. Den skattepliktige kan likevel velge fakturapris (innkjøpspris). Statsskatteloven inneholder ingen regler om varekontrakter. Med hjemmel i tekstanmerkningen til finansloven har det likevel i en årrekke vært gitt adgang til å oppta varelageret til et lavere beløp enn det en vil komme fram til ved anvendelse av statsskattelovens § 14. Videre har det vært åpnet mulighet

for avskrivning på varekontrakter. Reglene har vært endret noen ganger. Etter det siste sirkulære av 12. april 1957 som gjelder for skatteåret 1958/59 er reglene følgende: (Det gjelder enkelte overgangsbestemmelser som ikke refereres her.)

Den skattepliktige vurderer etter eget valg varelageret til dagspris eller fakturapris. Han kan, om han vil, vurdere noen varegrupper til dagspris og andre til fakturapris. Verdien som en på denne måten kommer fram til, kan nedskrives med inntil 35%. Varebeholdningen skal selvfølgelig inngå med nedskrevet verdi i åpningsstatus året etter.

Har den skattepliktige kjøpt varer på bindende kontrakt, kan han utgiftsføre en avskrivning på 35% av dagsprisen for det kjøpte varepartiet. Nedskrivningen kan ikke uten særskilt tillatelse omfatte mer enn 1/4 av bedriftens normale årsinnkjøp av varer innenfor vedkommende varegruppe. Nedskrivningen skal tas til inntekt i driftsregnskapet året etter.

f) Fradrag i inntekten. Hovedregelen på dette området finnes i stats-skattelovens § 6 som inneholder en oppregning av en rekke forskjellige fradragsberettigede utgifter. Det vil føre for langt å gjenta hele denne fortegnelsen. I det følgende skal en derfor omtale bare de fradrag som må antas å ha størst praktisk interesse for aksjeselskaper.

Statsskattelovens § 6 nevner først (i stk. 1, litra a) driftsomkostninger. Driftsomkostninger defineres som utgifter anvendt til å erverve, sikre eller vedlikeholde inntekten. Som typiske eksempler på driftsomkostninger kan nevnes lønninger, husleie og reklameutgifter. Etter dansk skattelovgivning få bedriften ikke normalt fradrag for gaver og bidrag til kunstneriske, undervisningsmessige eller veldledige formål. Gaver kan imidlertid i enkelte tilfelle betraktes som driftsutgifter og av denne grunn komme til fradrag. Gaver til reklameformål kan være fradragsberettiget, men skattemyndighetene anvender i denne sammenheng en streng fortolkning. I andre tilfelle vil gaven kunne ses på som en rabatt på leveranser. Dette ble f. eks. godtatt for et teglverk som hadde gitt tilskudd til byggingen av en teknisk skole. Teglverket hadde da hatt leveringen av mursteinen. Også rasjonaliseringsutgifter faller inn under driftsomkostningsbegrepet. Er rasjonaliseringsutgiftene betydelige i forhold til bedriftens størrelse, kan de ikke trekkes fra fullt ut i et enkelt år. Utgiftene må i tilfelle avskrives over en periode på 5–10 år. Unntaksvis over et færre antall år.

Utgifter til fremtidig pensjonering av bedriftens personale blir i alminnelighet betraktet som en driftsutgift på linje med lønnsutbetalinger. Blir det ved etablering av en pensjonsordning innbetalt et større innskudd til et forsikringsselskap eller en pensjonskasse, kan ikke hele innskuddet trekkes fra i det løpende regnskapsår. Fradraget må fordeles over en periode på 6–10 år. (Etter dansk lovgivning skal pensjonsordninger stort sett finansieres ved innskudd i forsikringsselskap eller pensjonskasse.)

I statsskattelovens § 6, stk. 1, litra a, blir ordinære avskrivninger nevnt som driftsomkostninger. Avskrivningene blir beregnet etter en fast prosent av driftsmidlets anskaffelsesverdi. Avskrivningsprosenten fastsettes ut fra driftsmidlets sann-

synlige levetid. Anslår en levetiden til f. eks. 10 år, kan det hvert år avskrives 10% av den opprinnelige anskaffelsesverdi. (Dette er en alminnelig sats for mange maskiner.) Det er ikke adgang til å avskrive anskaffelsesverdien helt ut. Et beløp som svarer til et års avskrivning, skal bli stående som «skrapverdi» inntil driftsmidlet selges eller utrangeres. Hvis salgssummen er mindre enn «skrapverdien», kan forskjellen avskrives i salgsåret.

Med hjemmel i tekstanmerkningene til de årlige finanslover har det i en årrekke vært åpnet adgang til ekstraordinære avskrivninger. Reglene har vært noe varierende. Etter de regler som gjelder fra 1. april 1957 til 31. mars 1958 (Skattedepartementets sirkulære av 12. april 1957) kan det under visse forutsetninger foretas ekstraordinære avskrivninger på nybygde eller ombygde skip og bygninger, nye maskiner og annet driftsmateriell. Ekstraordinære avskrivninger på bygninger tillates bare når bygningen skal brukes i produksjonsvirksomhet. Reglene om maskiner og annet driftsmateriell gjelder under visse forutsetninger også utenom en produksjonsvirksomhet når driftsmidlene er anskaffet som ledd i en større utskiftning.

Den nærmere gjennomføring av ekstraordinære avskrivninger skjer ved at en viss del av anskaffelsesverdien overføres til en særskilt konto. (For skip halvdelen, for bygninger 2/5 og for maskiner halvdelen.) Etter den skattepliktiges valg kan avskrivningen på denne konto for hvert enkelt regnskapsår gå opp til $33\frac{1}{3}\%$ for skip, 2,5% for bygninger og $33\frac{1}{3}\%$ for maskiner m. v. Avskrivningen skal minst tilsvare den ordinære avskrivningsprosenten. Det beløp som er gjenstand for ekstraordinære avskrivninger, kan avskrives fullt ut. Det skal altså ikke stå noe «skrapverdi» tilbake på den spesielle kontoen. «Skrapverdien» blir først bestemt etter at de ordinære avskrivninger er foretatt. Den fastsettes da på grunnlag av aktivets fulle anskaffelsesverdi. De ekstraordinære avskrivninger skal være foretatt innenfor en nærmere fastsatt periode. For skip er perioden 10 år, bygninger 10 år og maskiner 5 år. Perioden regnes å begynne fra det regnskapsår når de ekstraordinære avskrivninger kan foretas. Står det ved utløpet av disse fristene uavskrevne beløp på denne spesielle kontoen, avskrives restbeløpet med like store rater over den resterende del av den ordinære avskrivningsperiode.

Realiseres et aktiva som har vært gjenstand for ekstraordinære avskrivninger med gevinst i forhold til den bokførte verdi, skal denne gevinsten skattlegges. Det beløp som skal beskattes, skal likevel maksimalt bare svare til forskjellen mellom bokført verdi, hvis driftsmidlet har vært gjenstand for ordinære avskrivninger, og den faktiske bokførte verdi. Beløp til og med kr. 5000 skattlegges i realisasjonsåret. Av beløp over kr. 5000 beskattes 5000 i realisasjonsåret, mens resten fordeles til beskatning i de forutgående skatteår hvor ekstraordinære avskrivninger har vært foretatt. Et eventuelt overskytende gevinstbeløp behandles etter skattelovenes alminnelige regler. (Se foran om beskatning av realisasjongsgevinster.)

Utbetaling av forsikring skal i denne sammenheng behandles på samme måte som realisasjon. Utenfor dette område er reglene om utbetalinger av forsikringssummer og realisasjon bare felles for varelager.

Utliknede, forfalne skatter til stat, kommune og kirke kan etter likningslovens § 22, stk. 1, trekkes fra i inntekten. Bestemmelsen gjelder prinsipielt også for selskaper, men fradragsretten er sterkt begrenset. Begrensningsreglene finnes i den såkalte utskrivningsloven (lov nr. 90 av 29. mars 1957). Av denne loven fremgår det at en ikke kan trekke fra utbytte- og restraten, forhøyelsene av disse skattene og 25% tilleggget på den ordinære statsskatten.

Likningsloven hjemler videre fradragsrett for en rekke forskjellige ytelser. Som eksempler kan nevnes forpaktningsavgifter og eiendomsskatter. Utgifter til aktuelle pensjoner som bedriften er rettslig forpliktet til å dekke, kan trekkes fra. Også andre løpende ytelser, som bedriften er rettslig forpliktet til å dekke, kommer til fradrag.

Renter av pantegjeld og annen gjeld er fradragsberettiget etter statsskattelovens § 6, stk. 1, litra c. Denne fradragsretten gjelder uten begrensninger for selskaper. Etter samme bestemmelse kan en trekke fra utgifter til vedlikehold og forsikring av aktiva.

Kontingenter til arbeidsgiverforeninger og andre faglige sammenslutninger kan trekkes fra etter ligningslovens § 22, stk. 2, forutsatt at sammenslutningen har til hovedformål å vareta de økonomiske interesser til den skattepliktiges ervervsgruppe. Lock-out-erstatninger og liknende ytelser skal fra og med skatteåret 1956/57 fullt ut regnes med i inntekten (for tidligere skatteår har en operert med en begrenset fradragsrett for kontingenter og en begrenset skatteplikt ved utbetalinger).

g) Sammen drag. Det vil fremgå av det foregående at hovedregelen etter dansk rett bestemmer at alt som den skattepliktige mottar i penger eller pengers verdi skal inntektsbeskattes. Fra beskatning er likevel unntatt urealisert og realisert verdistigning på den skattepliktiges aktiva. I en rekke praktisk viktige tilfelle skal likevel realisasjonsgevinsten skattlegges. Full inntektsbeskatning rammer realisasjonsgevinster som oppnås som ledd i næring eller ved spekulasjon. Gevinst ved salg av good-will, tidsbegrensede rettigheter, maskiner og andre driftsmidler blir delvis skattlagt. Når gevinsten er helt eller delvis inntektsskattepliktig, vil tap stort sett komme til fradrag i et tilsvarende omfang. Tap ved salg av maskiner og andre driftsmidler kommer likevel til fradrag fullt ut, selv om gevinsten ved salg av slike driftsmidler bare er delvis skattepliktig.

I inntekten kan en trekke fra utgifter som har vært nødvendige for å erverve, sikre eller vedlikeholde inntekten, dvs. driftsomkostninger; utgifter til pensjonering sidestilles normalt med lønnsutgifter. Betydelige engangsinnskudd til pensjonsordninger må likevel avskrives over 6–10 år. Renter av gjeld kan trekkes fra, det samme gjelder kontingenter til arbeidsgiverforeninger. Bare endel av aksjeselskapskattene er fradragsberettiget. Driftsomkostningene omfatter ordinære avskrivninger, som foretas med en fast prosent av driftsmidlets opprinnelige anskaffelsesverdi. Siste rate står uavskrevet som «skrapverdi», inntil driftsmidlet selges. Visse bedrifter kan foreta ekstraordinære avskrivninger under nærmere fastsatte betingelser. Bedrifter har videre en viss adgang til inntektsutjamning ved avskrivninger på varelager og varekontrakter.

2. Beregningen av aksjeselskapsskattene.

I 1957–58 utliknes det på aksjeselskaper følgende skatter:

1. ordinær inntektsskatt til staten.
2. 20% forhøyelse av samme.
3. 25% forhøyelse av samme.
4. Overordentlig inntektsskatt til staten (utbytterate og restrate).
5. 20% forhøyelse av samme.
- 6) 25% forhøyelse av samme.
7. Kommuneskatt

Ad 1. Skattesatsen fastsettes på grunnlag av det prosentvise forhold mellom skattepliktig inntekt og aksjekapitalen etter en skala som er tatt inn i statsskatte-
lovens § 1. Denne skalaen ser slik ut:

Når inntekten utgjør:

inntil	6% p. a. av den innbetalte aksjekapital m. v. . .	7%
over	6% p. a., men ikke over	7% 8%
»	7% —»—	8% 9%
»	8% —»—	10% 10%
»	10% —»—	12% 11%
»	12% —»—	15% 12%
»	15% —»—	20% 13%
»	20% —»—	30% 14%
»	30% —»—	50% 15%

Utgjør inntekten over 50% av den innbetalte aksjekapitalen, beregnes skatten med 15% av den delen av inntekten som ikke overstiger 50% av aksjekapitalen og med 20% av resten.

Mens skattesatsen fastsettes på grunnlag av forholdet mellom hele den skattepliktige inntekten og aksjekapitalen, blir skatten bare beregnet av den delen av inntekten som overstiger 5% av den innbetalte aksjekapitalen.

Forutsatt at en del av selskapets skattepliktige inntekt blir avsatt til «faste reserver», nedsettes skatten etter krav fra selskapet for denne delen av inntekten med en fjerdedel. Med «faste reserver» forstås avsetninger som ikke skal nyttes til utbytteutbetalinger, men som bare har til formål å dekke fremtidig tap. Blir avsetninger som har medført skattenedsettelse, likevel i senere år brukt til utbytteutbetalinger, får det konsekvenser for skatten i dette året. Den skattepliktige inntekten i utbetalingsåret skal ved beregningen av alle statsskattene forhøyes med halvdelen av den delen av utbetalingen som i sin tid har medført skattenedsettelse.

Ad 5. Den overordentlige inntektsskatt til staten faller i to deler: utbytteraten og restraten. Utbytteraten beregnes ikke av den skattepliktige inntekten, men av «utbytte m. v.» som blir oppgjort etter nærmere fastsatte regler. (Reglene finner en i «utskrivningsloven» et supplement til statsskatte-
loven som vedtas for ett år om

gangen. Loven inneholder bl. a. regler om skattesatser og skatteskalaer.) Skatteprosenten fastsettes på grunnlag av den prosentvise fordeling mellom «utbytte m. v.» og «aksjekapital m. v.». Også «aksjekapital m. v.» blir oppgjort etter spesielle regler.

Restraten beregnes av den skattepliktige inntekten. (Den samme som ligger til grunn ved beregningen av den ordinære statsskatten.) Skattesatsen fastsettes på grunnlag av forholdet mellom inntekten og «aksjekapital m. v.» (oppgjort etter samme regler som ved beregningen av utbytteraten).

Ved beregningen både av utbytteraten og restraten nyttes følgende skala:

Utbytte m. v. inntekt		pr. 100 kr. aksjekap. m. v.	Skatt av utbytte m. v. inntekt		pr. 100 kr. aksje- kap. m. v.
Under 6 kr.			5%		
6 kr., men ikke over	8 kr.		0,30 kr. av	6 kr. —	10% av resten
8 » —»—	10 »		0,50 » »	8 » —	15% » »
10 » —»—	12 »		0,80 » »	10 » —	20% » »
12 » —»—	20 »		1,20 » »	12 » —	25% » »
20 » —»—	30 »		3,20 » »	20 » —	30% » »
30 » —»—	40 »		6,20 » »	30 » —	35% » »
40 » —»—	60 »		9,70 » »	40 » —	40% » »
60 » —»—	80 »		17,70 » »	60 » —	45% » »
80 » —»—	100 »		26,70 » »	80 » —	50% » »
100 » og derover			36,70 » »	100 » —	60% » »

Utbytteraten kommer en direkte fram til ved å bruke skalaen. Restraten utgjør bare en del av det beløp en kommer fram til ved å bruke skalaen og kan under visse forutsetninger gå ned til 0 kr.

«Utbytte m. v.» fastsettes på grunnlag av selskapets vedtak om hvordan overskuddet i et gitt kalenderår skal brukes (for inneværende skatteår — skatteåret 1956–57 — kalenderåret 1957). «Utbytte m. v.» utgjør ordinært og ekstraordinært utbytte til aksjonærene eller avsetninger til konto, som kan brukes til utbytteutdelinger, med fradrag for beløp som er tatt fra slike konti. Det er uten betydning om det disponerte beløp kommer fra skattepliktig inntekt eller skattefrie inntekter (f. eks. realisasjonsgevinst ved salg av en fast eiendom, som er anskaffet som anleggsaktiva). Hvis en inntektsskattefri formuesgevinst utdeles særskilt, er den likevel fritatt for utbytterate, forutsatt at selskapet for de gjeldende regnskapsår betaler utbytterate av et beløp, som minst er lik den skattepliktige inntekten. Fritatt for utbytterate er videre utdelinger i form av friaksjer, dessuten — med enkelte modifikasjoner — utdelinger i forbindelse med selskapets endelige likvidasjon. Endelig bør det nevnes, at utbytterate ikke betales, når det utbytteratepliktige beløp ikke når opp i 5% av aksjekapital m. v.

«Aksjekapital m. v.» omfatter innbetalt aksjekapital (bortsett fra friaksjer utstett etter 30. november 1939) med tillegg av 50% av det beløp som de faste

reserver ved regnskapsårets begynnelse overstiger halvdelen av aksjekapitalen. Faste reserver er som tidligere nevnt, avsetninger som ikke er bestemt til utbytteutdelinger, men som bare har hatt til formål å dekke fremtidig tap. Det er i denne sammenheng uten betydning om reservene er avsatt fra skattepliktig inntekt eller skattefri verdistigning etc. Friaksjer utstedt etter 30. november 1939 blir behandlet på samme måte som faste reserver, forutsatt at de er oppstått ved konvertering av faste reserver.

På grunnlag av prosentforholdet mellom den skattepliktige inntekt og aksjekapital m. v. beregnes «restratens grunntall», dvs. det beløp som en kommer fram til ved å bruke skalaen ovenfor.

Fra restratens grunntall trekkes utbytteraten for gjeldende skatteår. Restraten utgjør to tredjedeler av det resterende beløp. Det kan forekomme at utbytteraten er lik eller større enn restratens grunntall. I slike tilfelle faller restraten bort.

Oppdelingen av den overordentlige inntektsskatten i utbytte- og restrate gir uttrykk for samme tanke, som skattelettelsene for avsetninger til faste reserver ved beregningen av den ordinære statsskatten. Bakgrunnen er et ønske om å premiere konsolideringsavsetningen som har til formål å dekke fremtidig tap.

Ad 6. Kommuneskatten beregnes etter en fast prosent av den skattepliktige inntekten. (Kommuneskatten er altså proporsjonal.) Skattesatsen fastsettes for den enkelte kommune, den skal minst utgjøre 4% og høyst 5% av inntekten.

Som omtalt under 1 skal utbytte fra andre danske selskaper prinsipielt regnes med i inntekten. Hvis det utbyttedmottakende selskap eier og i hele regnskapsåret har eid minst 50% av aksjekapitalen i det selskap som utbetaler utbytte, kan den delen av statsskattene til det utbyttedmottakende selskap som faller på utbytte, helt eller delvis ettergis. De overordentlige skattene kan under visse forutsetninger reduseres, når det utbyttedmottakende selskap bare eier 25% av aksjekapitalen i det selskap som utbetaler utbytte.

Endelig bør en minne om at det bare er kommuneskatten, den ordinære statsskatten og 20% forhøyelsen av den ordinære statsskatten som er fradragsberettiget ved inntektsansettelsen.

3. Eiendomsbeskatning.

I dansk rett finnes det ingen særbestemmelser om beskatningen av faste eiendommer som tilhører aksjeselskaper. Reglene er felles for selskaper og fysiske personer.

Hovedtrekkene i eiendomsbeskatningen kan oppdeles i:

1. Eiendomsskatt til staten.
2. Grunnstigningsskyld.
3. Eiendomsskatt til det felleskommunale utlikningsfond.
4. —»— kommunen.
5. —»— amtskommunen.

Ad 1. Eiendomsskatt til staten. Reglene om beskatning til staten av faste eiendommer, finnes i lov nr. 352 av 7. august 1922 med senere endringer. Denne lovs bestemmelser om vurdering av faste eiendommer er avløst av reglene i lov nr. 179 av 23. juni 1956 om vurdering av landets faste eiendommer.

En alminnelig vurdering av alle faste eiendommer finner sted hvert 4. år. Videre forekommer det omvurderinger hvert år, når eiendommene har gjennomgått forandringer av bygningsmessig eller annen art.

Vurderingene omfatter dels en ansettelse av verdien av hele den faste eiendommen (grunn + bygninger = eiendomsverdien), og dels en ren grunnverdivurdering.

Eiendomsverdien fastsettes av vurderingsrådet til eiendommens normale verdi i handel ogandel. Grunnverdien ansettes etter grunnens verdi i ubebygd stand. (Uansett om den eventuelt er bebygd.) En tar da hensyn til beskaffenhet, beliggenhet og til en god anvendelse ut fra et økonomisk synspunkt. Ved den sistnevnte vurderingen må en altså foreta en abstraksjon fra det virkelige konkrete forhold til en tenkt tilstand.

Etter krav fra eieren kan det ved fastsettelsen av grunnverdien bli gitt et skattefritt fradrag. Bakgrunnen for fradraget må være private forbedringer. Fradraget, som normalt ikke kan overstige de anvendte kostnader, blir bare gitt hvis forbedringen må antas å ha virket verdiforøkende. Det skal ikke tas hensyn til forbedringer som er gjennomført for lengre tid tilbake enn 30 år før vurderingen. Fradraget for forbedringer ansettes ved vurderingen som et selvstendig beløp ved siden av eiendomsverdien og grunnverdien. På grunnlag av grunnverdi etter fradrag for forbedringer fastsettes grunnskylden til staten. Satsen er for tiden $6\frac{0}{100}$ ($4,4\frac{0}{100}$ går til det felleskommunale utligningsfond). Grunnskylden innbetales av eiendommens eier.

Eiendomsskylden blir etter lov nr. 30 av 15. februar 1957 ikke utliknet lenger. Eiendomsskylden er i steden fiksert til et bestemt beløp, et beløp som tilsvarer det som ville blitt utliknet i 1956 etter tidligere regler. Eiendomsskylden ble etter de tidligere regler utliknet etter en sats på $4,5\frac{0}{100}$ av forskjellsverdien. ($3,3\frac{0}{100}$ gikk til det felleskommunale utligningsfond). Forskjellsverdien er lik eiendomsverdien ÷ grunnverdien med fradrag av et fast beløp på 21 000 kr. Beboelseseiendommer med mer enn en leilighet får videre et fradrag på 2000 kr. for hver leilighet utover en.

Ved fastsettelsen av eiendomsskatten til staten etter nyordningen blir det sett bort fra tidligere meddelte fritakelser. I selve loven er det likevel åpnet adgang til fritakelse i særlige tilfelle. I lovgivningen om bygninger med offentlig støtte finnes det bestemmelser om tidsbegrenset fritakelse av bygningsskatter (eiendomsskyld). Etter nyere regler gjelder fritaksbestemmelsene bare beboelsesbygg, og med enkelte unntak omfatter ikke fritakelsen eiendomsskyld til amtskommuner.

Etter nyordningen med fiksert eiendomsskyld skal det ikke betales eiendomsskyld til stat og bykommuner av eiendommer som oppføres i fremtiden.

Ad 2. Grunnstigningsskyld blir utliknet med hjemmel i lov nr. 266 av 27. mai 1950. Den blir beregnet av grunnverdistigningen siden 1932 (for visse eien-

dommer siden 1933) etter en sats på 4% p. a. Halvparten av grunnstigningsskylden tilfaller kommunene.

Ad 3. Eiendomsskatt til det felleskommunale utlikningsfond. Som nevnt foran, blir en del av eiendoms- og grunnskyldsbeløpet til staten overført til det felleskommunale utlikningsfond.

Ad 4 og 5. Eiendomsskatter til kommunen og amtskommunen utliknes på samme verdigrunnlag som eiendomsskattene til staten.

I kjøpstedene, hvor samtlige kommunale utgifter utredes av kjøpstadskommunen, betales det bare en kommunal eiendoms- og grunnskyld.

På landet betales det eiendoms- og grunnskyld både til amtskommunen og sognekommunen. Grunnen til dette er at amtskommunen finansierer en del av de kommunale utgifter, f. eks. veier, amtssykehus og visse deler av fattigvesenet.

Ved beregningen av kommunal grunnskyld blir det gitt samme fradrag i grunnverdien for forbedringer som ved beregningen av grunnskylden til staten.

Eiendomsskylden til bykommunene er ved lov av 15. februar 1957 fastsatt til et bestemt beløp, etter samme prinsipper som eiendomsskylden til staten. En tilsvarende nyordning er ikke innført for andre kommuner, men det er foretatt en forhøyelse av de skattefrie fradragene.

Ved beregningen av eiendomsskylden til amts- og sognekommunene blir det gitt et fradrag på 3000 kr. for hver leilighet med kjøkken utover en som boligbyggene inneholder. Forøvrig gjelder det forskjellige fradragsregler for de forskjellige grupper av landkommuner.

Eiendomsskylden til amtskommunene blir ikke beregnet av forskjellsverdien, men av differansen mellom eiendomsskyldverdien og det dobbelte av grunnverdien. I tillegg til eventuelle leilighetsfradrag i boligbygg blir det i denne differansen gitt et fradrag som er ens for alle eiendommer i kommunen. Fradraget fastsettes for hver enkelt amtskommune. Det skal utgjøre minst 15 000 kr. og høyst 25 000 kr.

I sognekommunene beregnes eiendomsskylden av forskjellsverdien. Også her blir det gitt et fast fradrag som er felles for alle eiendommer i kommunen. I kommuner med bymessig bebyggelse på over 3000 innbyggere skal fradraget utgjøre minst 20 000 kr og høyst 35 000 kr. I de øvrige sognekommunene er fradraget minst 14 000 kr. og høyst 20 000 kr.

Eiendomsskyldpromillene blir fastsatt av sogne- og amtsrådene særskilt i hver kommune for hvert skatteår. Loven har en bestemmelse om at eiendomsskyldpromillen i sognekommunene skal utgjøre $\frac{3}{4}$ (i amtskommunene $\frac{3}{5}$) av grunnskyldpromillen.

Den kommunale grunnskylden blir beregnet av det samme verdigrunnlag som grunnskylden til staten.

Grunnskyldpromillen fastsettes også særskilt for hver kommune. I bykommunene holdes den uforandret i 4-årsperioder, i sogne- og amtskommunene fastsettes den for hvert skatteår.

Grunnskyldspromillen har for skatteåret 1955–56 ligget i sognekommunene mellom 5,20 og 72,00, i bykommunene mellom 2,00 og 16,00 og i amtskommunene mellom 12,71 og 26,95.

B. Norge.

1. Innledning.

Etter skatteloven av 18. august 1911 er alle innenlandske aksjeselskap med erverv til formål skattepliktige. For at et aksjeselskap skal bli behandlet som et selvstendig skattesubjekt kreves det i alminnelighet at aksjeselskapslovens formforskrifter skal være oppfylt. Dette innebærer bl. a. at selskapet skal ha minst tre aksjonærer, innskyterne skal ha begrenset ansvar for gjelden, og selskapet skal ledes av et selvstendig styre. Myndighetene har i unntakstilfelle en viss frihet til å se bort fra formforskriftene.

Aksjeselskapene betaler følgende inntekts- og formuesskatter:

Kommuneskatter:

1. Ordinær inntektsskatt.
2. Tilleggsskatt på høyere inntekter.
3. Ordinær formuesskatt.

Statsskatter:

1. Ordinær inntektsskatt.
2. Fondsskatt.
3. Ordinær formuesskatt.

Særskatter til spesielle fond:

1. Alderstrygd- og krigspensjoneringsavgift.

I denne oversikten vil vi dessuten omtale eiendomsskatten til kommunene og fylkene.

De viktigste generelle hovedregler om skattleggingen gjelder for alle selskaper. Men gjennom særregler er likningen til dels avhengig av hvilken næring selskapet er knyttet til. I den videre fremstilling har vi lagt hovedvekten på regler som gjelder for industribedrifter og sett bort fra særreglene for spesielle selskaper, f. eks. rederier, banker, gårdsbruk osv. Vi kommer heller ikke inn på de særreglene som gjelder for bedrifter i Nord-Norge.

Aksjeselskapene skal etter hovedregelen skattlegges i den kommunen hvor hovedkontoret ligger. Driver selskapet næringsvirksomhet i flere kommuner, blir inntekten og formuen fordelt. Skatteloven inneholder detaljerte regler om hvordan en slik fordeling skal foregå. Da skattesatsene varierer noe fra kommune til kommune, kan bestemmelsene få noe innvirkning på hvor mye bedriftene skal betale i

samlet skatt. Vi har likevel valgt ikke å komme nærmere inn på disse fordelingsreglene.

De viktigste reglene om skattleggingen av aksjeselskaper finner en i følgende lover og vedtak:

1. Skattelovene for landet og byene av 18. august 1911.
2. Lov om midlertidig tillegg til skattelovene av 25. juni 1954. (Denne loven behandler spørsmålet om skattefrie avsetninger til investeringsfond.)
3. Lov av 13. juli 1921 om beskatning til staten av aksjeselskaper og aksjonærer.
4. Lov om utlikning av tilleggsskatt til kommunene på større inntekter (vedtas årlig).
5. Lov av 16. juli 1936 om alderstrygd.
6. Kgl. kunngjøring om formues- og inntektsskatt til staten. (Det årlige stortingsvedtak om statsskattene.)

I tillegg til disse er det gitt enkelte særlover om spesielle emner.

På grunnlag av en innstilling fra et offentlig oppnevnt utvalg har departementet fremmet forslag om enkelte endringer i bedriftsskattleggingen. Endringsforslagene går bl. a. ut på en viss liberalisering av avskrivningsreglene og innføring av nye prinsipper for lagervurderinger. Disse forslagene skal senere behandles av Stortinget, og det er ikke mulig på dette tidspunkt å si noe om hva forslagene vil føre til. Disse endringsforslagene er derfor ikke omtalt nærmere.

2. Inntektsbegrepet.

Det er regnskapsåret som legges til grunn ved ansettelsen av inntekten. Inntekten ansettes til det beløp som den har utgjort i siste regnskapsår før 1. januar det år ligningen foretas.

Den skattepliktige bruttonæringsinntekten kan defineres som avgiftspliktig omsetning + avgiftsfri omsetning + varebeholdning pr. 31. desember ÷ varebeholdningen pr. 1. januar ÷ påløpne avgifter.

I varebeholdningen er inkludert råvarer, halvfabrikata og ferdigvarer. Slike beholdninger skal etter skatteloven ansettes til den antatte salgsverdi, eksklusive påregnet handelsgevinst. Selv om lovens ordlyd er slik at verdiøking på grunn av prisstigning i prinsippet skulle skattlegges, så blir i praksis den laveste verdi av den faktiske kostprisen og nåprisen lagt til grunn. Etter reglene skal det bare bli gitt fradrag for ukurante varer på lageret. Men heller ikke denne regelen blir praktisert strengt. Tvert imot er det alminnelig anerkjent at de næringsdrivende har hatt forholdsvis frie hender ved vurderingen av varelagrene.

I tillegg til den ordinære næringsinntekten kan selskapene ha mer tilfeldige inntekter. Disse inntekter vil som regel være skattepliktige. Av særlig betydning er gevinstskattleggingen. Det er bare realisasjonsgevinster som blir skattlagt.

Nominell verdiøkning på formuesgjenstander før de er omsatt, blir ikke regnet som inntekt.

- a. Gevinst ved salg av driftsmidler, forretninger eller annen virksomhet, tomter patentrettigheter osv. er etter hovedregelen skattepliktig inntekt. Inntekten settes til $\text{salgssummen} \div \text{nedskrevet verdi} \div \text{eventuelle påkostninger}$ som selskapet ikke har fått fradrag for tidligere.
- b. Gevinst ved salg av faste eiendommer skal skattlegges når en av følgende betingelser er oppfylt:
 - (i) Selgeren har brukt eiendommen i næringsvirksomhet eller ervervet den med det formål å bruke den i næringsvirksomhet.
 - (ii) Selgeren har ervervet eiendommen med den hensikt å selge den med fordel.
 - (iii) Selgeren har ervervet eiendommen i løpet av de siste 10 år før salget på annen måte enn ved arv.

Inntekten ansettes stort sett etter de samme prinsipper som ved salg av driftsmidler.

- c. Assuransegevinster behandles vanligvis på samme måte som salgsgevinst er. Slike gevinster kan under visse vilkår bli midlertidig fritatt for skatt, når erstatningssummen blir brukt til nedskrivning på kjøp av nye driftsmidler. Enkelte tilfeldige inntekter er fritatt for skatt. De viktigste er:
 - (i) Gevinst ved salg av aksjer og obligasjoner. (Hvis omsetning av verdipapirer går inn som et naturlig ledd i driften — banker, forsikring osv. — skal slike gevinster skattlegges.)
 - (ii) Utbytte av aksjer i andre innenlandske selskaper (jfr. fondsskatten).
 - (iii) Lotterigevinster.

I byskattelovens § 38 heter det:

«Fra det antatte bruttobeløp av inntekten dras, foruten renter av skattyternes gjeld, alle utgifter som skjønnes å være pådratt til inntektens ervervelse, sikrelse og vedlikeholdelse.»

Driftskostnadene, inklusive lønninger, kan trekkes fra uten hensyn til om de i det enkelte tilfelle kan sies å ha vært unødvendig eller kunne ha vært innspart ved en mer rasjonell driftsmåte. Vi skal komme nærmere inn på en del av fradragspostene.

a. Vedlikehold og forsikring av anlegg og driftsmidler kan i alminnelighet trekkes fra. Ved fastsettelsen av avskrivningsprosentene er det forutsatt at driftsmidlet er gjenstand for normalt vedlikehold.

b. Ordinære avskrivninger. De generelle hovedbestemmelsene om ordinære avskrivninger finner en i byskattelovens § 38:

«Til avdrag kommer således: Ordinære avskrivninger for verdiforringelse ved slit og foreldelse av skip, båtnøste, anlegg, maskiner, for driften av gårdsbruk, nødvendige hus og liknende betydelige driftsmidler, der er bestemt til varig bruk...»

Riksskattestyret har utgitt veiledende regler for bruk for likningsmyndighetene.

Avskrivningsobjektet skal verdsettes til den historiske anskaffelsespris. Regnskapet skal belastes for avskrivningene etter hvert som verdiforringelsen finner sted. Selskapet har altså ikke adgang til å la overskottets størrelse virke inn på avskrivningene. I alminnelighet blir avskrivningene for det enkelte driftsår satt til et konstant beløp pr. år (en fast prosent av anskaffelsesverdien). I Riksskattestyrets veiledende regler er det for en hel del driftsmidler nevnt hvilke grenser avskrivningsprosentene normalt må ligge innenfor. Vi nevner nedenfor en del eksempler:

Bygninger av sten og betong	1- 3%
Bygninger av tre	2- 5%
Kontor- og butikkinventar	6- 8%

Som eksempel for arbeidsmaskiner kan nevnes:

Kjemisk industri	5-12%
Garverier	10-25%
Trevareindustri	5-15%
Jern- og metallvareindustri	5-15%
Tekstil- og bekledningsindustri	5-15%

Disse reglene er ikke bindende. Under ekstraordinære forhold kan likningsmyndighetene nytte høyere satser.

c. Ekstraordinære avskrivninger. Tidligere kunne bedriftene foreta overprisavskrivninger på driftsmidler som var anskaffet under ekstraordinære konjunkturførhold. Etter gjeldende regler er denne adgangen opphevet for driftsmidler som er anskaffet etter 20. oktober 1950 eller for anlegg som er påbegynt etter denne datoen. Kongen kan i unntakstilfelle tillate overprisavskrivninger når valuta- eller beredskapsmessige hensyn i særlig grad taler for det. Overprisavskrivningene har i dag liten betydning. Vi kommer derfor ikke nærmere inn på de konkrete reglene.

d. Investeringsfond. Bedrifter som bruker betydelige driftsmidler, har en begrenset adgang til å kreve fradrag for avsetninger til fond for senere kjøp av driftsmidler. Fradraget er begrenset oppover til 20% av årsinntekten og nedover til 500 kr. for det enkelte år. Innenfor denne rammen gjelder det ytterlig en begrensning. Fradraget må ikke utgjøre mer enn det tredobbelte av det beløp selskapet har fått godkjent til fradrag som ordinær avskrivning. Denne siste bestemmelsen er likevel ikke til hinder for at det kan avsettes 3% av verdien av bygninger med tilhørende tomtgrunn og 15% av verdien til de øvrige betydelige driftsmidler.

Avsetningsbeløpet skal settes inn på sperret konto i bank. Båndleggingstiden er 3 år. Ved kjøp av nytt driftsmiddel skal dette nedskrives med et beløp som svarer til 85% av det som er tatt fra fondet. Hvis bedriften ønsker det, kan den istedenfor å kjøpe nytt driftsmiddel, velge å bli skattlagt for 85% av midlene, eller skrive av et tilsvarende beløp på kostprisen for eldre driftsmidler.

Hvis midlene brukes før båndleggingsfristens utløp, skal hele beløpet etterliknes.

e. Bedriftspensjonering. Bedriftene får begrenset fradrag for utgifter til

pensjonsordninger som helt eller delvis er finansiert av bedriften. Skatteloven godkjenner tre former.

- (i) Forsikring i selskap som har tillatelse til å drive livsforsikringsvirksomhet her i landet.
- (ii) Pensjonsordning gjennom forsikringsteknisk oppbygd pensjonskasse godkjent av departementet.
- (iii) Pensjonsordning gjennom pensjonsfond.

Forøvrig er det bestemmelser om hvem som skal ha rett til å komme med i pensjonsordningen. Videre er det en forutsetning at midlene ikke kan brukes av bedriften til andre formål enn pensjonering, de kan f. eks. ikke hefte for bedriftens gjeld. Det er dessuten gitt bestemmelser om maksimale ytelser fra pensjonsordningen.

Fradrag i inntekten kan kreves fullt ut for premier som er beregnet til betaling hvert år eller oftere inntil pensjonsalder eller død. Men premiene skal maksimalt bare dekke pensjonsytelser som tilsvarer ytelsene fra Statens Pensjonskasse.

Bedrifter som har valgt å finansiere pensjonsordningen gjennom et pensjonsfond, kan kreve fradrag for et beløp som svarer til 1000 kr. for hver arbeidstaker.

f. Andre sosiale ytelser. Bedriftene kan i stor utstrekning trekke fra utgifter som har til formål å fremme trivselen på arbeidsplassen.

g. Gaver og kontingenter. Bedriftene får normalt ikke fradrag for utgifter til gaver. (I enkelte tilfelle kan gaver likevel betraktes som driftsomkostninger og dermed også komme til fradrag.) Skattelovene inneholder en generell regel om at foreningskontingenter ikke kan kreves fratrukket i inntekten. Bedriftene får altså ikke fradrag for kontingenter til arbeidsgiverforeninger eller til de spesielle næringsorganisasjoner. Hovedregelen blir likevel ikke praktisert helt strengt. Kontingenter til foreninger som utelukkende yter juridisk eller teknisk bistand kan trekkes fra i inntekten, når eventuelle direkte utgifter til slike formål ville vært fradragsberettiget etter de alminnelige regler.

h. Skatter og avgifter. De skattepliktige får ikke fradrag i inntekten for noen av de innbetalte inntekts- og formuesskattene. Av de skattene som er omtalt i denne oversikten, er det bare eiendomsskatten som kan trekkes fra. Alle andre skatter og avgifter som ikke er omtalt her, kan trekkes fra i inntekten. Det samme gjelder arbeidsgiverens andel av premier til offentlige trygdeordninger (ulykkestrygden, arbeidsløshetsstrygden osv.).

i. Underskott. Ved inntektsansettelsen kan det kreves fradrag for underskott som bedriften har hatt i de to forutgående år. Fradraget kan bare kreves når underskottet i det enkelte inntektsåret er over 1000 kr.

j. Overskottsansvendingen. Det fremkomne overskott skattlegges i regelen som inntekt uansett hvordan det blir brukt. Det har ingen betydning om det utdeles til aksjonærene, avsettes til reservefond eller andre fond, anvendes til utvidelse eller forbedring av bedriften eller nedbetaling av gjeld. Unntakene fremgår av det som er nevnt før (investeringsfond, pensjonsfond).

3. Formuesbegrepet.

Det er formuen ved slutten av det regnskapsår som forøvrig ligger til grunn for likningen, som danner grunnlaget for beregningen av formuesskatten. Den generelle bestemmelsen om formuesansettelsen finner en i byskattelovens § 30.

«Formuen ansettes til det beløp som den 1. januar i det år ligningen foretas etter gjengse priser utgjør den virkelige verdi av den skattepliktige rørlige og urørlige eiendom, samt utestående fordringer etter fradrag av gjeld.»

Realobjekter (bygninger, driftsmidler etc.) skal etter hovedregelen ansettes til den antatte salgsverdi. Ved verdsettingen av lager skal en ikke ta hensyn til påregnet handelsgevinst. Selv om salgsverdiene etter loven skal legges til grunn, spiller de bokførte verdier en vesentlig rolle i praksis.

Panteobligasjoner, gjeldsbrev, bankinnskott og andre utestående fordringer ansettes til pålydende. Uerholdelige fordringer settes ut av betraktning. Usikre fordringer reduseres skjønnsmessig.

Ihendehaverobligasjoner, aksjer og liknende verdipapirer ansettes til kursverdien. Hvis kursen ikke er notert, ansettes de til den antatte salgsverdien.

Beholdningen av utenlandsk valuta eller fordringer omregnes etter børskursen pr. 1. januar.

Aksjer i andre innenlandske selskaper er fritatt for formuesskatt.

For å komme fram til antatt formue må en trekke gjelden fra bruttoformuen. Det er uten betydning om gjelden er pådratt av hensyn til næringsdriften, eller det er ren privat gjeld. Som gjeld regnes etter hovedregelen summen av alle ytelser som skattyteren er rettslig forpliktet til å betale en gang i fremtiden. Forpliktelsen må være rettslig bindende på det tidspunkt som ligger til grunn for formuesansettelsen. Det er ikke tilstrekkelig at skattyteren kan påvise at forpliktelsen vil komme. Som eksempel kan nevnes at iliknede ikke betalte skatter er gjeld, men skatter som vil bli beregnet av inntekt i siste året, ikke er gjeld, selv om loven pålegger avsetning til fond som skal dekke fremtidige skatter.

4. Skattesatser og skatteberegninger.

a. Ordinære inntekts- og formuesskatter til kommunen. Skattesatsene fastsettes innenfor forholdsvis snevre grenser av de lokale myndigheter. Satsene varierer derfor noe fra kommune til kommune. Etter de sist vedtatte regler (gjeldende fra 1. januar 1957) kan kommunestyrene velge mellom følgende inntekts-skatteprosent: 14, 14,5, 15, 15,5, 16, 16,5, 17 og 17,5. Med spesiell godkjenning av departementet kan prosenten settes til 18. Den gjennomsnittlige skatteprosenten har i de senere år vært noe under 17%. I Oslo har skatteprosenten vært 16,5%.

Ved beregningen av formuesskatten har det nesten uten unntak vært brukt $\frac{4}{100}$ av formuen.

b. Tilleggsskatt på høyere inntekter til kommunen blir beregnet etter følgende satser:

Av de første 20 000 kr.	0%
Av de neste 20 000 »	3%
—»— 30 000 »	4%
Av overskytende beløp	5%

c. Ordinær selskapsskatt på inntekt og formue blir beregnet etter proporsjonale satser. Satsen ved beregning av inntektsskatt er 30% og formuesskatten blir beregnet etter en sats på 2°/₁₀₀.

d. Fondsskatten. For å komme fram til beregningsgrunnlaget tar en utgangspunkt i inntekten ved statsskattelikningen med tillegg av inntekt av aksjer i andre innenlandske selskaper. Som inntekt av aksjer regnes friaksjer og alle andre verdi-overføringer fra selskapet til aksjonærene som skjer uten vederlag og som ikke representerer tilbakebetaling av aksjekapital.

Fra denne inntekten kan bedriftene trekke:

- (i) Utbytte til aksjonærer tatt av årets overskott. Hvis utbytte utdeles av midler som det tidligere er betalt fondsskatt av, har bedriften krav på refusjon av et beløp som tilsvarer fondsskatten.
- (ii) Avsetninger til lovbefalte reservefond inntil fondet har nådd minstestørrelsen som påbys i lovgivningen. For å nå opp i minstestørrelsen må fondet oppfylle følgende betingelser: (1) utgjøre minst 3000 kr., (2) utgjøre minst 1/5 av aksjekapitalen, (3) sammenlagt med aksjekapitalen utgjøre et beløp like stort som selskapets gjeld ved regnskapsårets utgang.

Fondsskatten blir beregnet etter en proporsjonal sats på 8% av fondsinntekten.

e. Alderstrygd- og krigspensjoneringsavgift blir beregnet etter en sats på 2,2% av fondsinntekten.

5. Eiendomsskatten.

Eiendomsskatten innbetales til fylkene, landkommunene og byene. Eiendomsskatten til fylket og landkommunene utliknes på matrikulerte eiendommer (vesentlig jordeiendommer) og på verker og bruk (industrianlegg, kraftanlegg, gruber etc.). I byene utliknes skatten på all fast eiendom.

I landkommunene kan eiendomsskatten utliknes etter en sats som maksimum utgjør inntil 4 kr. pr. skyldmark. Skyldmark er en gammel verdienhet fra en landsomfattende taksering av jordeiendommer i midten av forrige århundre. For å komme fram til beregningsgrunnlaget for verker og bruk takseres anleggene hvert 5. år. Takstsummen divideres med gjennomsnittsverdien pr. skyldmark etter offisielle salgsoppgaver i fylket gjennom de siste 5 år. De lokale myndighetene kan bestemme at utlikningen av eiendomsskattene til landkommune kan sløyfes.

Fylkesskatten fastsettes av fylkestinget og skal utgjøre minst kr. 2 og høyst kr. 5 pr. skyldmark.

I byene skal det holdes eiendomstakst hvert 10. år. Det er eiendommenes salgsverdi i fri omsetning som skal legges til grunn for tasken, men en skal søke å komme fram til en slags «normalverdi» på lengre sikt uten hensyn til spesielle forhold på takseringstidspunktet. Skatten skal utskrives med minst kr. 2 og høyest kr. 7 pr. kr. 1000 takstverdi. Byene betaler ikke eiendomsskatt til fylkene.

C. Sverige.

Formålet med denne redegjørelsen er ikke å gi en fullstendig oversikt over alle de lovbestemmelser og den rettspraksis som nyttes ved den direkte beskatningen av aksjeselskaper i Sverige. Hensikten er bare å redegjøre for de grunnleggende og vesentlige hovedtrekkene i denne beskatningen. En kommer dels til å behandle hvilke direkte skatter det er, som er pålagt aksjeselskaper, og dels i store trekk hvordan den skattepliktige næringsinntekten blir oppgjort. Ved omtalen av inntektsansettelsen vil hovedvekten bli lagt på reglene om avskrivninger på maskiner og inventar, avskrivninger på bygninger, varelager vurderingene og dessuten avsetningene til pensjonsfond. Videre berøres spørsmålene om avsetninger til investeringsfond og den spesielle lovgivningen om investeringsavgift.

Inntekten til et aksjeselskap er i prinsippet gjenstand for dobbeltbeskatning. Dels blir selskapet direkte pålagt inntektsskatt, dels pålegges aksjeeieren inntektsskatt i den utstrekning selskapet utdeler utbytte. Det spiller ingen rolle om utbytte blir tatt fra selskapsinntekter som ikke er skattepliktige. Aksjeeieren blir likevel skattlagt så snart det foreligger en form for utbytteutdeling. Selskapet får ikke fradrag for utdelinger til aksjonærene, heller ikke for avsetninger til reservefond, gjeldsreguleringsfond, disposisjonsfond m. m. Slike avsetninger blir betraktet som en intern disposisjon av selskapets inntekter. Om selskapet oppløses (eller om aksjekapitalen nedsettes), blir prinsippet om dobbeltbeskatning gjennomført ved at selskapet blir pålagt en utskiftningsskatt på midler som utskiftes til aksjeeieren.

Ved den årlige inntektsbeskatningen blir skattepliktig inntekt ansatt på grunnlag av selskapenes regnskaper. Det kan forekomme følgende inntektstyper, som blir ansatt hver for seg:

Inntekt av jordbrukseiendommer.

Inntekt av annen eiendom (som ikke brukes i bedriften).

Næringsinntekten.

Inntekt av tilfeldig salg.

Inntekt av kapital (som ikke brukes i bedriften).

Summen av disse inntektene (med fradrag for eventuelle underskudd) gir selskapets nettoinntekt.

Ved ansettelsen av den skattepliktige inntekten til staten skal en videre trekke fra de kommuneskatter som er pålagt selskapet på grunnlag av inntekten året før skatteåret.

Ved ansettelsen av den skattepliktige inntekten til kommunen blir det ikke gitt noen tilsvarende fradrag. Ved ansettelsen av inntekten skal en videre regne med «garantibeløpet for fast eiendom», dvs. grunnlaget for den tidligere eiendomsskatt. Garantibeløpet utgjør 4% av eiendommens skattetakst.

I praksis innebærer dette at en bare må påse at den skattepliktige inntekten ved beregningen av kommuneskatten ikke må bli lavere enn garantibeløpet. Som det går fram av navnet, utgjør garantibeløpet et garantert skattegrunnlag for kommunen.

Ved likningen fastsettes således to skattepliktige inntekter. Inntekten ved kommuneskattelikningen blir siden fordelt, i den utstrekning bedriften drives i flere kommuner. De direkte skattene er inntektsskatt til staten og inntektsskatt til kommunene.

Inntektsskatten til staten skal etter riksdagsbeslutning fra 1955 beregnes etter en sats på 50% av den skattepliktige inntekten. (Inntekt under 100 kr. er skattefri.) Etter overgangsbestemmelsene skal satsen være 45% av skattbar inntekt i 1956.

Den kommunale inntektsskattesatsen blir fastsatt særskilt for hver enkelt kommune. Gjennomsnittlig utgjør den ca. 12% av den skattbare inntekten. Også ved kommuneskattelikningen er inntekt under 100 kr. skattefri.

Aksjeselskapene blir ikke pålagt formuesskatt. Verdien av aksjene utgjør skattepliktig formue hos aksjonæren og blir formuesbeskattet der.

Av de inntektsslag som er nevnt ovenfor, behandles bare næringsinntekten i den videre fremstillingen.

1. Beregningen av næringsinntekten.

Aksjeselskapets skattepliktige næringsinntekt blir fastsatt på grunnlag av selskapets regnskaper. Regnskapet skal være oppgjort etter reglene i den alminnelige aksjeselskapslovgivningen og i overensstemmelse med alminnelig god forretningsskikk.

Bokføringslovgivningens bestemmelser om plikten til å føre regnskap og aksjeselskapslovgivningens særskilte bestemmelser om vurderingsprinsippene har imidlertid til hovedformål å beskytte selskapets interesser. Loven inneholder f. eks. forskrifter om høyeste vurderingsverdi for aktivaene, men det er ikke angitt noen nedre grense. Skulle en derfor fullt ut følge selskapets regnskaper ved likningen, ville dette innebære at selskapet i stor utstrekning selv kunne bestemme hvor stor inntekt som skulle oppgis til beskatning. Dette anses ikke å være i overensstemmelse med samfunnets interesser. Skattelovene inneholder derfor bestemmelser som begrenser selskapenes muligheter til å føre til fradrag f. eks. unormale avskrivninger på maskiner og inventar og unormal nedskrivning på varelager. Et selskap bør således ved årsoppgjøret både ta hensyn til aksjeselskapslovgivningens bestemmelser om høyeste tillatte vurderingsverdier og skattelovens bestemmelser om laveste tillatte verdier ved likningen. Hvis en ved regnskapsoppgjøret ikke har tatt hensyn til begrensningene i skatteloven, kan resultatet av likningen avvike fra regnskapene.

Innenfor rammen av disse begrensningene finnes det likevel muligheter for selskapet til å disponere med henblikk på inntektsutjamning. Resultatutjamning på den måten at regnskapsmessig underskudd i et år trekkes fra overskudd i etterfølgende år, er imidlertid ikke tillatt. Hvert enkelt skatteår betraktes som en avgrenset periode.

Utgangspunktet for inntektsansettelsen er således netto inntekten for regnskapsåret, slik den fremgår av «Vinnings- og tapskonto». Denne blir så postert slik at den stemmer overens med skattelovens bestemmelser.

Enkelte inntekter i regnskapet trenger ikke være skattepliktige for selskapet eller trenger ikke komme med i næringsinntekten. Som eksempel kan nevnes realisasjonsgvinst ved salg av faste eiendommer. (Skatteplikt foreligger når eiendommen blir solgt før ti år. Gevinsten kommer da ikke med i næringsinntekten, men under «tilfeldige salgsinntekter»). Videre er aksjeselskaper etter hovedregelen ikke skattepliktig av aksjeutbytte mottatt av andre svenske selskaper. Slike inntekter kan likevel under visse forutsetninger bli skattepliktig etter spesialbestemmelser om familieselskap (fåmannsselskap).

Hvis selskapet eier gårdsbruk, skal inntekten av dette ikke regnes med i bedriftens næringsinntekt, men behandles særskilt som inntekt av gårdsbruk.

Annen eiendom (enn gårdsbruk) skal om de anvendes i bedriften, gå inn i beregningen av bedriftens næringsinntekt. Anvendes eiendommen ikke i bedriften, skal inntekten av eiendommen behandles særskilt.

Enkelte av kostnadene i regnskapet kan være av en slik karakter at det ikke er fradragsberettiget ved likningen eller de skal behandles særskilt ved andre inntektsarter enn næringsinntekten.

Det blir således ikke gitt fradrag for kostnader til ny-, til- eller ombygging av bedriftens faste eiendommer og anlegg eller kostnader til grunnforbedringer.

Videre blir det ikke gitt fradrag for svenske skatter, visse foreningsavgifter og gaver, kostnader ved stiftelsen av aksjeselskapet eller ved nytegning av aksjekapital. Det blir heller ikke gitt fradrag for renter av gjeld, som kan henføres til visse aktiva, nemlig når avkastningen av aktivaene ikke blir skattlagt etter reglene ovenfor (f. eks. aksjer). Avdrag for nedskrivning av kundefordringer blir bare gitt ved konstatert tap. Det er således ikke tillatt å skape skjulte reserver i fordringene og på den måten regulere inntekten. Fradrag gis ikke for kapitaltap.

Det kan også tenkes at det ved likningen skal gis fradrag for kostnader som ikke går fram av regnskapet, f. eks. avdrag for verdireduksjon på bygninger i bedriften.

Det som her er nevnt, utgjør bare noen alminnelige eksempler på slike faktorer som kan foranledige justeringer i de resultatene som regnskapene viser. Av vesentlig større betydning er imidlertid bestemmelsene om fradrag for verdiminskning på maskiner og inventar, varelager vurdering, avsetninger til pensjonsfond. Etter disse bestemmelsene kan de fleste bedriftene til en viss grad selv regulere den inntekten som skal ligge til grunn ved beskatningen.

a. Avskrivning for verdiminnsking på maskiner og inventar. Først bør det nevnes at maskiner og inventar som er gjenstand for rask verdiminnsking kan føres som kostnad i det året de er anskaffet. Dette vil vanligvis gjelde for aktiva som varer i høyst tre år.

For maskiner og inventar med lengere varighet enn tre år finnes to valgfrie avskrivningsmetoder, avskrivninger etter en fast plan og regnskapsmessige avskrivninger. Den planmessige avskrivningen innebærer at anskaffelsesverdien skal fordeles som kostnad med like store beløp hvert år. Beløpet avpasses slik at hele anskaffelsesverdien kommer til fradrag i løpet av det tidsrommet aktivet er økonomisk anvendelig. For dette formålet opprettes en avskrivningsplan. Driftsmidler som eksempelvis varer i 5 år samles under en plan, mens andre driftsmidler som varer i 10 år, samles under en annen plan, osv. For de første blir fradraget beregnet etter en sats på 20% pr. år, og for de andre nyttes 10%. Hvis fradraget i et år ikke kan utnyttets fullt ut, kan det helt eller delvis overføres til det etterfølgende år. Ved salg eller utrangering tar en utgangspunkt i nedskrevet verdi, når en skal beregne inntekt eller tap. Ved planmessig avskrivning kreves det som regel ikke overensstemmelse mellom avskrivningene etter planen og de regnskapsmessige avskrivningene.

Avskrivningene etter en fast plan kan nyttes av alle skattepliktige bedriftseiere. Aksjeselskapene har helt til de senere år hatt rett til frie avskrivninger. Dette innebar stort sett at bedriftene ved likningen fikk godkjent de avskrivninger som var gjennomført i regnskapene. For å begrense investeringene har den frie avskrivningsretten vært begrenset i skatteårene 1952–54. Begrensningene gikk ut på at bedriftene ikke kunne avskrive mer enn 20% pr. år av anskaffelsesverdien for maskiner og inventar. De frie avskrivninger og begrensningene er nå avløst av den regnskapsmessige avskrivning. Det er sannsynlig at denne avskrivningsmetoden vil bli herskende blant aksjeselskaper på samme måte som de frie avskrivningene var det før.

Regnskapsmessige avskrivninger forutsetter som tidligere med frie avskrivninger at det skal være overensstemmelse mellom de årlige avskrivninger etter regnskapene og fradragene ved ligningen. Skattemessig restverdi skal dessuten stemme overens med den bokføringsmessige.

Hovedregelen for de regnskapsmessige avskrivninger er den såkalte 30-regelen. 30-regelen går ut på at avskrivningene skal beregnes etter 30% av inngående bokført verdi i begynnelsen av året pluss anskaffelsesverdien av driftsmidler anskaffet i løpet av året, og som fortsatt er i bedriftens eie ved utgangen av regnskapsåret. Inngående statusverdi og årets nyanskaffelser skal altså summeres og verdiminnskingsfradraget beregnes til 30% av summen. Det spiller ingen rolle når driftsmidlet er anskaffet i løpet av året. Omfatter regnskapsåret en annen tid enn 12 måneder, skal imidlertid avskrivningsbeløpet justeres oppover eller nedover.

Om noen av de driftsmidler som anskaffes i løpet av året, selges eller utrangeres i samme år, skal verdien av disse ikke medregnes blant årets anskaffelser. Er den inngående bokførte verdi av maskiner og inventar 200 000 kr., og det er gjort nyan-skaffelser for 50 000 kr., hvorav en maskin til en verdi av 10 000 kr. selges i løpet

av året, skal avskrivningene beregnes til $0,30 \times (200\,000 + 50\,000 \div 10\,000)$, dvs. 30% av 240 000 kr. eller 72 000 kr. Driftsmidlene kan altså skrives ned til lavest 168 000 kr. ($240\,000 \div 72\,000$). Dette innebærer at den maskinen som ble solgt samme år den ble anskaffet, avskrives i sin helhet samme år. Eventuell salgspris eller forsikringserstatning for ødelagt maskin utgjør skattepliktig inntekt.

Salg eller utrangering av driftsmidler som helt eller delvis går inn i den inngående bokførte verdi, skal ikke forårsake noen reduksjon i utgående statusverdi ved bruken av 30-regelen. Salgsprisen utgjør skattepliktig inntekt. Den skattepliktige har imidlertid i det året driftsmidlet selges rett til å få en ekstra avskrivning som tilsvarende salgsprisen. Det skjer ved at salgsprisen avregnes mot inngående bokført verdi. 30-regelen brukes deretter på gjenstående beløp. Denne avskrivningsmuligheten kalles nettometoden og kan bare brukes i forbindelse med 30-regelen.

Det foreligger ingen plikt til å gjøre så store avskrivninger som den skattepliktige har rett til etter 30-regelen. Gjennom 30-regelen beregnes bare laveste bokførte verdi som driftsmidlene kan nedskrives til. En mindre avskrivning et år innebærer at utgående statusverdi blir tilsvarende høyere, og danner grunnlag for et større fradrag senere.

30-regelen gir høye avskrivninger de første årene, mens avskrivningsbeløpet senere synker. Når avskrivningene delvis skjer på bokført verdi, kommer en teoretisk aldri ned til fullstendig avskrivning. Av denne grunn og av hensyn til utrangeringen er det innført en kompletteringsregel. Regelen går ut på at bokført verdi av maskiner og inventar aldri trenger overstige den bokførte verdien som ville ha fremkommet om en på hele driftsmiddelmassen hadde anvendt en årlig avskrivning på 20% av anskaffelsesverdien. Kompletteringsregelen innebærer bl. a. at en får utnyttet avskrivningene for tap ved utrangering.

Nedskrivning på verdien av kjøpekontrakter på maskiner og inventar godkjennes bare når den skattepliktige kan vise at innkjøpsprisen på tilsvarende driftsmiddel ligger under kontraktsprisen eller sannsynliggjør at et slikt prisfall vil inntreffe før driftsmidlet blir levert. Godkjennes en slik nedskrivning, skal 30-regelen nyttes på den nedskrevne reduserte anskaffelsesverdi.

på maskiner og inventar godkjennes bare når den skattepliktige kan vise at innkjøpsprisen på tilsvarende driftsmiddel ligger under kontraktsprisen eller sannsynliggjør at et slikt prisfall vil inntreffe før driftsmidlet blir levert. Godkjennes en slik nedskrivning, skal 30-regelen nyttes på den nedskrevne reduserte anskaffelsesverdi.

Blir investeringsfond brukt ved anskaffelsen, skal anskaffelsesverdien reduseres med det beløp som er tatt fra fondet, før 30-regelen nyttes.

Har visse driftsmidler blitt innkjøpt til særlig høy pris for å utnytte et spesielt arbeidstilbud eller en tilfeldig konjunktursituasjon, kan bedriften få ekstra fradrag for overprisen. Også i dette tilfelle skal 30-regelen nyttes på den reduserte anskaffelsesverdien.

Ved bruken av kompletteringsregelen (20% årlig avskrivning) skal en ta utgangs-

punkt i den faktiske anskaffelseskostnaden, f. eks. kostnad før kontraktsavskrivning, før fradrag for overpris, og før avskrivning ved bruk av investeringsfond.

b. Fradrag for verdiminsking på bygninger. Fradrag for verdiminsking på bygninger som nyttes i bedriften, beregnes etter en viss prosent av bygningens verdi. Prosenten er avhengig av hvor lenge en kan regne med at bygningen kan være i bruk. Med bygningens verdi menes anskaffelsesverdien, hvis denne kan skaffes. Foreligger det ikke oppgaver over anskaffelsesverdien, blir etter vanlig praksis bygningens skattetakstverdi lagt til grunn.

c. Varelagervurderinger. Etter de regler som har vært gjeldende hittil, skal en ved likningen ikke avvike fra lagerverdien etter regnskapene, hvis ikke særlige omstendigheter tilsier det. I praksis har dette ført til at bedriften har skrevet ned varelagrene i ubegrenset omfang, selv om skattemyndighetene i de senere år har søkt å få en viss begrensning gjennom rettspraksis.

Ved lovgivningen i 1955, som i full utstrekning først kommer i bruk i 1960, er det fastsatt visse grenser for tillatt nedskrivning på varelager. Hovedregelen er at nedskrivningen kan skje med 60% til 40% av varelagerets anskaffelses-, tilvirknings- eller gjenanskaffelsesverdi. De nye lovbestemmelsene er blitt komplettert med særskilte regler om hvordan lageret skal inventeres. Lageret skal opptas til anskaffelses-, tilvirknings- eller gjenanskaffelsespris. Om en annen verdiansettelse nyttes, f. eks. salgsprisen eller faste stykkpriser, er dette tillatt, forutsatt at anskaffelses- eller gjenanskaffelsesverdien kan beregnes på grunnlag av verdiansettelsene. Med anskaffelsesverdi av varer som bedriften selv tilvirker eller bearbeider, menes direkte tilvirkningskostnader (materialkostnader og arbeidslønninger) med tillegg for beregnede indirekte tilvirkningskostnader; en trenger ved denne beregningen ikke ta hensyn til renter av egen kapital. Ved bestemmelsen av lagerets anskaffelsesverdi skal verdien av de sist anskaffede varer, som foreligger på lageret ved årets utgang, legges til grunn. All nedskrivning skal fremgå av regnskapene, også nedskrivning på grunn av inntrådt ukurantitet. Tillatt nedskrivning ved likningen beregnes deretter på grunnlag av anskaffelses- eller gjenanskaffelsesverdien etter fradrag for ukurante varer. Hovedregelen for tillatte nedskrivninger kan nyttes av alle skattepliktige. Det er enkelte unntak fra hovedregelen som skal omtales nærmere.

Om verdien av lageret, beregnet til anskaffelses- eller gjenanskaffelsespris eventuelt med fradrag for ukurante varer, er lavere enn gjennomsnittsverdien av lageret ved utgangen av de to foregående skatteår, kan lageret isteden nedskrives med 60% av denne gjennomsnittsverdien. Overstiger 60% av gjennomsnittsverdien lagerets verdi ved utgangen av skatteåret, får en likevel utnyttet fradraget endog for det overskytende beløp. En tilsvarende avsetning må da gjennomføres til lagerreguleringskonto i regnskapet. Slike avsetninger må tilbakeføres til beskatning året etter. Om det er forutsetninger til stede for nye avsetninger til lagerreguleringskonto, blir bedømt ut fra situasjonen ved utgangen av neste skatteår.

Lager av råvarer eller stabelvarer kan opptas til lavest 70% av verdien. Verdien

beregnes etter laveste markedspris i løpet av skatteåret eller i løpet av de ni nærmeste skatteår.

Denne særbestemmelsen kan praktiseres parallelt med hovedregelen. Særregelen om stabelvarer kan nyttes for slike varer, mens hovedregelen om 40% av anskaffelsesverdien kan nyttes på andre varer i lageret. I et slikt tilfelle kan en ikke skrive ned på grunnlag av gjennomsnittstallet av lagerets anskaffelsesverdi for de to forutgående år.

Med råvarer og stabelvarer menes i denne sammenheng varer som har gjennomgått en liten grad av foredling og for hvilken det finnes kontinuerlige prisnoteringer. Videre er det et kjennetegn for denne varegruppen at prisene erfaringsmessig fluktuerer kraftig.

Når den skattepliktige kan vise at nedskrivningene etter reglene ovenfor ikke dekker en sannsynlig prisfallsrisiko, kan den skattepliktige få adgang til ytterligere nedskrivning, slik at prisfallsrisikoen blir dekket.

Det bør til slutt nevnes at det ikke foreligger noen plikt til å nedskrive varelageret til den laveste verdi som er tillatt etter skatteloven. Innenfor rammen av aksjeselskapslovgivningens bestemmelser om høyeste verdi og skattelovens bestemmelser om laveste verdi finnes det plass til disposisjoner, som kan ha til formål å utjamne inntekten over tiden.

Nedskrivninger på kontraherte ikke leverte varer, blir bare godkjent når det kan vises at innkjøpsprisen for tilsvarende varer på statusdagen ligger under kontraktpreisen eller når det sannsynliggjøres at et slikt prisfall vil finne sted før varene siden selges i uforandret eller foredlet tilstand.

d. Avsetninger til pensjonsstiftelser. Aksjeselskaper har under visse forutsetninger rett til fradrag for avsetninger til pensjonering av personell ansatt i bedriften eller til pensjon for slektninger.

Det stilles visse hovedkrav til pensjonsstiftelsene. Med pensjonsstiftelse menes enten slik stiftelse som er dannet med hjemmel i lov om aksjeselskaps pensjons- og annen personalstiftelse (bunden pensjonsstiftelse) eller annen stiftelse (fri pensjonsstiftelse). Det stilles da følgende krav:

- (1) Den står under tilsyn etter lov om tilsyn av stiftelse.
- (2) Stiftelsens lover fastsettes av tilsynsmyndighetene.
- (3) Stiftelsens kapital og avsetning må bare anvendes til pensjon av ansatte.
- (4) Gjennom forskrifter i reglementet eller på annen måte skapes trygghet for at stiftelsen så lenge den består skal ha dette formål.
- (5) Ved oppløsning eller når det ikke lenger finnes personer som har rett til pensjon fra stiftelsen, skal gjenstående midler nyttes til slik pensjonering eller til almennyttige formål.

Videre kreves det som vilkår for fradragrett at pensjoneringen er ordnet i overensstemmelse med skattelovens bestemmelser om krav for at livsforsikring skal henføres til pensjonsforsikring.

Størrelsen av de beløp som kan komme til fradrag er avhengig av stiftelsenes formålsbestemmelse.

Det blir ikke gitt fradrag for høyere beløp enn det som er nødvendig, bedømt ut fra forholdene ved skatteårets utgang, for å dekke fremtidige pensjoner og eventuelle tillegg etter stiftelsens formålsbestemmelse. Ved beregningen av det beløp, som stiftelsens formue maksimalt skal utgjøre, skal en bare ta hensyn til de ansatte som ved inngangen av skatteåret har fylt 25 år. De fremtidige avgiftene må ikke antas høyere enn de som er nødvendig for å sikre de fastsatte pensjonsfordeler, når beregningen foretas for en person fra 25 år til pensjonsalder.

Ovenstående gir et grovt inntrykk av «taket» for tillatte avsetninger. I prinsippet får bedriften fradrag inntil stiftelsens formue er lik høyeste verdi av pensjonsgjelden. Avdrag blir således gitt for de pensjonskostnadene som er påløpt i skatteåret og i tidligere år, men ikke for fremtidige kostnader.

Den skattepliktige kan imidlertid gjøre en eksakt beregning av pensjonsgjelden, hvis dette skulle stille seg mer ønskelig. Ved beregningen av fremtidige avgifter skal en da gå ut fra dagen før ansettelsen og til pensjonsalderen. Videre skal det tas hensyn til hele personellet, som kommer med i pensjonsordningen, uansett alder. Avgifter som følger med tilleggsytelser ved lønnsforhøyelse, skal beregnes fra dagen før lønnsforhøyelsen. Avgifter til andre tilleggsytelser skal beregnes fra den dagen tilleggsytelsen ble fastsatt.

For familieselskap gjelder det endel spesielle begrensingsregler. Ved beregningen av pensjonsgjelden får en ikke ta hensyn til pensjonsytelser til noen, som på grunn av aksjene har en avgjørende innflytelse i selskapet.

Ved beregningen av pensjonsgjelden trenges som regel en forsikringsteknisk utredning, både når det gjelder den grove og den eksakte beregningen. I mange tilfelle trenger ikke en forsikringsteknisk utredning å være nødvendig, nemlig når det er åpenbart at stiftelsens formue ikke tilsvarer de kostnader som har påløpt i skatteåret eller tidligere år.

Forsikringsselskapene pleier for tiden å basere sine beregninger på 2,25% rente. Noen plikt til å avsette til pensjonsstiftelse foreligger ikke.

e. Avsetninger til investeringsfond. I dette avsnittet omtales kort bestemmelsene om avsetninger til investeringsfond.

Reglene om avsetninger til investeringsfond finner en i tre ulike forordninger. To er tidsbegrenset og en permanent.

Den første er forordningen av 11. mai 1951 om særskilte investeringsfond for erstatninger av driftsmidler og lager etter brann. Slik reglene nå er utformet, gjelder forordningen til og med likningen for 1959.

Formålet med denne forordningen er å gi skattepliktige, som har fått forsikringserstatning for tap av driftsmidler og lager, en viss henstand med beskatningen. I henstandstiden kan bedriften gjøre erstatningsanskaffelsen. Når fondet nyttes til slike anskaffelser, skal driftsmidlet nedskrives med et beløp som tilsvarer det som er tatt fra fondet. Bedriften får ikke fradrag for denne nedskrivningen, fordi bedriften

allerede har fått et slikt fradrag ved avsetningstidspunktet. Hvis de midlene som er avsatt, ikke blir tatt i bruk før 6 år etter at de ble avsatt, skal midlene regnes med i den skattepliktige inntekten i dette året.

Disse midlene står ikke under tilsyn av noen myndighet, og de avsatte midlene beholdes av bedriften.

Den andre forordningen gjelder investeringsfond ved erstatning av solgte skip. Utformingen er stort sett lik den foregående. Formålet er at den skattepliktige skal ha muligheter til utsettelse med beskatningen ved erstatning for skip.

Forordningen gjelder inntil videre i perioden 1954–59.

En forutsetning for fradragsrett er at den skattepliktige stiller bankgaranti for halvparten av det avsatte beløp. Hermed skapes garanti for at skatten virkelig blir betalt, selv om det ikke blir anskaffet skip i utsettelsestiden.

Den tredje muligheten til avsetninger til investeringsfond ble innført ved lovgivningen i 1955. Den er av permanent karakter og erstatter forordningen om investeringsfond av 1947. Avsetningen til slike fond kan første gang skje ved likningen 1956.

Formålet er at bedriften i en høykonjunktur skal kunne redusere skattepliktig inntekt ved fondsavsetninger, for senere under en dårligere konjunktur å kunne bruke midlene til investeringsformål (anleggsarbeid, maskin- og inventarinnkjøp, lageranskaffelser etc.).

Lovgivningen er utformet etter følgende prinsipper:

Den skattepliktige får fradrag ved likningen for det som avsettes til investeringsfond. En forutsetning er at et beløp som tilsvarende 40% av det som er avsatt til fondet innbetales til riksbanken. Det resterende beholdes av bedriften. 30% av investeringsfondet kan bedriften etter eget ønske ta i bruk 5 år etter at midlene ble avsatt, resten kan bare brukes etter myndighetenes tillatelse.

Fradrag for avsetninger til investeringsfond må ikke overstige 40% av årsinntekten. Med årsinntekt menes inntekten etter fradrag for avskrivninger, tantiemer og andre poster som kan henføres til omkostninger, selv om de formelt har vært betraktet som overskuddsanvendelse. Inntekten skal ikke reduseres med avsetninger til reservefond, investeringsfond, disposisjonsfond etc. Fradrag skal heller ikke gjøres for direkte skatter enten de er betalt forskuddsvis eller ikke.

Detaljbestemmelsene om slike fondsavsetningenes omtales ikke her.

2. Investeringskatt og investeringsavgift.

Det bør nevnes at det ved skattleggingen i 1952–54 har forekommet en særskilt lovgivning med det formål å begrense investeringene. Om investeringene likevel har kommet i stand, har bedriften måttet betale en særskilt avgift, investeringsavgift (i 1952 ble den kalt investeringskatt).

Ved likningen 1955 forekom det ingen investeringsavgift. I 1955 ble det imidlertid besluttet å gjennomføre investeringsavgift ved likningen i 1956 for visse

investeringer i 1955. Senere er det også bestemt at investeringsavgift skal betales for investeringer i årene 1956 og 1957.

Investeringsavgift skal betales etter en sats på 12% av kostnadene for visse investeringer, som gjøres av bedriftseiere og jordbrukere.

Følgende typer av investeringer kan bli pålagt avgift:

- (1) Kjøp av bygning.
- (2) Grunnforbedring på faste eiendommer.
- (3) Ny-, til- og ombygning av bygninger.
- (4) Reparasjoner og vedlikehold av bygninger.
- (5) Nyinnkjøp og erstatningsanskaffelser av maskiner og inventar, dessuten forbedringsarbeider på slike driftsmidler.

Ett beløp på 20 000 kr. er skattefritt. 12%-satsen blir så brukt på det overskytende beløp. Investeringsavgiften kommer til fradrag ved inntektslikningen.

Kapitel III. Systematisk analyse av skattereglene på grunnlag av stiliserte regneeksempler.

A. Om opplegget for de stiliserte regneeksempler.

Dette kapitlet behandler de viktigste ulikheter i de tre lands skatteregler, nemlig:

- (i) Skattesatser og regler om fradrag for betalte skatter.
- (ii) Varelagervurderingsregler.
- (iii) Avskrivningsregler.

De forskjeller som ellers finnes i de tre lands skatteregler, har en holdt utenfor denne undersøkelsen; dette gjelder således: avsetninger til reservefond, avsetninger til investeringsfond, utgifter til bedriftspensjonering, gevinster ved salg av realkapital og «driftsfremmede» inntekter og utgifter (f. eks. kjøp og salg av verdipapirer, renteinntekter og utbytte av aksjer i andre selskaper).

En systematisk analyse av skattesystemene kunne gjennomføres ved at en konstruerte forholdsvis fullstendige bedriftsregnskap, bare at visse av regnskapspostene ble variert systematisk fra regnskap til regnskap. Nå er imidlertid ikke alle sider ved regnskapet avgjørende for hvor stor skatten blir i forhold til inntekten. Det vil i det følgende fremgå at bare visse forholdstall er av betydning. Det er derfor ikke nødvendig å spesifisere hvordan regnskapspostene forøvrig er, og det prinsipielle i problemet kommer klarest fram om vi nøyer oss med å spesifisere bare de forholdstallene som er av betydning. Det er heller ikke sikkert at det er mest hensiktsmessig å studere eksempler som en kan vente å treffe på i det praktiske liv. Visse sider ved skattesystemene studeres kanskje best ved å «rendyrke visse problemer» — dvs. å velge eksemplene slik at virkningen av en bestemt faktor fremtrer så klart som mulig — selv om dette fører til «urealistiske» eksempler.

De resultater vi kommer fram til, er ikke umiddelbart praktisk anvendbare. Det vi får, er nærmest et sett «byggeklosser» som kan brukes som et hjelpemiddel i de videre studier av beskatningsforholdene. Fremgangsmåten blir da at en i de konkrete forhold en er interessert i, prøver å «gjenkjenne» én eller flere av «grunnformene» fra de stiliserte eksmeplene, og så går ut fra at resultatet i det konkrete tilfellet vil være «sammensatt» av resultater fra de tilsvarende stiliserte eksempler. (En analogi fra jordmåling kan kanskje illustrere tankegangen. Den som skal foreta slike målinger, lærer ikke hvordan flateinnholdet av ethvert tenkelig jordstykke skal beregnes. Han lærer formlene for flateinnholdet for visse «grunnformer» som rektangel, trapes, sirkel, sirkelsegment osv. I praksis vil han neppe noengang støte på et jordstykke som eksakt svarer til en av «grunnformene», men med god tilnærming kan alle jordstykker betraktes som sammensatt av en eller flere grunnformer.)

Etter at skattesystemene er analysert på den måten vi her har nevnt, kan en med større utbytte ta fatt på et faktisk regnskapsmateriale. Det vil nå nemlig være mulig å forklare hva som betinger de bestemte resultater en får i de ulike tilfelle. En vil dessuten langt på vei kunne gjette seg til hva resultatene ville ha blitt om en hadde studert et regnskap som i visse henseender hadde vært annerledes. Dette er nyttig av flere grunner. Det kan for det første være at vi har kjennskap til at de bedrifter vi har studert innenfor en bransje, ikke er representative for denne bransjen, og vi kan vite hvordan de bedrifter vi har studert, avviker. For andre kan vi ha kjennskap til de viktigste ulikheter mellom en bransje vi har studert, og en annen bransje som interesserer oss, men som ikke inngår i undersøkelsen. For det tredje kan vi være oppmerksom på at regnskapstallene vi studerer, er preget av visse tidsmessige fenomener — eksempelvis konjunktursituasjonen, og vi kan være interessert i hva resultatene ville ha blitt om regnskapstallene hadde vært preget av en annen konjunktursituasjon.

Den systematiske analysen av skattereglene i de tre nordiske land er disponert slik: I det første avsnittet (avsnitt B) ser vi bort fra avskrivningsreglene og varelagervurderingsreglene og tar bedriftenes nettoinntekt som gitt. De to neste avsnitt (avsnittene C og D) behandler varelagervurderingsreglene og avskrivningsreglene isolert. I det siste avsnittet (avsnitt E) ser vi på avskrivningsreglene og de øvrige faktorer i sammenheng.

Før vi går videre i analysen, er det nødvendig å definere endel inntektsbegreper som vi må gjøre bruk av.

Sett at bedriften bokfører varelageret både ved årets slutt og ved årets begynnelse til anskaffelsespris eller eventuelt til dagspris. Bedriftens inntekt slik den da fremkommer etter fradrag for alle kostnader som er fradragsberettiget ved skattemyndighetenes inntektsansettelse — bortsett fra avskrivninger og skatter — kaller vi bedriftens bruttoinntekt. Vi har tidligere nevnt enkelte ulikheter i skattereglene som vi ikke tar hensyn til her. Når vi ser bort fra disse spesielle tilfellene,

ansetter skattemyndighetene i de tre nordiske land en bedrifts bruttoinntekt stort sett etter samme regler.

Hvis en fra en bedrifts bruttoinntekt trekker avskrivninger, og i stedet for lagerets fulle verdi nytter de verdier som faktisk bokføres pr. 1. januar og 31. desember ved inntektsansettelsen, kommer vi fram til bedriftens nettoinntekt. Avskrivningene og varelagerets bokførte verdi fastlegges etter ulike regler i de tre land, slik at en gitt bedrifts nettoinntekt i et gitt år kan bli forskjellig alt etter om den fastlegges etter danske, norske eller svenske regler.

Det inntektsbegrep som skattemyndighetene legger til grunn når de beregner inntektsskatt, vil vi kalle bedriftens skattepliktige inntekt. Etter norske regler er skattepliktig inntekt lik bedriftens nettoinntekt. Etter danske og svenske regler må endel av de betalte eller iliknede inntektsskatter trekkes fra nettoinntekten før en kommer fram til skattepliktig inntekt.

Hvis en fra bedriftens nettoinntekt i et år trekker de skattene bedriften må betale i dette året, kommer vi fram til et beløp som bokholderimessig må føres opp som formuesøking i den grad det ikke deles ut som utbytte. Dette beløpet kaller vi i det følgende bedriftens nettodisponible inntekt.

B. Skattene når vi ser bort fra avskrivningsreglene.

Likevektsskatt og sjokkvirkningene.

1. Danmark.

I Danmark trekkes en del av årets innbetalte skatter fra nettoinntekten før en kommer fram til den skattepliktige inntekt. Dette gjelder kommuneskatten, ordinær statsskatt og 20%-forhøyelsen av den ordinære statsskatten. De danske kommuneskattene varierer mellom 4 og 5%. I de følgende beregninger har vi regnet med en sats på 5%.

Et karakteristisk trekk ved de danske reglene er at statsskattene er avhengig av forholdet mellom aksjekapitalen m. v. og den skattepliktige inntekten. Aksjekapitalen m. v. omfatter innbetalt aksjekapital og ved beregningen av de ekstraordinære skatter også til dels faste reserver. I de danske skattelovene er det tatt inn tabeller som viser hvordan skattesatsene stiger når forholdet mellom skattepliktig inntekt og aksjekapital m. v. stiger.

Videre er skattene i Danmark avhengig av hvordan den disponible nettoinntekten blir disponert. Det avgjørende er hvor stor andel som blir avsatt til faste fond, og hvor stor del som blir utdelt til utbytte eller avsatt til fond som senere kan anvendes til utbytteutdelinger. Hvis bedriften bruker av tidligere opplagte faste fond til utbytteutdelinger, får dette også betydning for skatten i et enkelt år.

Hvis en kjenner nettoinntekten, må en altså for å kunne beregne danske skatter i et enkelt år få oppgitt eller forutsette noe om følgende faktorer: (i) fradragsberettigede skatter, (ii) størrelsen av innbetalt aksjekapital, størrelsen av eventuelle faste fond, (iii) avsetninger til faste fond og utdelt utbytte.

Tabell 1 nedenfor gir en oversikt over hvordan skatten er avhengig av forholdet mellom inntekt og aksjekapital og av varierende forutsetninger om utbyttebetalingen. De oppførte skatteprosjenter er beregnet under forutsetning av at aksjekapital, inntekt og utbytte har vært konstant over en årrekke. (Hva denne forutsetning innebærer jfr. senere.) Det er ikke tatt hensyn til at de faste reserver kan påvirke skatteberegningen hvis de når opp i 50% av aksjekapitalen.

Tabell 1. *Dansk skatt i pct. av nettoinntekten.*

Inntekten i pct. av aksjekapitalen	Skatt i prosent av inntekten før fradrag av skatt, når inntekt ÷ skatt:		
	fullt ut avsettes til faste reserver	for en halvdel ved- kommende avsettes faste reserver	fullt ut deles ut i utbytte eller avsettes til frie reserver
5	9	9	9
10	16	16	19
20	26	28	32
30	32	34	38
50	38	41	45
100	47	50	55

Beregner vi skatten over en årrekke for en bedrift etter danske skatteregler, vil vi i alminnelighet finne at skatten i forhold til bedriftens nettoinntekt vil variere (ofte svinge) fra år til år. Dette kan lett vises ved et eksempel.

Vi ser på en bedrift der nettoinntekten over en årrekke utgjør 30% av aksjekapitalen, og der aksjekapitalen er konstant. Vi tenker oss f. eks. at vi beregner skattene for en bedrift med 100 000 kr. i aksjekapital og 30 000 kr. i inntekt. Skattene året før den perioden vi undersøker, er lik 0. Videre regner vi med at bedriften ikke har faste reserver av betydning, og at det heller ikke blir avsatt noe til slike reserver. Utbytte m. v. (dvs. utbytte + avsetninger til «fonds som senere kan utdeles til utbytte») settes lik disponibel nettoinntekt.

Tabell 2. *Dansk skatt i pct. av nettoinntekten for bedriftens første leveår, når aksjekapitalen og inntekten er konstant over en årrekke.*

År	Fradragsberettigede skatter	Samlede skatter
1	19,0	51,9
2	14,9	34,5
3	15,8	38,8
4	15,6	37,9

Fordi skatten i året før den perioden vi undersøker er lik 0, vil bedriften i år 1 ikke ha glede av retten til fradrag for betalte ordinære skatter. Dette fører til høye skatter i år 1 og store fradrag i år 2. De store fradragene resulterer i lave skatter i år 2 og små fradrag i år 3. Reglene om fradrag for betalte skatter fører altså i vårt eksempel til 2 års svingninger. Det samme gjør forutsetningen om utbytte m. v.

Under visse forhold kan imidlertid skatt i forhold til inntekten utgjøre en konstant prosent fra år til år — vi sier at vi står overfor en likevektsskatt. Det enkleste eksempelet på en slik likevektsskatt får en ved en stasjonær bedrift, dvs. en bedrift der inntekten og aksjekapitalen er den samme fra år til år. Grunnen til svingningene i eksempelet ovenfor var som nevnt at vi gikk ut fra at bedriften ikke hadde noen skatter å trekke fra nettoinntekten i år 1. Hvis bedriften år etter år tjener det samme, blir virkningene av dette svakere etter hvert. Fortsetter vi således å regne på vårt eksempel, vil vi se at fra år 5 og videre er skatten lik likevektsskatten.

Tabell 2 forts.

År	Fradragsberettigede skatter	Samlede skatter
5	15,6	38,0
6	15,6	38,0
7	15,6	38,0
—	—	—
Likevektsskatt	15,6	38,0

Det kan vises at skatt i prosent av nettoinntekt også kan ende på et konstant nivå, hvis aksjekapital m. v. og nettoinntekten over en årrekke stiger med en fast prosent fra år til år.¹⁾ En må da forutsette at bedriften gir samme utbytteprosent i perioden, og at den ikke stadig bruker av faste reserver. Med gitt utbyttepolitikk viser det seg at likevektsskatten blir avhengig av (i) vekstraten (dvs. den prosent som inntekt og aksjekapital stiger med fra år til år) og (ii) forholdet mellom aksjekapital og nettoinntekt (dette forholdet vil ved den type utvikling vi her studerer, være konstant fra år til år). Dette er illustrert i tabell 3, som viser skattene i prosent av nettoinntekter. Vi har i denne tabellen forutsatt at det ikke avsettes noe til faste reserver, og at utbytte m. v. er lik nettodisponibel inntekt.

Når likevektsskatten stiger svakt med stigende ekspansjonstakt, kan dette forklares ved at adgangen til fradrag for fjorårets skatter får relativt mindre betyd-

¹⁾ Hvis nettoinntekten i det første år vi betrakter (år 1), settes lik 30 000 og aksjekapital m. v. settes lik 100 000, og vi antar at disse størrelsene stiger med 5 % pr. år, vil inntekt og aksjekapital utvikle seg slik:

År	Aksjekapital m. v.	Nettoinntekt
1	100 000	30 000
2	105 000 = 100 000 × 1,05	31 500 = 30 000 × 1,05
3	110 025 = 105 000 × 1,05	33 075 = 31 500 × 1,05
4	115 526 = 110 025 × 1,05	34 729 = 33 075 × 1,05
5	121 302 = 115 526 × 1,05	36 465 = 34 729 × 1,05
—	—	—

Forholdet mellom nettoinntekt og aksjekapital m. v. vil ved dette eksempelet stadig være 30 %, dessuten vil fjorårets inntekt stadig utgjøre $\frac{100}{1,05}$ pct. av årets inntekt, dvs. 95,24 %.

Tabell 3. *Dansk likevektsskatt i pct. av nettoinntekten, for forskjellige ekspansjonstakter og for ulike forhold mellom inntekt og aksjekapital.*

Ekspansjonstakt	Nettoinntekt i pct. av aksjekapital m. v.			
	20 pct.	30 pct.	50 pct.	100 pct.
Pct.				
0,0	31,8	38,0	45,0	54,6
2,5	32,0	38,3	45,4	54,8
5,0	32,2	38,5	45,7	55,0
10,0	32,6	39,0	46,3	55,5

ning. Sammenhengen mellom likevektsskatt og forholdet mellom nettoinntekt og aksjekapital m. v., skyldes selvsagt progresjonsreglene i det danske skattesystemet.

Vi vil i det følgende utarbeide tabeller over likevektsskattene i ulike situasjoner og betrakte tabellene som noen av de «byggeklusser» vi omtalte i foregående avsnitt. En innvending som lett kan reises mot slike tabeller, er at en faktisk bedrift aldri vil gjennomløpe den spesielle utvikling som likevektsskatten forutsetter. Denne innvendingen kan være riktig nok, men for det første kan en med like stor rett si at det er ytterst usannsynlig at en bedrift noen gang skal gjennomløpe eksakt den utvikling som ligger til grunn for et hvilket som helst fiktivt eksempel (uansett hvordan dette er utformet).

For det andre vil likevektsskatten tilnærmet gi uttrykk for den gjennomsnittlige skattleggingen over en årrekke ved en rekke typer av utviklinger som bare i visse hovedtrekk er «beslektet» med den utvikling likevektsskatten forutsetter. Vi skal vise dette ved noen eksempler.

(Eks. 1.)

Vi vil først se på et eksempel der inntekten varierer om et konstant nivå. Tabell 4 gir et bilde av dette. Vi har forutsatt at nettoinntekten har holdt seg konstant og lik 50% av aksjekapitalen i årene før den perioden vi undersøker. Videre har vi forutsatt at utbytte m. v. er lik nettodisponibel inntekt. Skattene er regnet ut for tre alternative inntektsrekker. I første tilfelle er nettoinntekten fortsatt konstant i den perioden vi undersøker. Skatten blir da selvsagt likevektsskatten. I de to andre tilfellene svinger nettoinntekten om et konstant nivå, men gjennomsnittsinntekten over den perioden vi undersøker er i begge tilfellene den samme som i alternativ 1.

Tabell 4. *Dansk skatt i pct. av nettoinntekt ved konstant aksjekapital og varierende inntekt.*

År	Nettoinntekt i pct. av aksjekapitalen			Skatt i pct. av nettoinntekt		
	Alt. I	Alt. II	Alt. III	Alt. I	Alt. II	Alt. III
1	50	50	50	45,0	45,0	45,0
2	50	60	70	45,0	51,2	72,5
3	50	50	50	45,0	40,1	20,0
4	50	40	30	45,0	39,0	38,6
5	50	50	50	45,0	50,2	53,8
Gjennomsnitt	50	50	50	45,0	45,1	46,0

Av tabellen fremgår det at gjennomsnittsskattens høyde er avhengig av spredningen i inntekten. Når utslagene over gjennomsnittet er sterke, vil gjennomsnittsskatten bli høyere. Men det fremgår også at under de forutsetninger tabellen bygger på, blir avvikene fra likevektsskatten små.

(Eks. 2.)

I dette eksempelet skal vi gå ut fra at forholdet mellom inntekt og aksjekapital holdes konstant på 30%. Eksemplet svarer ellers helt til det eksemplet som ligger til grunn for tabell 3 (med 30% inntekt og vekstrate 5%), bare at vi her går ut fra at inntekten og aksjekapital m. v. stiger med et rykk $33\frac{1}{3}\%$ fra det første året vi betrakter (år 1) og til det etterfølgende året (år 2). I de deretter følgende år (år 3–6) tenkes inntekten konstant.

Tabell 5. *Dansk skatt i pct. av nettoinntekten ved en rykkvis vekst i inntekt og aksjekapital.*

År	Samlede skatter i pct. av nettoinntekt
1	38,5 (likevektsskatt ved 5 pct. vekst)
2	41,4
3	37,1
4	38,2
5	37,9
6	38,0 (likevektsskatt ved 0 pct. vekst)
Gjennomsnitt år 1 – år 6	38,5

I årene 2–5 får vi dempede 2 års sykler i skatteprosentene. Forklaringen til dette er at en i år 2 får forholdsvis liten glede av reglene om fradrag av visse skatter i nettoinntekten for å komme fram til skattepliktig inntekt. (Jfr. forklaringen av de tilsvarende sykler i tabell 2.) Den gjennomsnittlige vekst i aksjekapital og inntekt fra år 1 til år 6 er nokså nær 5% pr. år. Den gjennomsnittlige skatten over denne perioden svarer til likevektsskatten ved 5% vekst.

(Eks. 3.)

I tabell 6 har vi studert hvordan skatten blir i forhold til inntekten under nye former for vekst i nettoinntekt og aksjekapital m. v. Der ikke annet uttrykkelig er nevnt, har vi bygd på samme forutsetninger som ved tilfellet med 30% inntekt og 5% vekst i tabell 3.

I alt. I har vi regnet med at aksjekapitalen holdes konstant over de første 5 årene. I år 6 stiger den med 50% og holdes konstant i resten av perioden.

I alt. II har vi regnet med at aksjekapitalen i år 1 stiger med 25%, og at den senere holdes konstant.

Felles for begge alternativene er at inntekten stiger jamt med 5% pr. år, og at den i forhold til aksjekapitalen gjennomsnittlig over den periode vi studerer utgjør så noenlunde det samme som om aksjekapitalen hadde steget jamt med 5% pr. år.

Tabell 6.

*Dansk skatt i pct. av nettoinntekten ved rykkvis vekst i aksjekapital
og jevn vekst i inntekten.*

Skatt i prosent av nettoinntekten		
År	Alt. I	Alt. II
1	38,5	35,6
2	39,3	37,0
3	39,8	37,6
4	40,5	38,3
5	42,1	38,9
6	34,8	39,5
7	37,5	40,1
8	37,7	41,7
9	38,5	41,8
10	39,0	42,7
Gj.snittlig skatt over perioden	38,8	39,3
Likevektsskatt	38,5	38,5

Tabellen viser at reglene om beregningen av danske skatter er slik at skatteprosenten har en tendens til å stige når bedriften ekspanderer med konstant aksjekapital. Videre fremgår det at hvis aksjekapitalen først følger med i veksten, så har det liten betydning for den gjennomsnittlige skatten i perioden om utvidelsen foregår kontinuerlig fra år til år eller om det skjer sjokkvis. Det avgjørende er at det gjennomsnittlige forholdet mellom aksjekapital og inntekt i den perioden en velger å undersøke, er så noenlunde det samme som ved kontinuerlig vekst i aksjekapitalen.

Både i alt. I og alt. II ligger likevel den gjennomsnittlige skatteprosenten noe i overkant av likevektsskatten. Det ser ut til at dette avviket blir større jo større avvik vi har hatt i perioden mellom gjennomsnittlig forhold mellom inntekt og aksjekapital og det faktiske fra år til år.

De eksempler vi hittil har studert, viser at likevektsskatten tilnærmet kan gi uttrykk for den gjennomsnittlige skattleggingen over en årrekke ved en rekke typer av utviklinger som bare i visse hovedtrekk er beslektet med den utvikling likevektsskatten forutsetter. Samtidig viser eksemplene oss at når vi bare hefter oss ved likevektsskatter, kan vi lett dekke over forholdsvis store variasjoner i skattleggingen fra år til år. Variasjonene i skattleggingen fra år til år er ofte dominert av ulike typer «sjokkvirkninger»:

- (i) Hvis inntekten stiger kraftig fra et år til det neste (prosentvis kraftigere enn den gjennomsnittlige vekst i de omkringliggende årene), vil dette avspeile seg i dempede to-års-sykler i skatteprosentene i årene etter den «sjokkartede» veksten. Vi har sett enkle eksempler på dette i tabell 2 og tabell 6.
- (ii) Hvis inntekten stiger jamt og aksjekapitalen holdes konstant, vil skatteprosenten ha en tendens til å stige (på grunn av progresjonsreglene). Hvis så aksjekapitalen heves med et rykk, vil nivået for skattleggingen senkes med et rykk. I de følgende år vil skatteprosenten igjen vise en stigende tendens hvis

inntekten fortsatt stiger. (I de første årene etter den sjokkerte oppgangen i aksjekapitalen vil en dessuten kunne spore 2-års-syklus i skatteprosenten.) Vi har sett eksempler på dette i tabell 6.

- (iii) Hvis veksten i inntekten og aksjekapitalen over en periode sett under ett er den samme, ser det ut til at den gjennomsnittlige skattleggingen blir minst hvis forholdet mellom aksjekapital m. v. og skattepliktig inntekt er konstant fra år til år innenfor perioden. Jo større variasjoner det er fra år til år i dette forholdet, desto mer vil den gjennomsnittlige skattleggingen overstige den likevektsskatt som svarer til det gjennomsnittlige forhold mellom aksjekapital m. v. og inntekt over perioden. (Som regel vil avvikene likevel være moderate.) Dette er illustrert i tabell 4 og tabell 6.

Før vi forlater det danske skattesystemet for en stund, vil vi peke på ytterligere et karakteristisk forhold. Sett at vi er interessert i beskatningsforholdene under ett for en gruppe bedrifter som ikke alle er innbyrdes like. Ville vi ved å gå ut fra regnskapsmessige gjennomsnittstall for denne gruppen bedrifter kunne danne oss et bilde av hvordan bedriftene skattlegges? I tabell 7 belyser vi dette problemet ved noen eksempler der det inngår 2 bedrifter. Begge bedriftene antas å ha like stor aksjekapital m. v. og utbytte m. v. regnes lik nettodisponibel inntekt.

Tabell 7. *Dansk gjennomsnittsskatt og skatt av gjennomsnittsinntekter.*

	Nettoinntekt i pct. av aksjekapital			Likevektsskatt ved konstant inntekt		
	Alt. I	Alt. II	Alt. III	Alt. I	Alt. II	Alt. III
Bedrift nr. 1	30	20	60	38,0	31,8	47,4
Bedrift nr. 2	50	60	100	45,0	47,4	54,5
Samlet skatt beregnet ved likning av hver enkelt bedrift ..				42,4	43,5	51,8
Samlet skatt ved likning ut fra gjennomsnittstall for de to bedriftene				42,2	42,2	51,5

Vi ser at stort sett må en kunne gå ut fra regnskapsmessige gjennomsnittstall for en gruppe bedrifter når en er interessert i hvordan gruppen som helhet blir skattlagt. Det ser imidlertid ut til at en på denne måten vil undervurdere skattleggingen noe. Undervurderingen vil bli større jo større spredning det er omkring gjennomsnittstallene innen gruppen (jfr. alternativ I og II i tabell 7).

Det forhold vi har pekt på her, er av ganske stor betydning. Som regel vil en jo være interessert i beskatningsforholdene for en hel bransje (eller kanskje for en gruppe bransjer) under ett. Hvis de «byggeklosser» vi etter hvert erverver oss i det følgende, stilles opp mot statistisk materiale som gir totaltall for en bransje, eller en gruppe bransjer, vil det etter det foregående være mulig å danne seg et bilde av den totale skattleggingen av den gruppen bedrifter. Dette gjelder til tross for at «byggeklossene» er konstruert ut fra reglene om hvordan den enkelte bedrift skattlegges.

2. Norge.

De viktigste skattene fra aksjeselskaper i Norge er proporsjonale med den skattepliktige inntekten. Det gjelder selskapsskattene til staten (30%) og den ordinære inntektsskatten til kommunene (satsene varierer fra kommune til kommune). Tilleggsskatten til kommunene er progressiv. Skattesatsene stiger med inntektens absolutte størrelse. For å forenkle beregningene har vi i den videre fremstilling sett bort fra denne progresjonen. Vi har i stedet regnet med den gjennomsnittlige skatteprosenten for industriselskaper i Norge. Hvis vi bruker denne gjennomsnittsprosenten, så vil de skattene som bare er avhengig av inntekten, utgjøre 51%.

Før de norske skatter kan beregnes, må vi videre kjenne utbyttets størrelse for kommende år (eller aksjekapitalens pålydende og utbyttesats), reservefondets størrelse og avsetninger til reservefond. Fondsskatten og alderstrygd- og krigspensjoneringsavgiften blir nemlig etter hovedregelen beregnet av følgende inntektsbegrep: skattepliktig inntekt ÷ utbytte (årets utbytte) ÷ avsetninger til reservefond så lenge dette ikke har nådd opp i den minstestørrelsen som lov om aksjeselskaper krever. Fondsskatten kan i et enkelt år bli 0, når hele inntekten blir utdelt til utbytte eller skattefritt avsatt til reservefond. Maksimal skatt får en når utbytte er lik 0 og reservefondet er større enn minstekravet. Fondsskatten og alderstrygd- og krigspensjoneringsavgiften vil da utgjøre 10,2% av den skattepliktige inntekten.

Når vi ser bort fra formuesskatten (og eventuelle avsetninger til reservefond), vil skatten regnet som prosent av nettoinntekten bare avhenge av hvor stor del av nettoinntekten som utdeles som utbytte. Maksimalt vil den utgjøre 61,2% av inntekten og minimum vil bli 51%.

Tabell 8. *Norsk inntektsskatt i pct. av nettoinntekten for ulike forhold mellom utbytte og inntekt.*

Prosent av nettoinntekten utdelt i utbytte	Vanlig inntektsskatt	Fondsskatt	Sum inntekts- skatter
0	51,0	10,2	61,2
20	51,0	8,2	59,2
40	51,0	6,1	57,1
43,2 ¹⁾	51,0	5,8	56,8
60	51,0	4,1	55,1
80	51,0	2,0	53,0
100	51,0	0	51,0

¹⁾ I dette tilfellet (vi ser bort fra formuesskatten) vil bedriften betale hele sin netto disponible inntekt som utbytte. Skatt + utbytte utgjør her nemlig tilsammen hele nettoinntekten. Deles mer ut som utbytte, må bedriften tære på reserver.

Så lenge bedriften betaler ut en konstant andel av nettoinntekten til utbytte, vil altså inntektsskatten i prosent av nettoinntekten være konstant.

På grunn av formuesskatten er norske skatter også avhengig av forholdet mellom formuen og inntekten. Formuesskattene beregnes etter proporsjonale satser av

nettoformuen (4 ‰ til kommunen og 2 ‰ til staten). Dette betyr at formuesskatten i prosent av inntekten vil utgjøre $0,6 \times$ forholdet mellom formuen og inntekten. Hvis inntekten er tilstrekkelig lav i forhold til formuen, kan en i et enkelt år lett tenke seg at formuesskatten i prosent av inntekten vil komme over 100%. Formuesskatten i aksjeselskaper kan bare i unntakstilfelle bli lik 0. Da årets overskott blir regnet med i formuen, vil formuen minst være lik aksjekapitalen + årets nettoinntekt ÷ betalte skatter i året ÷ utbetalt utbytte (fjorårets utbytte, hvis bedriften ikke har udekkede underskott. Utover dette kan formuen i et bestemt år selvsagt være hva som helst.

La oss se på skatten etter norske regler for en bedrift som gjennomløper slike utviklinger som ligger til grunn for likevektsskattbegrepet i avsnittet foran. Vi vil først se på tilfellet med konstant inntekt og aksjekapital. Vi betrakter da en bedrift som etableres i det året analysen starter. Videre forutsetter vi at inntekten er 30% av aksjekapitalen og at formuen i begynnelsen av år 1 er lik aksjekapitalen. Hele tiden utdeles et utbytte på 7% av aksjekapitalen — dvs. $23\frac{1}{3}\%$ av nettoinntekten.

Tabell 9. *Norsk skatt i prosent av nettoinntekten for bedriftens første leveår når inntekt, aksjekapital og utbytte holdes konstant.*

År	Inntektsskatt	Formuesskatt	Samlet skatt
1	58,8	2,6	51,4
2	58,8	2,7	61,5
3	58,8	2,8	61,6
4	58,8	2,9	61,7
5	58,8	3,0	61,8
•	—	—	—
Øvre grense for skattleggingen	58,8	17,8	76,7

Utbytte utgjør her mindre enn disponibel nettoinntekt i årene 1 og fremover, og så lenge utbytte + skatter er lavere enn den skattepliktige inntekten, vil formuen, og dermed formuesskatten, stige. En øvre grense for skattleggingen vil nås når formuesskatten er blitt så stor at utbytte + samlede skatter er like stor som nettoinntekten.

En kan for så vidt si at en med tiden også her vil nå en likevektsskatt. Det tar imidlertid svært mange år før denne likevektsskatten nås (etter 160 år er vi bare et stykke på vei), slik at likevektsskatten neppe kan sies å være et nyttig hjelpemiddel i den videre analyse.

Den likevektsskatt vi kom fram til ovenfor, var avhengig av den utbytteprosent vi valgte. Tabell 10 viser likevektsskatten for alternative utbytteprosjenter, men ellers samme forutsetninger som ovenfor. Fordi likevektsformuesskatt først vil inntreffe etter svært mange år, har vi valgt å dele samlet skatt i to ledd (likevektsinntektsskatt + likevektsformuesskatt).

Tabell 10. *Norske likevektsskatter i prosent av nettoinntekten for ulike utbytteprosent.*

Utbytte i prosent av aksjekapital	Utbytte i prosent av nettoinntekt	Samlet skatt i prosent av nettoinntekt	Oppsplitting av inntektsskatten	
			Vanlig inntektsskatt	Fondsskatt, alders-trygd og krigspensjonersavgift
0	0,0	61,2+38,8	51,0	10,2
5	16,7	59,5+23,8	51,0	8,5
7	23,3	58,8+17,9	51,0	7,8
10	33,3	57,8+ 8,9	51,0	6,8
12,1	40,3	57,1+ 2,6	51,0	6,1
12,2	40,7	57,1+ 2,2	51,0	6,1

Når utbytteprosenten blir 12,1, gir bedriften ut hele den nettodisponible inntekten i utbytte. Den vil derfor ikke få lagt seg opp noe fonds å betale formuesskatt på. Formuen vil her hele tiden være lik formuen i det første året (aksjekapital + nettoinntekt). Når utbytteprosenten blir 12,2, vil formuen gradvis synke mot den minimale formuen bedriften kan ha om den skal ha lov til å utbetale utbytte, nemlig en formue lik aksjekapital + årets nettoinntekt ÷ betalte skatter i året (utbetalt utbytte i året). Å forutsette en høyere utbytteprosent enn 12,2, er i dette tilfellet altså uforenlig med idéen om en likevektsskatt.

Vi ser av tabell 10 at likevektsskatten vil synke med stigende utbytte av to grunner:

- (i) Høyt utbytte fører til lav fondsinntekt og dermed lav fondsskatt og alderstrygd- og krigspensjonersavgift.
- (ii) Når utbyttet er høyt, vil formuen stabilisere seg på et lavere nivå.

Av tabell 10 fremgår det videre at hvis utbytteprosenten ikke er spesifisert, kan vi ikke angi nøyaktig hva skatteprosenten blir, men vi kan snakke om en maksimal og minimal likevektsskatt. Maksimal likevektsskatt får vi ved 0% utbytte. I eksempelet ovenfor fikk vi minimal likevektsskatt ved en utbytteprosent på 12,2.

Det kan vises at likevektsskatten, når inntekt og aksjekapital er konstant over tiden, ikke bare avhenger av utbytte i forhold til aksjekapital (eller inntekt), men også av forholdet mellom aksjekapital og inntekt. Går vi over til også å studere tilfelle med jevn prosentvis vekst i aksjekapital og inntekt, viser det seg at likevektsskatten avhenger av 3 faktorer: (1) vekstraten i aksjekapital og inntekt, (2) nettoinntekt i prosent av aksjekapital, (3) utbytte i prosent av aksjekapital eller inntekt.¹⁾

Ved vekst inntreffer likevektsskatten når formuesskatten har tilpasset seg slik at formuen stiger i takt med inntekten. Fra dette tidspunkt vil forholdet mellom formue og inntekt være konstant.

¹⁾ Når faktorene (1) o (2) er fastlagt, kan ikke (3) velges helt fritt. Hvis utbyttet fastlegges tilstrekkelig høyt, vil en nemlig ikke finne noen likevektsskatt som er forenlig med at bedriften skal ha en formue lik eller større enn aksjekapitalen + årets nettoinntekt ÷ årets skatt ÷ årets utbytte.

Tabell 11 viser likevektsskatten under alternative forutsetninger om vekstraten og inntekten i forhold til aksjekapitalen. I tabellen har vi over alt gått ut fra et utbytte på 8% av aksjekapitalen.

Tabell 11. *Norsk likevektsskatt i prosent av nettoinntekten for ulike ekspansjonstakter og ulike forhold mellom inntekt og aksjekapital.*

Ekspansjonstakt	Inntekt i prosent av aksjekapitalen		
	20 %	30 %	50 %
%			
0,0	60,0	73,3	84,0
2,5	60,6	63,5	65,7
5,0	60,6	62,4	63,8
10,0	60,7	61,8	62,6

Det kan ikke sies noe generelt om skatteprosenten vil øke eller synke med stigende vekstrate under disse betingelsene.

For å påvise i hvilken grad likevektsskatten påvirkes av valget av utbytteprosent har vi i tabell 12 regnet ut hva den maksimale og den minimale norske likevektsskatten blir for den type utvikling vi her studerer. I tabellen har vi regnet med at skattepliktig inntekt utgjør 30% av aksjekapitalen. Forskjellen mellom maksimal og minimal likevektsskatt ligger, som ved tabell 10, vesentlig i formuesskatten.

Tabell 12. *Norske maksimums- og minimumsskatter i prosent av nettoinntekten.*

Ekspansjonstakt	Maksimumsskatt	Minimumsskatt
%		
0,0	100,0	59,3
2,5	70,8	59,1
5,0	67,6	58,9
10,0	65,8	58,7

Under det danske skattesystemet reiste vi spørsmålet om vi ved å gå ut fra regnskapsmessige gjennomsnittstall for en gruppe bedrifter kunne danne oss et bilde av hvordan bedriftene blir skattlagt under ett. Dette spørsmålet blir lettere å besvare under det norske skattesystem. Formuesskatten, inntektsskatten og fondsskatten blir beregnet på grunnlag av proporsjonale satser. Resultatet ville derfor bli det samme enten vi beregnet skatten for gruppen under ett, eller om vi slo sammen skatten for hver enkelt bedrift. (Vi ville kunne få forskjell hvis en eller flere bedrifter hadde underskott.)

3. Sverige.

I Sverige er skattene bare avhengig av størrelsen av den skattepliktige inntekten. Det nyttes en fast skattesats, slik at skattebeløpet blir proporsjonalt med inntekten. Ved statsskattelikningen er satsen 50%, ved kommuneskattelikningen har vi brukt en gjennomsnittssats på 12%. Den skattepliktige inntekten fastlegges, for stats-

skattens vedkommendes, som nettoinntekt ÷ kommuneskatt på fjorårets inntekt. For kommuneskattens vedkommende er skattepliktig inntekt lik nettoinntekten. Vi må altså kjenne foregående års kommuneskatt når vi skal beregne skatten etter svenske regler. Betydningen av dette illustreres med følgende eksempel.

Alt. I. Kommuneskatten i foregående år er lik kommuneskatten i det år vi undersøker.

Alt. II og III. Kommuneskatten i foregående år er henholdsvis 10% lavere og 10% høyere enn i det år vi undersøker.

	Alt. I	Alt. II	Alt. III
Skatt i prosent av skattepliktig inntekt	56,0	56,6	55,1

Betrakter vi en bedrift der inntekten er konstant over tiden, eller der inntekten stiger med en konstant vekstrate, vil svensk skatt i prosent av nettoinntekten være konstant. (Skatten i Sverige er uavhengig av aksjekapitalens størrelse og disponeringen av overskottet.) Skattens størrelse avhenger svakt av vekstraten som vist i tabell 13.

Tabell 13. *Svenske likevektsskatter i prosent av nettoinntekten for ulike ekspansjonstakter.*

Ekspansjonstakt %	Samlet skatt i prosent av nettoinntekt
0,0	56,0
2,5	56,2
5,0	56,3
10,0	56,6

Den lille veksten i skatteprosenten skyldes at retten til fradrag for foregående års kommuneskatt får relativt mindre betydning når inntekten stiger sterkt.

På grunn av de proporsjonale skattesatser vil en også i Sverige kunne bruke gjennomsnittstall for inntekten når en skal beregne skattene for en gruppe bedrifter. Men også her må en ta forbehold om eventuelle underskott.

4. *Virkningene av at beregningsår og betalingsår ikke faller sammen.*

Alle tall som vi hittil har utledet for skatt i prosent av nettoinntekt, har gitt skatten i forhold til den inntekt skatten er utliknet på. For vår analyse er det imidlertid mer hensiktsmessig å se skatten i forhold til inntekten i det året skatten betales.¹⁾ I Danmark forfaller skatten i København og Fredriksberg til betaling året etter at inntekten er opptjent, mens skatten i de øvrige kommuner forfaller dels året etter og dels 2 år etter at inntekten er opptjent. Vi har i det følgende gått

¹⁾ Prinsipielt mener vi da at en skatt som betales eksempelvis 1. mars 1957, bør sees i forhold til inntekten i de 12 måneder som denne dato markerer midtpunktet i — dvs. perioden 1. september 1956–31. juli 1957. Som leseren vil se, er dette prinsippet likevel bare tilnærmet praktisert i det følgende.

ut fra reglene for København og Fredriksberg, og vi har da regnet at skatten gjennomsnittlig betales midt i betalingsåret. (Betalingsordninger gjør det vanskelig å si hvordan skatteinnbetalingene nøyaktig er fordelt over året, men noen stor feil begås neppe om en sier at skatten gjennomsnittlig forfaller midt i året.)

I Sverige har en skatt av årets inntekt (forskottsskatt) og etterlikning som forfaller til betaling to år etter. Hvis inntekten på forhånd ikke ble ansatt riktig, må bedriften innbetale eller få tilbakebetalt forskjellen i skatt. Oftest regner en med at årets inntekt vil bli lik inntekten i siste år en har regnskapstall for (2 år tidligere). Hvis en venter alminnelig konjunkturoppgang eller -nedgang, eller når spesielle forhold er til stede, kan likningsmyndighetene imidlertid avvike fra dette prinsippet. Vi har ved beregningene sett bort fra denne muligheten. Forskottsskatten forfaller i 6 terminer, nemlig 13. mars, 13. mai, 13. juli, 13. september, 13. november og 13. januar (i det etterfølgende år). Restskatten forfaller i to terminer: 13. mars og 13. mai. Ved beregningene har vi som en tilnærming gått ut fra at forskottsskatten forfaller midt i inntektsåret, mens restskatten forfaller 2 år senere og da midt i dette året.

I Norge forfaller skatten i to like store terminer: 15. september året etter inntekten ble opptjent og 15. mars det deretter følgende år. Også her har vi som tilnærming regnet at skatteterminene forfaller midt i disse to årene.

Tabellene 14, 15 og 16 viser hvordan resultatene fra henholdsvis tabell 3, tabell 11 og tabell 13 endres når vi regner skatten i forhold til inntekten i det året skatten betales. Det fremgår at betalingsordningene fører til at skatteprosentene synker med stigende ekspansjonstakt. Av tabell 3 og av tabell 13 fremgikk det at danske og svenske skatter i prosent av den inntekt skattene er utliknet på, steg med ekspansjonstakten, men dette blir altså mer enn oppveid av at skattene innbetales i et år med høyere inntekt.

Tabell 14. *Dansk skatt i prosent av inntekten det år skatten betales.*

Ekspansjonstakt	Inntekt i prosent av aksjekapitalen			
	20 %	30 %	50 %	100 %
%				
0,0	31,8	38,0	45,0	54,6
2,5	31,2	37,4	44,3	53,5
5,0	30,7	36,7	43,5	52,4
10,0	29,6	35,5	42,1	50,5

Tabell 15. *Norsk skatt i prosent av inntekten det år skatten betales.*

Ekspansjonstakt	Inntekt i prosent av aksjekapitalen		
	20 %	30 %	50 %
%			
0,0	60,0	73,3	84,0
2,5	58,4	61,2	63,3
5,0	56,3	58,0	59,3
10,0	52,7	53,6	54,3

Tabell 16.

Svensk skatt i prosent av inntekten det år skatten betales.

Ekspansjonstakt	Samlet skatt i prosent av nettoinntekt
%	
0,0	56,0
2,5	56,0
5,0	55,8
10,0	54,8

*C. Varelagervurdering.**1. Varelagervurdering og skattemessig inntekt.*

I alle de tre nordiske land kan bedriftene velge fritt om varelageret skal vurderes til de priser som gjaldt den gang varene ble kjøpt, eller til de priser som gjelder på vurderingstidspunktet. I Norge er det ut over dette formelt bare adgang til å nedskrive varelageret med et beløp som svarer til svinn, skade på lageret el. lign. Det er imidlertid alminnelig kjent at de norske likningsmyndighetene i praksis er meget lempelige når det gjelder varelagervurderinger. Hva som er det endelige resultat av lovens formelle bud og likningsmyndighetenes lempelighet, vet neppe noen.

I Sverige kan varelagrene nedskrives til 40% av deres fulle verdi (anskaffelsesverdi eller gjenanskaffelsesverdi etter eget valg), og for stapelvarer gjelder dessuten særregler som kan gi enda større nedskrivning. Hvis prisen på varen ligger under gjennomsnittsprisen for de to foregående år, gjelder i alle fall særlig lempelige regler.

I Danmark kan varelagre skrives ned til 65% av den fulle verdi, men ved siden av egentlige varelagre kan bedriften i noen utstrekning også skrive av på bindende kontrakter om kjøp av råvarer.

Det er ikke mulig her å trekke varelagervurderingene i de tre land inn i analysen på en fullgod måte. Det forhold at norsk praksis er ukjent, er nok til å gjøre denne oppgaven umulig, men dessuten virker reglene så vidt forskjellig i ulike situasjoner at oppgaven i alle fall er for komplisert til å bli løst i denne fremstillingen. Vi skal imidlertid gi en generell drøfting av hvordan vurderingen av varelagre virker inn på den skatt bedriften må betale. Til illustrasjon vil vi til dels nytte regler som gjelder i Danmark og Sverige.

For en bedrift som ikke bruker fast realkapital, kan årets inntekt fastlegges etter denne formelen:

$$\begin{aligned}
 & \text{Årets salg av varer og tjenester} \\
 & \div \text{Årets kjøp av varer og tjenester} \\
 & \div \text{Varelagerets verdi ved årets begynnelse} \\
 & + \text{Varelagerets verdi ved årets slutt} \\
 & = \text{Årets inntekt}
 \end{aligned}$$

Ved å se på formelen ovenfor forstår en straks at den verdi en ansetter varelageret til, vil virke inn på hva inntekten blir. La oss anta at det går an å fastlegge

en «riktig» måte å vurdere varelageret på (dette kan eksempelvis være varelageret til gjenkjøpspris), og at vi ved å nytte denne vurderingen i formelen ovenfor kommer fram til den «riktige» inntekten. Hvis en i regnskapet til skattemyndighetene kan bruke en annen varelagervurdering enn den «riktige», kan vi ved hjelp av formelen ovenfor regne ut to inntektsbegrep — den «riktige» inntekten og inntekt i skattemessig henseende:

I	II
Årets salg av varer og tjenester	Årets salg av varer og tjenester
÷ Årets kjøp av varer og tjenester	÷ Årets kjøp av varer og tjenester
÷ Varelagerets «riktige» verdi ved årets begynnelse	÷ Varelagerets verdi ved årets begynnelse iflg. regnskap overfor skattemyndighetene
+ Varelagerets «riktige» verdi ved årets slutt	+ Varelagerets verdi ved årets slutt iflg. regnskap overfor skattemyndighetene
= Årets «riktige» inntekt	= Årets inntekt i skattemessig henseende

Differansen mellom varelagerets «riktige» verdi ved årets begynnelse og varelagerets verdi ved årets begynnelse iflg. regnskapet kan vi kalle bedriftens lagerreserve ved årets begynnelse. (Hvis denne er positiv, vil bedriftens status faktisk være bedre enn regnskapet gir uttrykk for, dvs. bedriften har en «skjult reserve».) Ved å gå ut fra formlene I og II ovenfor kan en utlede følgende sammenheng mellom bedriftens «riktige» årsinntekt og inntekten i skattemessig henseende:

$$\begin{aligned} \text{Årets inntekt i skattemessig henseende} &= \text{Årets «riktige» inntekt} \\ &\div (\text{lagerreserve ved årets slutt} \div \text{lagerreserve ved årets begynnelse}) \end{aligned}$$

Vi forstår av det foregående at hvis en bedrift i sitt regnskap overfor skattemyndighetene vurderer et bestemt varelager lavt ved årets utgang, vil dette føre til en stor lagerreserve ved årets slutt. Etter formelen ovenfor virker dette til en lav årsinntekt i skattemessig henseende jamført med den «riktige» inntekten. På den andre siden — hvis bedriften også ved årets begynnelse hadde vurdert sitt varelager lavt (i forhold til den «riktige» verdien), virker den store lagerreserven ved årets begynnelse til en høy skattemessig årsinntekt. Hvis lagerreserven ved årets slutt er større enn lagerreserven ved årets begynnelse, vil den skattemessige inntekten være lavere enn den «riktige» inntekten. Hvis lagerreserven ved årets slutt derimot er mindre enn lagerreserven ved årets begynnelse, vil den skattemessige inntekten være større enn den «riktige» inntekten.

La oss nå som en illustrasjon gå ut fra at den «riktige» måten å vurdere varelageret på er å nytte gjenanskaffelsespriser.¹⁾ Varelageret ved årets utgang skal altså i et «riktig» regnskap vurderes til hva det på dette tidspunktet ville koste å gjenanskaffe varelageret, mens varelageret ved fjorårets utgang vurderes til hva en gjenanskaffelse dengang ville ha kostet. Hvordan kan en varelagerreserve oppstå i regnskapet overfor skattemyndighetene? For det første kan skattemyndighetene tillate at varene føres opp til det som gir lavest verdi av anskaffelsespris eller gjenanskaffelsespris. Hvis anskaffelsesprisen ligger under gjenanskaffelsesprisen — dvs. at det har foregått en prisstigning siden varelageret ble kjøpt inn — vil dette være et moment som kan forklare at varene i regnskapet overfor skattemyndighetene blir ført opp til noe under deres virkelige verdi. Hvis anskaffelsesprisen utgjør $\frac{1}{p}$ av gjenanskaffelsesprisen vil således varelageret (bare) av denne grunn bli ført opp med $\frac{1}{p}$ av den virkelige verdi. Tillater skattemyndighetene at lageret skrives ned til en brøkdel av den fulle (anskaffelses-)verdien, vil dette ytterligere kunne øke differansen mellom lagerets «riktige» verdi og den som føres opp i regnskapet overfor skattemyndighetene. Skriver bedriften lageret ned til $\frac{1}{n}$ av den fulle anskaffelsesverdien, vil lageret således — når vi tar hensyn til begge forhold som nå er omtalt — føres opp med en brøkdel lik $\frac{1}{p \cdot n}$ av lagerets «virkelige» verdi.

Lagerreserven som brøkdel av hele lagerets verdi blir (fordi lagerreserven er differansen mellom lagerets «virkelige» verdi og den verdi som føres opp i regnskapet overfor skattemyndighetene) i dette tilfelle lik $(1 \div \frac{1}{p \cdot n})$. Er lagerets «virkelige» verdi lik V , blir altså lagerreserven uttrykt i kroner lik: $V \cdot (1 \div \frac{1}{p \cdot n})$.

Vi har hittil forklart hvordan lagerreserven på et bestemt tidspunkt fremkommer. Avgjørende for bedriftens skattepliktige inntekt er imidlertid, som vi har påvist tidligere, hvordan lagerreserven forandres mellom to tidspunkter. Av formelen ovenfor ser vi at hvis lagerreserven som brøkdel av lagerets samlede verdi er konstant (dvs. p og n er konstante), så vil lagerreserven bare øke (minske) ved at lagerets samlede verdi stiger — dette gjelder imidlertid både om lagerets volum stiger (minsker), om vi har en ren prisendringseffekt eller en verdistigning (nedgang) som både skyldes prisendringer og volumendringer. Hvis verdien av lageret er konstant, kan lagerreserven øke (minske) ved at lagerreserven som brøkdel av lageret stiger. Dette kan skje ved at lageret bokføres til en mindre (større) brøkdel enn tidligere av den fulle anskaffelsesverdien, eller fordi anskaffelsesprisen utgjør en mindre (større)

¹⁾ Dette spørsmålet er omdiskutert i bedriftsøkonomien. Antageligvis kan en si at å velge inntektsbegrep er å bli enige om en konvensjon. I stedet for å snakke om riktig og gal lagervurdering, bør en derfor snakke om formålstjenlig eller ikke-formålstjenlig lagervurdering. Alt dette er imidlertid av liten interesse for oss her. Poenget er bare at vi må tenke oss vi har en måte å vurdere varelagre på (og et korresponderende inntektsbegrep) til sammenlikningsgrunnlag, når vi skal drøfte hvordan varelagervurderingen virker inn på inntektens størrelse.

brøkdel av gjenanskaffelsesprisen en tidligere. Det siste vil eksempelvis være oppfylt hvis en har hatt en stadig tiltagende (avtagende) prisstigning (skal verdien være konstant, må lagermengden da gå ned), eller om — under jamn prisstigning — den gjennomsnittlige lagringstiden for varelageret har økt (minsket).

2. Virkningen av stadig maksimal nedskrivning på et konstant lager.

Vi skal i dette og de følgende avsnitt ta for oss noen viktige eksempler på hvordan reglene for varelagervurdering vil påvirke bedriftenes skattbare inntekt. Vi ser først på en bedrift som startes, og som ved starten skaffer seg et bestemt varelager. Prisene på lagervarene regner vi med er konstante, og vi regner med at varelagerets verdi holdes konstant gjennom bedriftens levetid. Bedriften går vi ut fra vurderer sitt varelager så lavt råd er på ethvert tidspunkt. Ved utgangen av sitt første leveår nedskriver altså bedriften maksimalt på sitt lager forutsatt at inntekten er stor nok; den opparbeider seg derved en lagerreserve i dette året, og den skattemessige inntekten vil i det første året ligge tilsvarende under den «riktige» inntekten. Hvis reglene for varelagervurdering ikke endres, vil det imidlertid i de følgende år være uråd for bedriften å øke lagerreserven; det eneste den vil oppnå er å holde lagerreserven konstant. I disse årene vil derfor den skattemessige inntekten bli lik den «riktige» inntekten. Om bedriften til slutt opphører, vil ved utgangen av opphørsåret ikke ha noe lager og følgelig heller ingen lagerreserve. Inntekt i skattemessig forstand vil følgelig i dette tilfelle ligge over den «riktige» inntekten med et beløp som tilsvarende den lagerreserven bedriften tidligere har hatt. Virkningen av varelagervurderingsreglene i dette tilfelle var altså at den skattemessige inntekten ble lav i forhold til den «riktige» inntekten i bedriftens første leveår, fordi bedriften da legger seg opp en lagerreserve. På den annen side blir den skattemessige inntekt motsvarende høyere i det siste leveåret, fordi varelagerreserven da forsvinner.

3. Virkningen av stadig maksimal nedskrivning på et varelager som ekspanderer.

Vi ser på en bedrift som stadig utvider sitt varelager. Vi går ut fra at verdien av varelageret vokser med en fast prosent fra år til år (ekspansjonstakten for varelageret), og prisene regner vi med enten er konstante, eller at også disse vokser med en fast prosent pr. år (prisstigningsprosenten). Bedriften kan i sitt regnskap overfor skattemyndighetene føre opp lageret til anskaffelsespris, og dessuten kan den bokføre lageret til en viss brøkdel (bokføringsprosenten) av den fulle anskaffelsesprisen. Disse reglene regner vi med at bedriften stadig utnytter fullt ut. Varelagerreserven vil som brøkdel av varelagerets gjenanskaffelsesverdi bli konstant etter noen år også i dette tilfelle. Så lenge prisstigningen er jevn, og varenes gjennomsnittlige lagringstid ikke endres, vil nemlig varenes anskaffelsespris stå i et konstant forhold til deres gjenanskaffelsespris. Av formelen for lagerreserven, $V(1 \div \frac{1}{pn})$, innser vi da at lagerreserven vil stige proporsjonalt med lagerets verdi. Hvor mye veksten i vare-

lagerreserven utgjør i forhold til veksten i lagerets verdi, avhenger av hvor stor proporsjonalitetsfaktoren er (nemlig $1 \div \frac{1}{pn}$) — dette avhenger igjen av bokføringsprosent, prisstigningsprosent og gjennomsnittlig alder på lageret. Setter vi den årlige veksten i varelagerreserven — ikke i forhold til *veksten* i varelageret — men i forhold til varelagerets (fulle) verdi ved årets begynnelse, vil også veksten i varelageret bli bestemmende for forholdstallet. Tabellene nedenfor gir endel slike forholdstall — nemlig den årlige vekst i lagerreserven som prosent av lagerets verdi ved årets begynnelse. Vi har ikke med tabellene sagt noe om hva økingen i varelagerreserven betyr i forhold til inntekten. Men dette kan beregnes ved hjelp av tabellene, om en bare vet hva inntekten utgjør i forhold til varelagerets verdi. Tabellene forutsetter, som nevnt tidligere, at bedriftene kan vurdere varelageret til anskaffelsespris; hvis bedriftene hadde måttet bruke gjenskaffelsespris, vil veksten i varelageret bli som i tabellen ved 0-prisstigning eller 0-alder på lager.

Ekspansjonstakt 2,5 %.

Bok- førings- prosent	Alder på lager (i år)				
	1		2		
	0	Prisstigningsprosent 0 2,5	Prisstigningsprosent 0 2,5		
100	0,00	0,00	0,06	0,00	0,12
65	0,88	0,88	0,91	0,88	0,95
40	1,50	1,50	1,52	1,50	1,55

Ekspansjonstakt 5 %.

Bok- førings- prosent	Alder på lager (i år)					
	1			2		
	0	Prisstigningsprosent 0 2,5 5			Prisstigningsprosent 0 2,5 5	
100	0,00	0,00	0,12	0,24	0,00	0,24 0,47
65	1,75	1,75	1,83	1,91	1,75	1,91 2,05
40	3,00	3,00	3,05	3,10	3,00	3,10 3,19

Ekspansjonstakt 7,5 %.

Bok- førings- prosent	Alder på lager (i år)					
	1			2		
	0	Prisstigningsprosent 0 2,5 5			Prisstigningsprosent 0 2,5 5	
100	0,00	0,00	0,18	0,35	0,00	0,36 0,70
65	2,63	2,63	2,74	2,86	2,63	2,86 3,08
40	4,50	4,50	4,57	4,64	4,50	4,64 4,78

Ekspansjonstakt 10 %.

Bok- førings- prosent	Alder på lager (i år)						
	1			2			
	0	Prisstigningsprosent			Prisstigningsprosent		
		0	2,5	5	0	2,5	5
100	0,00	0,00	0,24	0,48	0,00	0,48	0,93
65	3,50	3,50	3,66	3,81	3,50	3,81	4,10
40	6,00	6,00	6,10	6,19	6,00	6,19	6,37

Det går fram av tabellene at jo sterkere ekspansjonstakten er, desto raskere vil varelagerreserven vokse. Dette følger av at varelagerreserven vil vokse proporsjonalt med lagerets verdi. Ellers ser vi at jo sterkere prisstigningen er, jo lengre lagerets, gjennomsnittsalder er, og jo lavere bokføringsprosenten er, desto større blir lagerreserveøkningen. Dette skyldes selvsagt at alle disse omstendighetene virker til at proporsjonalitetsfaktoren mellom vekst i varelagerreserven og veksten i lager blir stor. (Sterk prisstigning — og lang levealder på lageret — betinger at lageret til anskaffelsespris blir lavt i verdi sammenliknet med lageret til gjenanskaffelsespris; dvs. p blir stor i formelen ovenfor. Lav bokføringsprosent betyr på sin side at n blir stor i formelen ovenfor.) Hovedkonklusjonene av disse regneeksemplene er at under jamn ekspansjon vil regler som tillater lav lagervurdering, føre til at den skattemessige inntekten år etter år blir liggende under den virkelige inntekten.

4. Varelagervurdering og utjamning av den skattepliktige inntekten.

Til slutt skal vi vise hvordan en bedrift kan nytte lagervurderingen til å holde den skattemessige inntekten jamn over en årrekke.

Stort sett vil det være slik at det lønner seg å nedskrive varelageret så langt som varelagervurderingsreglene og overskottet i det enkelte år tillater. Å nedskrive varelageret virker nemlig til at skatten delvis vil forfalle på et senere tidspunkt enn når en ikke nedskriver. Dette gir bedriftene en rentegevinst. (Vi kan jo eksempelvis tenke oss at pengene settes inn på rentegivende konto i bank.) Imidlertid vil det av og til være hensiktsmessig å nedskrive på en slik måte at skattbar inntekt utjamnes over tiden. Hvis en bedrift har underskott i visse år og overskott i andre år, vil således den samlede skattleggingen reduseres ved en inntektsutjamning. Forutsatt at bedriften ikke kan overføre et underskott i et år til et senere år med overskott. (Positiv inntekt skattlegges, men negativ inntekt (underskott) medfører ikke tilskott. Det gir derfor bedriften fortjeneste å minke de positive inntektene, selv om dette fører til at de negative inntektene går mot null.) Underskott kan unngås eller reduseres ved å skrive av sterkt i gode år, slik at det blir mindre som skal avskrives i de dårlige år.

På grunn av de progressive skattesatsene har danske bedrifter også et annet motiv til å forsøke å holde inntekten jevn over tiden. Hvis inntekten svinger, mens

aksjekapitalen er konstant, kan skatten over en periode bli større enn når inntekten er forholdsvis jevn, selv om gjennomsnittsinntekten er den samme. (Jfr. eksemplene i tabell 5.)

Vi tar for oss en bedrift der den virkelige verdien av lageret over en årrekke har vært lik 100. Den «virkelige» inntekten har imidlertid variert fra år til år. Hvis bedriften ikke hadde hatt anledning til å vurdere varelageret lavt, tenker vi oss at regnskapet overfor skattemyndighetene ville se ut slik:

Bokføringsprosent = 100.

	1. år	2. år	3. år	4. år	5. år	6. år	7. år
Salg ÷ kjøp	100	50	50	100	150	150	100
Bokført verdi 1. januar	100	100	100	100	100	100	100
Bokført verdi 31. desember	100	100	100	100	100	100	100
Skattemessig inntekt	100	50	50	100	150	150	100

La oss anta at bedriften hadde lov til (men ikke var nødt til) å vurdere varelageret under den virkelige verdien i sitt regnskap overfor skattemyndighetene, og la oss videre gå ut fra at lagerreserven ved begynnelsen av den perioden vi betrakter skal være lik lagerreserven ved slutten av perioden (slik at den totale skattemessige inntekt over hele perioden ikke påvirkes). Tabellene nedenfor illustrerer hvordan bedriftene ville kunne jamne ut sin skattemessige inntekt hvis varelageret maksimalt kunne skrives ned til alternativt 70% og 40% av sin fulle verdi. Vi legger merke til at bedriften jamner ut inntekten ved å øke sin lagerreserve i år der inntekten er over gjennomsnittet, og ved å redusere lagerreserven i år der inntekten er under gjennomsnittet. Når bedriften ikke lenger har noen lagerreserve, vil det

Bokføringsprosent = 70.

	1. år	2. år	3. år	4. år	5. år	6. år	7. år
Salg ÷ kjøp	100	50	50	100	150	150	100
Bokført verdi 1. januar	70	70	85	100	100	85	70
Bokført verdi 31. desember	70	85	100	100	85	70	70
Skattemessig inntekt	100	65	65	100	135	135	100
Endring i lagerreserve	0	÷15	÷15	0	+15	+15	0

Bokføringsprosent = 40.

	1. år	2. år	3. år	4. år	5. år	6. år	7. år
Salg ÷ kjøp	100	50	50	100	150	150	100
Bokført verdi 1. januar	40	40	70	100	100	70	40
Bokført verdi 31. desember	40	70	100	100	70	40	40
Skattemessig inntekt	100	80	80	100	120	120	100
Endring i lagerreserve	0	÷30	÷30	0	+30	+30	0

således være uråd å få en skattemessig inntekt i det deretter kommende år som er større enn den «virkelige» inntekten. Omvendt vil det når bedriften har opparbeidd seg den maksimalt mulige lagerreserve, være uråd å få en skattemessig inntekt i det kommende året som er mindre enn den «virkelige» inntekten. Når bedriften står overfor en rekke gode år, må den altså for å jamne ut inntekten fordele over alle disse årene den totale øking den kan ha i lagerreserve. Tilsvarende må den over de dårlige årene fordele den totale nedgang den kan ha i lagerreserve.

D. Avskrivninger på maskiner m. v. og bygninger.

1. Avskrivningsbeløpet avhenger av realkapitalens alderssammensetning.

I Danmark og Norge danner historisk anskaffelsesverdi grunnlaget for avskrivningene både på maskiner og bygninger. De ordinære avskrivningene gjennomføres ved at bedriften på de enkelte driftsmidlene avskriver et konstant kronebeløp pr. år. Tanken er at de ordinære avskrivningene skal dekke verdiforringelse på grunn av slit og foreldelse. De avskrivningssatser som skattemyndighetene godkjenner, er avhengig av typen av driftsmidler og av forholdene i den enkelte bedrift.

I Danmark er det dessuten innført regler om ekstraordinære avskrivninger. Disse reglene innebærer at bedriften i driftsmidlets første leveår kan avskrive mer enn de ordinære avskrivningene skulle tilsi. Hvis bedriftene benytter seg av dette, vil det føre til at avskrivningene på det enkelte driftsmidlet de siste årene blir mindre enn ordinære avskrivninger.

I Sverige kan bedriftene enten følge en fast avskrivningsplan på samme måte som i Danmark og Norge, eller de kan avskrive 30% av den bokførte verdien. 30%-regelen er kombinert med en tilleggsregel om at den bokførte verdien aldri trenger overstige den verdien som ville ha fremkommet om bedriften hadde fulgt en avskrivningsplan på 20% pr. år av anskaffelsesverdien (20%-regelen).

Tabell 17 viser de avskrivninger en vil få på et varig driftsmiddel etter henholdsvis danske, norske og svenske regler i det første året en har driftsmidlet (år 1), i det andre året en har driftsmidlet (år 2) osv. I tabellen har vi gått ut fra at bedriften i hvert enkelt år søker å avskrive så meget som mulig. Nå har som nevnt hverken Danmark eller Norge bare ett sett satser for maksimale avskrivninger på varige driftsmidler. Satsene for ordinære avskrivninger er bl. a. avhengig av maskinens art, hvor sterkt maskinen er i bruk osv. (I alle 3 landene kan en straks føre til utgift driftsmidler som varer 3 år eller mindre.) I tabellen har vi imidlertid bygd på de satsene som blant likningseksperter regnes for å være typiske. Leseren vil se at vi i tabellen har satt avskrivningene i prosent av realkapitalens samlede anskaffelsesverdi. Vi har da gått ut fra at ethvert driftsmiddel vil være i bruk akkurat så mange år som det tar å få det helt nedskrevet etter de norske reglene og etter de danske reglene om ordinære avskrivninger. Avskrivningssatsene skal i prinsippet være fastlagt slik at dette holder, men i praksis er det nok likevel mange betydningsfulle avvik her. Hadde vi alternativt regnet på andre forutsetninger, ville mange av våre

tallmessige resultater i det følgende blitt noe endret. De konklusjoner vi trekker av tallene, ville imidlertid i det alt vesentlige bli stående.

Tabell 17. *Danske, norske og svenske avskrivninger på maskiner ved en engangsinvestering.*

År	Avskrivningsbeløp på maskiner i prosent av anskaffelsesverdien			Akkumulerte avskrivningsprosent		
	Danmark	Norge	Sverige	Danmark	Norge	Sverige
1	21 ² / ₃	10,0	30,0	21 ² / ₃	10,0	30,0
2	21 ² / ₃	10,0	21,0	43 ¹ / ₃	20,0	51,0
3	21 ² / ₃	10,0	14,7	65,0	30,0	65,7
4	5,0	10,0	14,3	70,0	40,0	80,0
5	5,0	10,0	20,0	75,0	50,0	100,0
6	5,0	10,0		80,0	60,0	
7	5,0	10,0		85,0	70,0	
8	5,0	10,0		90,0	80,0	
9	0,0	10,0		90,0	90,0	
10	10,0	10,0		100,0	100,0	

Når avskrivningsprosenten på maskiner i Danmark i år 9 blir lik 0, skyldes dette regelen om at et beløp tilsvarende ett års ordinær avskrivning skal stå aktivert inntil driftsmidlet utrangeres.

I Sverige vil bedriften avskrive 30% av bokført verdi (30%-regelen) i de 3 første årene. I de 2 siste årene vil den gjøre bruk av tilleggsregelen om at den bokførte verdi aldri trenger overstige den verdi som ville ha fremkommet om bedriften hadde fulgt en avskrivningsplan på 20% pr. år av anskaffelsesverdien (20%-regelen).

Tabell 18 gir de oppgaver for bygninger som tilsvarer oppgavene i tabell 17 for «varige driftsmidler».

Tabell 18. *Danske, norske og svenske avskrivninger på bygninger ved en engangsinvestering.*

År	Avskrivningsbeløp på bygninger i prosent av anskaffelsesverdien		
	Danmark	Norge	Sverige
1- 4	11,5	2,5	2,5
5-38	1,5	2,5	2,5
39	0,5	2,5	2,5
40	2,5	2,5	2,5

Fordi en etter alle de tre lands regler bare kan avskrive kapitalobjektene anskaffelsesverdi over deres levetid, er det umulig å si noe helt generelt om hvilket lands regler som gir bedriftene størst avskrivninger. Aldersfordelingen på realkapitalen i det enkelte tilfellet blir her avgjørende. Vi skal illustrere dette ved et eksempel. Vi studerer da to bedrifter som kan avskrive på hver sin maskin. Anskaffelsesverdien på begge maskinene er den samme, tilsammen 100 000 kroner. Bedriftene avskriver

i hvert enkelt år så mye som mulig. Ved å nytte tabell 17 får vi følgende resultat når vi beregner de samlede avskrivninger for de to bedriftene etter de tre lands regler:

Alderssammensetning på maskinene	Største samlede avskrivningsbeløp	Mellomste samlede avskrivningsbeløp	Minste samlede avskrivningsbeløp
1. mask. 1 år, 2. mask. 1 år	Sverige kr. 30 000	Danmark kr. 21 667	Norge kr. 10 000
1. » 5 » 2. » 5 »	Sverige » 20 000	Norge » 10 000	Danmark » 5 000
1. » 4 » 2. » 6 »	Norge » 10 000	Sverige » 7 150	Danmark » 5 000
1. » 6 » 2. » 6 »	Norge » 10 000	Danmark » 5 000	Sverige » 0
1. » 3 » 2. » 6 »	Danmark » 13 333	Norge » 10 000	Sverige » 7 375
1. » 3 » 2. » 3 »	Danmark » 21 667	Sverige » 14 700	Norge » 10 000

Landene forekommer i denne oppstillingen i alle mulige rekkefølger. Vi kunne konstruert et liknende eksempel også om vi hadde sett på bedrifter som avskrev på bygninger.

Eksempelet ovenfor viser at om vi skal komme noen vei med analysen av avskrivningene, så må vi resonnerer ut fra visse stiliserte eksempler for realkapitalen alderssammensetning. I de følgende avsnitt vil dette bli gjort.

2. Avskrivningsbeløpet ved gjentatte like store investeringer.

Vi tar for oss en bedrift der realkapitalen fordeler seg slik på aldersklasser at anskaffelsesverdien innenfor hver årsklasse er den samme. Denne alderssammensetningen kan vi tenke oss har oppstått ved at bedriften over et langt tidsrom har kjøpt inn realkapital for samme kronebeløp årlig. Her vil de samlede avskrivninger bli nøyaktig like etter de tre lands regler — nemlig lik det beløp som årlig brukes til innkjøp av realkapital.

Hvis bruttoinvesteringene i maskiner i de 10 siste årene har vært kr. 1000 pr. år, vil således avskrivningsgrunnlaget i Norge bli lik kr. 10 000, og med en avskrivningssats på 10% vil avskrivningene bli kr. 1000. I Danmark vil beregningen for et gitt år bli slik:

Tabell 19. *Danske avskrivninger når investeringene pr. år er konstante.*

Aldersgruppe	Avskrivnings- grunnlag kr.	Avskrivnings- sats %	Avskrivninger kr.
1-3 årige maskiner	3 000	21 ² / ₃	650
4-8 »	5 000	5	250
9 »	1 000	0	0
10 »	1 000	10	100
Samlede avskrivninger			1 000

I Sverige kan bedriftene avskrive maskiner etter to metoder. Når bedriften investerer et konstant kronebeløp pr. år, så vil bedriften etter noen års forløp bare

bruke «20%-regelen». I tabell 20 vises de årlige avskrivningene etter de to metodene for etableringsåret (år 1) og endel år fremover (år 2, år 3 osv.).

Tabell 20. *Svenske avskrivninger når investeringene pr. år er konstante.*

År	30 %-regelen			20 %-regelen		
	Investe- ringer	Avskriv- ninger	Bokført verdi	Avskriv- ninger	Anskaffelses- verdi	Bokført verdi
1	1 000	300	700	200	2 000	800
2	1 000	510	1 190	400	3 000	1 400
3	1 000	657	1 533	600	4 000	1 800
4	1 000	760	1 773	800	5 000	2 000
5	1 000	832	1 941	1 000	5 000	2 000
6	1 000	882	2 059	1 000	5 000	2 000
—						
12	1 000	986	2 301	1 000	5 000	2 000
13	1 000	990	2 311	1 000	5 000	2 000
14	1 000	993	2 318	1 000	5 000	2 000

I år 6 vil den bokførte verdien etter 30%-regelen ligge høyest; bedriften vil derfor gå over til å avskrive 20% av anskaffelsesverdien. På lang sikt blir likevel avskrivningene pr. år den samme etter de to reglene, nemlig det samme årlige avskrivningsbeløp som i Danmark og Norge.

3. Avskrivningsbeløpet ved jevn vekst i realkapitalens størrelse.

I dette eksempelet skal vi studere bedrifter som har realkapitalen fordelt slik på aldersklasser, at anskaffelsesverdien av de yngre årgangene realkapital er større enn anskaffelsesverdien av de eldre årgangene realkapital. En slik alderssammensetning kan vi tenke oss har oppstått ved at bedriften over et langt tidsrom stadig har latt verdien av årlig innkjøpt realkapital overstige fjorårets innkjøp med en viss prosent. Det kan vises at hvis investeringene over en årrekke stiger med en fast prosent pr. år, vil avskrivningene i prosent av anskaffelsesverdien av realkapitalen ligge på et konstant nivå, og forskjellen mellom avskrivningene i de ulike land vil bli konstant. Tabell 21 viser resultatet under alternative forutsetninger om den prosentvise vekst.¹⁾

¹⁾ Vi skal vise hvordan linjen for 5 %-vekst i tabell 21 kan beregnes. La oss si at investeringene i et bestemt år (år 1) var 1000 kr. I de følgende år (år 2, år 3 osv.) må investeringene ved en vekstrate på 5 % bli som nedenfor:

År 1	= 1 000	År 7	$1276 \times 1,05 = 1000 \times 1,05^6$	= 1 340	
» 2	$1000 \times 1,05$	= 1 050	» 8	$1340 \times 1,05 = 1000 \times 1,05^7$	= 1 407
» 3	$1050 \times 1,05 = 1000 \times 1,05^2$	= 1 103	» 9	$1407 \times 1,05 = 1000 \times 1,05^8$	= 1 478
» 4	$1103 \times 1,05 = 1000 \times 1,05^3$	= 1 158	» 10	$478 \times 1,05 = 1000 \times 1,05^9$	= 1 551
» 5	$1258 \times 1,05 = 1000 \times 1,05^4$	= 1 216	Sum år 1–år 10		
» 6	$1216 \times 1,05 = 1000 \times 1,05^5$	= 1 276	$1000 \times (1 + 1,05 + 1,05^2 + \dots$		
(Noten fortsetter neste side.)		$+ 1,05^9) = 12578$			

(Noten fortsetter neste side.)

Tabell 21. *Avskrivningene på maskiner i prosent av anskaffelsesverdien av inntil 10 år gamle maskiner ved jevn vekst i investeringene.*

Prosentvis øking i investeringene pr. år	Avskrivningsbeløp		
	Danmark	Norge	Sverige
0,0 %	10,0	10,0	10,0
2,5 %	10,4	10,0	10,6
5,0 %	10,9	10,0	11,2
10,0 %	11,7	10,0	12,3

I tabell 22 er tallene satt i forhold til avskrivningene i Danmark.

Tabell 22. *Avskrivningene på maskiner i Norge og Sverige i prosent av avskrivningene i Danmark ved jevn vekst i investeringene.*

Prosentvis økning i investeringene pr. år	Danmark	Norge	Sverige
0,0 %	100	100,0	100,0
2,5 %	100	95,9	101,8
5,0 %	100	92,1	103,3
10,0 %	100	85,4	105,3

(Fortsettelse av fotnoten foregående side.)

I år 11 vil anskaffelsesverdien av hele maskinparken være kr. 12 578. Vi går nemlig, som nevnt tidligere, ut fra at maskinene er i bruk i 10 år (etter det året de ble kjøpt). I år 11 vil de maskinene som er kjøpt i år 9, være 2 år gamle osv. Avskrivningene i år 11 kan derfor fastlegges slik: (Jfr. tabell 16 for Norge og Danmarks vedkommende. I Sverige får en ved dette tilfellet størst avskrivninger i det enkelte år ved å bruke 20 %-regelen.)

	Norge	Sverige	Danmark
1 år gamle mask.:	$1000 \times 1,05^9 \times 0,10$	$1000 \times 1,05^9 \times 0,20$	$1000 \times 1,05^9 \times 0,21^{2/3}$
2 —»—	$1000 \times 1,05^8 \times 0,10$	$1000 \times 1,05^8 \times 0,20$	$1000 \times 1,05^8 \times 0,21^{2/3}$
3 —»—	$1000 \times 1,05^7 \times 0,10$	$1000 \times 1,05^7 \times 0,20$	$1000 \times 1,05^7 \times 0,21^{2/3}$
4 —»—	$1000 \times 1,05^6 \times 0,10$	$1000 \times 1,05^6 \times 0,20$	$1000 \times 1,05^6 \times 0,05$
5 —»—	$1000 \times 1,05^5 \times 0,10$	$1000 \times 1,05^5 \times 0,20$	$1000 \times 1,05^5 \times 0,05$
6 —»—	$1000 \times 1,05^4 \times 0,10$	—	$1000 \times 1,05^4 \times 0,05$
7 —»—	$1000 \times 1,05^3 \times 0,10$	—	$1000 \times 1,05^3 \times 0,05$
8 —»—	$1000 \times 1,05^2 \times 0,10$	—	$1000 \times 1,05^2 \times 0,05$
9 —»—	$1000 \times 1,05 \times 0,10$	—	—
10 —»—	$1000 \times 1,00 \times 0,10$	—	$1000 \times 1,00 \times 0,10$
Sum avskrivninger for alle maskiner)	1 157,9	1 410,4	1 365,9

Avskrivningene som prosent av anskaffelsesverdien blir ved den type vekst vi her studerer, uavhengig av størrelsen på investeringene i år 1 og konstant over tiden. Det samme gjelder anskaffelsesverdien av maskiner i en bestemt aldersgruppe i prosent av anskaffelsesverdien av hele maskinkapitalen.

Tabell 23 viser tilsvarende forholdstall ved avskrivninger av bygninger:

Tabell 23. *Avskrivningene på bygninger i Norge og Sverige i prosent av avskrivningene i Danmark ved jevn vekst i investeringene.*

Prosentvis økning i investeringene pr. år	Danmark	Norge	Sverige
0,0 %	100	100,0	100,0
2,5 %	100	83,4	83,4
5,0 %	100	70,1	70,1
10,0 %	100	52,7	52,7

Under en investeringsekspanasjon vil de svenske avskrivningsreglene på maskiner føre til de største avskrivningsbeløp, hvis reglene blir fullt utnyttet. Avskrivningene på bygninger vil bli størst etter de danske avskrivningsreglene. Om de samlede avskrivninger vil bli størst i Danmark eller Sverige, vil følgelig avhenge av hvordan realkapitalen fordeler seg på bygninger og maskiner. I Norge ligger avskrivningene lavere enn i Danmark og Sverige. Ved avskrivningene av bygninger er reglene stort sett like i Sverige og Norge, mens avskrivningene i Danmark ligger høyere på grunn av adgangen til ekstraordinære avskrivninger.

I tabellene ovenfor har vi regnet med 10% ordinære avskrivninger på maskiner pr. år både i Danmark og Norge. Som nevnt tidligere er dette bare en gjennomsnittssats. Under en 5% ekspansjon i investeringene utgjorde de norske avskrivningene 92,1% av de danske. Hvis vi hadde regnet med en felles ordinær avskrivningssats på 15%, så ville det tilsvarende tall ha blitt 96,2%. Den motsatte tendensen ville ha gjort seg gjeldende hvis vi hadde brukt en sats som lå under 10%.

I Sverige er avskrivningssatsen felles for alle maskintyper. Likevel vil selvsagt de forholdstall som er beregnet i tabell 22, være avhengig av hvilke avskrivningssatser som i det enkelte tilfellet brukes i Danmark og Norge.

4. Sjokkartede investeringer.

De eksempler på fordeling av investeringene over tiden vi hittil har studert, er vel egnet til å illustrere hvordan de ulike avskrivningsregler virker rent prinsipielt. I praksis vil en imidlertid sjelden eller aldri støte på bedrifter som fordeler investeringene over tiden slik som våre eksempler forutsatte. I regelen vil bedriftene foreta store investeringer i enkelte år og investere lite eller ingenting i andre år. Selv når en betrakter en hel bransje, kan slik sjokkartet investeringsvirksomhet forekomme. Vi skal her drøfte de særlige virkninger slike sjokkartede investeringer vil føre til. Vi tar da for oss en nyetablert bedrift og følger denne bedriftens avskrivninger på maskiner 20 år fram i tiden (år 1–år 19). Det forutsettes at bedriften investerer 1000 kr. i maskiner ved etableringen, for 300 kr. ved utløpet av det fjerde året og for 1600 kr. ved utløpet av det niende året. Tabell 24 viser avskrivningene

etter danske, norske og svenske regler, idet vi forutsetter at bedriften avskriver maksimalt i hvert enkelt år:

Tabell 24. *Danske, norske og svenske avskrivninger ved sjokkvisse investeringer.*

År	Investering ved begynnelsen av året	Danmark	Avskrivninger Norge	Sverige
1	1 000	217	100	300
1		216	100	210
3		217	100	147
4		50	100	143
5	300	115	130	260
Sum år 1-5		815	530	1 060
6		115	130	72
7		115	130	50
8		65	130	58
9		15	130	60
10	1 600	462	290	480
Sum år 6-10		772	810	720
11		361	190	336
12		362	190	235
13		80	190	229
14		110	190	320
15		80	160	-
Sum år 11-15		993	920	1 120
16		80	160	-
17		80	160	-
18		0	160	-
19		160	160	-
Sum år 16-19		320	640	-
Sum år 1-19		2 900	2 900	2 900

Fordi det i vårt eksempel ikke investeres i årene 10-19, blir realkapitalen avskrevet helt ut etter alle de tre lands regler. Sum avskrivninger for årene 1-19 blir følgelig lik i alle 3 tilfelle. Ser vi på avskrivningene innenfor hver 5-årsperiode, er det derimot betydelige forskjeller. I de 5 første årene er de svenske og i mindre grad de danske avskrivningsbeløpene preget av at vi befinner oss i de første årene etter to investeringsdoser. Avskrivningsreglene for maskiner er jo i begge disse landene formet slik at vi vil få store avskrivninger de første årene etter en investering er foretatt.

I neste 5-årsperiode har forholdet fullstendig snudd. Så meget er allerede avskrevet på de to første investeringene i Sverige og Danmark at avskrivningene i neste 5-årsperiode må bli små. Dette bildet utviskes i noen grad ved at vi år 10 etter svenske og danske regler får store avskrivninger på investeringer ved utgangen av år 9.

I tredje 5-årsperiode minner situasjonen noe om situasjonen i første 5-årsperiode, fordi vi befinner oss forholdsvis tett opptil investeringen ved utgangen av år 9. — Ser vi de 4 første 5-årsperiodene under ett, får vi et resultat som minner litt om de resultater vi fikk ved studier av jevn vekst. Etter svenske regler får en avskrevet mest, og etter de norske reglene minst.

I siste 5-årsperiode er det lenge siden det ble investert. Etter svenske regler står det her ingenting igjen å avskrive, og lite står også igjen etter danske regler. De norske reglene gir derfor størst avskrivninger i denne perioden.

Om vi hadde studert et eksempel som det ovenfor, der vi også regnet med investeringer i bygninger, ville resultatene avvike noe. På maskiner foregår avskrivningene hurtigst etter svenske regler, langsamst etter norske. På bygninger er avskrivningstempoet det samme i Norge og Sverige, mens danske regler tillater særlig store avskrivninger de 4 første årene (jfr. tabell 18).

5. Utjamning av skattepliktig inntekt over tiden.

I eksemplene ovenfor har vi regnet med at bedriftene hvert enkelt år avskriver maksimalt. Som nevnt i avsnitt C vil det imidlertid av og til være hensiktsmessig for bedriften å søke å jamne ut den skattepliktige inntekten over tiden. Avskrivningene kan i noen utstrekning nyttes til dette formål.

I Danmark må de ordinære avskrivninger gjennomføres til enhver tid, mens bedriften har en begrenset adgang til å fordele de ekstraordinære avskrivninger.

I Norge må bedriftene følge en fast avskrivningsplan uansett overskottets størrelse. En har imidlertid adgang til å føre over underskott i de to foregående år. Dette vil i mange tilfelle virke som en har adgang til å overføre avskrivninger, hvis fulle avskrivninger fører til underskott.

I Sverige har bedriftene etter skattelovene full adgang til å vente med avskrivningene så lenge overskottet ikke er stort nok til å dekke maksimale avskrivninger. (I regnskapslovgivningen finnes det likevel en begrensning, nemlig at de bokførte verdier ikke skal overstige den «virkelige» verdi.)

I hvilken grad bedriften gjennom avskrivningene kan påvirke inntektens høyde i et enkelt år, avhenger av realkapitalens størrelse i forhold til inntekten, alderssammensetning og i hvilken grad avskrivningene er utnyttet på forhånd. Hvis en forutsetter at verdien av maskinkapitalen er like stor i alle årsklasser, kan eksempelvis bedriften etter danske regler maksimalt avskrive på maskiner 15,83% av anskaffelsesverdien i et enkelt år. For at dette skal være mulig, må bedriften kunne avskrive maksimalt på de 5 siste års investeringer, mens den bare har avskrevet ordinært på eldre maskiner. Minimumsavskrivningen i et enkelt år vil bli 6,5% av anskaffelsesverdien. Det forutsettes at bedriften bare avskriver ordinært på de 3 siste års investeringer, mens den hvert enkelt år har avskrevet maksimalt på eldre investeringer. Hvilke avskrivninger bedriften velger å gjennomføre i et enkelt år, påvirker mulighetene til å foreta utjamninger i et senere år.

E. Skattene når vi tar hensyn til avskrivningsreglene.

Med de betraktninger vi hittil har gjennomført, er hovedtrekkene i dansk, norsk og svensk bedriftsskattlegging belyst. I avsnitt B diskuterte vi hvordan skattleggingen i de tre nordiske land er, når en tar nettoinntekten som gitt — dvs. vi tok ikke hensyn til at varelager vurderingsreglene og avskrivningsreglene er ulike. I avsnitt C drøftet vi så varelager vurderingsreglene, så langt dette var mulig, og i avsnitt D redegjorde vi for avskrivningsreglene. Varelager vurderingsreglene og avskrivningsreglene ble imidlertid drøftet uten at vi kom inn på de konsekvenser disse reglene har for skatten i prosent av inntekt. I de følgende avsnitt skal vi se hva skatten blir når en samtidig tar hensyn til de forhold som er nevnt under B og virkningene av ulike avskrivningsregler. Varelager vurderingsreglene er det derimot vanskeligere å trekke inn i en samlet analyse, bl. a. fordi vi ikke kjenner norsk praksis. Vi vil bare på et punkt i det følgende prøve å tallfeste hvordan de danske og svenske resultatene kan påvirkes av varelager vurderingsreglene. (Den prinsipielle utredningen i avsnitt C skulle ellers gjøre det mulig for alle tilfelle å fastslå i hvilken retning en bestemt varelager vurderingspolitikk vil virke.)

Skattene vil i det følgende bli regnet ut i prosent av et bestemt inntektsbegrep. Dette inntektsbegrepet må velges noe vilkårlig. Det virker rimelig å ta utgangspunkt i nettoinntekten, men nettoinntektsbegrepet får jo forskjellig innhold alt etter om vi går ut fra danske, norske eller svenske skatteregler. Vi har her valgt å nytte nettoinntekten ifølge norske skatteregler (eller om vi vil: nettoinntekten etter danske skatteregler hvis vi ser bort fra ekstraordinære avskrivninger). Begrunnelsen for dette valget er at avskrivningene etter de norske skattelovene forutsetningsvis skal dekke forringelse på grunn av slit og foreldelse. Det kan derfor i en viss forstand sies at vi her ser på skatt i forhold til den «faktiske» inntekten.

1. Likevektsskatter under ulike forhold.

I dette avsnittet skal vi studere hvordan likevektsskatten etter de tre lands regler varierer med visse faktorer. Før vi går over til å omtale nærmere de faktorer vi særlig vil interessere oss for, skal vi gå litt inn på forutsetninger om bedriftens struktur og utvikling som her ligger til grunn for likevektsskattbegrepet. Hver enkelt likevektsskatt bygger på disse forutsetningene:

- (i) Investeringene, såvel i maskiner som i bygninger, vokser med en fast prosent fra år til år. (Anskaffelsesverdien av hele realkapitalen vil da — etter en tid — vokse med samme prosent. Forutsatt at bedriftene hvert enkelt år avskriver maksimalt, kan avskrivningene etter de tre lands regler uttrykkes som 3 pro-senter av anskaffelsesverdien av hele realkapitalen. Dette følger av hva vi tidligere har sagt i avsnitt D.)
- (ii) Bruttoinntekten står i et fast forhold til realkapitalens anskaffelsesverdi. (Av det som er sagt ovenfor, følger at også nettoinntekten etter de tre lands regler da må bli faste andeler av realkapitalens anskaffelsesverdi; dvs. nettoinntekten

stiger årlig med samme prosent som anskaffelsesverdien av realkapitalen og bruttoinvesteringene.)

- (iii) Aksjekapitalen står i et fast forhold til realkapitalens anskaffelsesverdi. (Aksjekapital må da stige med samme prosent som bruttoinvesteringene. Ettersom dette også gjelder nettoinntekten, vil aksjekapital og nettoinntekt vokse med samme prosent.)
- (iv) Utbytteprosenten er uforandret over tiden, likeså den del av fondsopplegget som etter danske regler må betraktes som henleggelse til faste fond. (Denne forutsetningen kombinert med kommentaren til foregående punkt gjør det klart at vi må kunne beregne en likevektsskatt for hvert av de nordiske land.)

I tabell 25 er gjengitt en rekke likevektsskatter som er beregnet under disse forutsetningene. Tabell 25 tar særlig sikte på å vise hvor stor innvirkning 3 faktorer har på skattleggingen, nemlig: ekspansjonstakten, forholdet mellom bruttoinntekt og realkapitalens anskaffelsesverdi, og endelig forholdet mellom aksjekapitalen og realkapitalens anskaffelsesverdi.

Ekspansjonstakten hadde innflytelse på de likevektsskatter vi utledet i avsnitt B. Den hadde ganske stor innflytelse på de tall for avskrivninger i prosent av anskaffelsesverdi som ble utledet i avsnitt D. Vi skal derfor vente at ekspansjonstakten vil spille en rolle for likevektsskattene i tabell 25. Tabellen viser likevektsskatten når ekspansjonstakten er: 0%, 2,5%, 5% og 10% pr. år.

Forholdet mellom bruttoinntekten og realkapitalens anskaffelsesverdi blir avgjørende for hvor sterkt forskjellen i avskrivningsreglene virker inn på skattleggingsforholdene (hvis vi forutsetter et gitt forhold mellom maskinkapital og bygningsskapital). Tabell 25 gir oppgaver for disse forholdstallene mellom bruttoinntekt og anskaffelsesverdi på realkapitalen: 10%, 20% og 30%. Avskrivningsreglene virker sterkest på resultatene i tabell 25 ved forholdstall på 10% og minst ved forholdstall på 30%. Dette forstår en umiddelbart — avskrivningsreglenes utforming betyr selvsagt mer for skattleggingen i kapitalkrevende næringer enn i mindre kapitalkrevende næringer.

I avsnitt B analyserte vi to faktorerens betydning for skattleggingen: ekspansjonstakt og nettoinntekt i prosent av aksjekapital. Virkningen av den siste faktoren kommer i tabell 25 fram på en mer indirekte måte. Vi fastsetter her forholdet mellom realkapitalens anskaffelsesverdi og aksjekapitalen. Når dette i tillegg til ekspansjonstakten og forholdet mellom bruttoinntekt og aksjekapital er fastlagt, blir nettoinntekten i forhold til aksjekapitalen entydig bestemt for hvert land. I tabell 25 har vi for hver ekspansjonstakt og hvert forholdstall mellom *bruttoinntekt* og realkapitalens anskaffelsesverdi beregnet likevektsskatter for tre alternative forholdstall mellom *aksjekapital* og realkapitalens anskaffelsesverdi. Disse er valgt slik at aksjekapitalen i forhold til realkapitalens anskaffelsesverdi utgjør henholdsvis 30%, 45% og 70%. For å hjelpe leseren med å knytte dansk nettoinntekt og aksjekapital som indirekte er forutsatt i tabell 25.

Tabell 25.

Likevektsskatt i prosent av inntekt eller ordinære avskrivninger.

Ekspan- sjonstakt prosent pr. år %	Aksjekapitalen i prosent av anskaffelses- verdien for realkapitalen %	Inntekt før avskrivninger i prosent av anskaffelsesverdien for realkapitalen									
		10 %		20 %		30 %					
		Dan- mark %	Norge %	Sve- rige %	Dan- mark %	Norge %	Sve- rige %	Dan- mark %	Norge %	Sve- rige %	
0	30	23,3	57,5+	6,2	56,0	44,0	57,5+6,3	56,0	51,4	57,8+8,7	56,0
0	45	16,7	57,7+	8,1	56,0	38,2	57,4+5,4	56,0	45,8	57,5+6,8	56,0
0	70	15,3	58,1+11,7	56,0	31,6	57,3+5,3	56,0	39,5	57,5+5,5	56,0	
2,5	30	17,7	55,7+	5,8	51,5	41,4	56,5+4,5	54,8	50,4	57,1+5,1	55,4
2,5	45	12,6	55,7+	7,7	51,5	35,9	56,1+4,4	54,8	43,8	56,7+4,6	55,4
2,5	70	9,1	56,0+11,3	51,5	29,5	55,9+4,8	54,8	37,9	56,2+4,5	55,4	
5	30	12,7	53,9+	5,5	46,7	39,1	55,1+3,7	53,3	47,2	55,6+3,7	54,4
5	45	9,0	53,9+	7,4	46,7	33,6	54,7+3,9	53,3	41,9	55,2+3,7	54,4
5	70	6,6	54,0+10,8	46,7	27,6	54,2+4,4	53,3	36,2	54,8+3,8	54,4	
10	30	5,4	50,8+	5,0	37,7	33,7	51,8+2,9	50,1	43,0	52,3+2,6	52,0
10	45	4,1	50,3+	7,0	37,7	28,8	51,5+3,2	50,1	38,2	51,9+2,8	52,0
10	70	4,0	48,6+10,4	37,7	22,8	51,1+3,8	50,1	33,0	51,5+3,1	52,0	

Vi har nå omtalt de tre faktorer som vi i tabell 25 særlig har tatt sikte på å analysere virkningene av. Som vi har sett i tidligere avsnitt, er det imidlertid flere faktorer enn disse tre som har betydning for skattleggingen.

For norsk skatt vet vi eksempelvis at utbytteprosenten virker inn på resultatet. I tabell 25 har vi ikke gått ut fra en fast utbytteprosent for alle regneeksempelene. Vi har derimot hele veien forutsatt at forholdet mellom utbytteprosenten og fond i prosent av inntekt skal være 0,02 (når fondene tilsvare det likevektsskatten forutsetter). Tabell 27 er et supplement til tabell 25. Her påvises for endel av regneeksempelene hvordan resultatet avhenger av våre forutsetninger om utbytte, idet vi her har beregnet maksimale og minimale likevektsskatter (jfr. avsnitt B).

Den danske skatten påvirkes av avsetninger til faste fond eller utbyttebetalinger fra slike fond. I tabell 25 har vi gått ut fra at hele den nettodisponible inntekten nyttes til utbytte m. v. Vi viser ellers til vår omtale av dette problemet i avsnitt B.

Endelig skal det nevnes at vi i tabell 25 har regnet med at anskaffelsesverdien av maskiner utgjør 50% av realkapitalens samlede anskaffelsesverdi. Ordinære avskrivningssatser på maskiner i Danmark og Norge er satt til 10%. Som avskrivningssats på bygninger har vi brukt 2,5% i alle tre landene. I Danmark og Sverige går vi ut fra at det avskrives maksimalt i hvert enkelt år. For samtlige land viser skatteprosentene den skatt som betales i året i prosent av årets inntekt.

For en faktisk bedrift vil den norske formuesskatten over en nokså lang periode kunne avvike fra likevektsformuesskatten, selv om bedriften gjennomløper den utvikling likevektsskatten forutsetter. Dette problemet er omtalt i avsnitt B. Vi

har i tabell 25 splittet tallene for norsk skatt i likevektsinntektsskatt og likevektsformuesskatt på samme måte som tidligere.

Tabell 26. *Dansk nettoinntekt i prosent av aksjekapitalen.*

Ekspansjonstakt	Aksjekapitalen i prosent av		Kol. 1	Kol. 2	Kol. 3
	anskaffelsesverdien	for realkapitalen			
%	%				
0	30		12,5	45,8	79,2
0	45		8,3	30,6	52,8
0	70		5,4	19,6	33,9
2,5	30		11,0	44,3	77,7
2,5	45		7,3	29,6	51,8
2,5	70		4,7	19,0	33,3
5	30		9,2	42,5	75,8
5	45		6,1	28,3	50,6
5	70		3,9	18,2	32,5
10	30		6,0	39,3	72,7
10	45		4,0	26,2	48,4
10	70		2,6	16,9	31,1

La oss ta for oss de resultater tabell 25 gir. Vi skal først se på hvordan skatteprosenten varierer når aksjekapitalen i forhold til realkapitalen holdes konstant, mens inntekten før avskrivninger i forhold til realkapitalen stiger. (En vannrett linje i tabellen.)

Tabell 27. *Norsk skatt i prosent av inntekt etter ordinære avskrivninger.*
(Ekspansjonstakt 5%.)

Aksjekapitalen i prosent av anskaffelses- verdien for realkapitalen	Inntekt før avskrivninger i prosent av anskaffelsesverdien for realkapitalen								
	10 %			20 %			30 %		
	Maksi- mum- skatt	Skatt etter forut- setn.	Mini- mum- skatt	Maksi- mum- skatt	Skatt etter forut- setn.	Mini- mum- skatt	Maksi- mum- skatt	Skatt etter forut- setn.	Mini- mum- skatt
30	66,6	59,5	57,5	62,4	58,8	53,9	61,9	59,4	53,3
45	67,3	61,3	59,5	62,9	58,6	54,6	62,2	58,9	53,7
70	70,6	64,8	64,0	63,7	58,6	55,6	62,8	58,6	54,4

Dansk skatteprosent stiger under disse forutsetninger av to grunner. (i) En lite kapitalkrevende bedrift, dvs. en bedrift hvor inntekten utgjør en stor prosent av realkapitalen, vil ha mindre glede av de ekstraordinære danske avskrivninger. Når skatten regnes av inntekt etter ordinære avskrivninger, vil skatteprosenten bli

større i en slik bedrift enn i en kapitalkrevende bedrift. (ii) Under de gitte forutsetninger om aksjekapitalen vil av samme grunn dansk skattepliktig inntekt i forhold til aksjekapitalen bli større i den lite kapitalkrevende bedrift enn i den kapitalkrevende bedrift. Dette betyr at lite kapitalkrevende bedrifter sammenliknet med kapitalkrevende bedrifter på samme linje i tabell 25 kommer høyere på de danske skatteprogresjonsskalaer.

De svenske skattesatser er proporsjonale. Når skatteprosenten etter tabell 25 ligger høyere for de lite kapitalkrevende bedrifter, skyldes dette at forskjellen mellom de svenske avskrivningsreglene og de ordinære avskrivningsreglene i Danmark og Norge får mindre betydning.

I Norge er det ikke ekstraordinære avskrivninger. Inntekt etter ordinære avskrivninger faller derfor sammen med norsk skattepliktig inntekt. Avskrivningene får derfor ingen betydning for forskjellene i norske skatteprosenter i tabell 25. De relativt små ulikheter som likevel forekommer, skyldes forutsetningene om utbytte og formue i forhold til inntekt.

Av tabell 25 fremgår det også at dansk skatt varierer sterkt når inntekten holdes konstant og aksjekapitalen varierer. (En kolonne i et avsnitt med gitt ekspansjonstakt i tabellen.) Det er progresjonsreglene som slår ut.

Svensk skatteprosent er uavhengig av aksjekapitalen.

I Norge vil aksjekapitalens størrelse kunne ha en viss betydning. Det vil særlig slå ut i formuesskatten når inntekten er liten i forhold til aksjekapitalen.

Tabell 25 gir også et inntrykk av hvordan vekstraten påvirker skatteprosenten.

Dansk skatt i forhold til inntekt etter ordinære avskrivninger synker med stigende ekspansjonstakt av 3 grunner:

- (i) De ekstraordinære avskrivninger får større betydning når ekspansjonstaken er stor.
- (ii) Når aksjekapitalen er gitt, så vil skattepliktig inntekt i forhold til aksjekapitalen synke.
- (iii) Forskjellen mellom inntekten i beregningsåret og betalingsåret stiger med stigende ekspansjonstakt.

Reglene om fradrag for tidligere års skatt virker i motsatt retning. Denne regelen får mindre betydning når ekspansjonen er sterk.

I Norge synker skatten på grunn av forskjellen mellom beregningsår og betalingsår.

I Sverige er det særlig avskrivningsreglene som er årsaken til at skatteprosenten synker med stigende ekspansjonstakt.

I det eksempel vi hittil har studert, har vi hele tiden sett bort fra lagervurderingsreglene. Det er imidlertid av interesse å vite noe om hvordan resultatene kan bli modifisert om vi også trekker disse reglene inn i analysen. I tabell 28 har vi derfor sammenstilt noen tall for Danmark og Sverige fra tabell 25 med tall fra et eksempel

der lagervurderingsreglene går inn. Vi har i tabell 28 regnet med et lager hvis fulle verdi utgjør 33% av den faste realkapitalens anskaffelsesverdi — ellers bygger vi på de samme forutsetninger som i tabell 25 (alle forholdstall er de samme, bare de sees i forhold til realkapitalens anskaffelsesverdi eksklusive lager). Det er forutsatt at det danske varelageret er vurdert til 65%, mens det svenske varelageret er vurdert til 40% av den «virkelige» verdien.¹⁾

Tabell 28. *Likevektsskatter, når en trekker inn lagervurderingsreglene.*

Aksjekapital i prosent av anskaffelsesverdien av fast realkapital	Inntekt før avskrivning i prosent av anskaffelsesverdien av fast realkapital											
	10 %				20 %				30 %			
	Danmark		Sverige		Danmark		Sverige		Danmark		Sverige	
	Uten lager	Med lager	Uten lager	Med lager	Uten lager	Med lager	Uten lager	Med lager	Uten lager	Med lager	Uten lager	Med lager
Ekspansjonstakt = 2,5 % pr. år: %												
30	17,7	15,0			41,4	40,2			50,4	48,4		
45	12,6	10,6	51,5	43,9	35,9	34,8	54,8	52,7	43,8	43,2	55,4	54,1
70	9,1	7,2			29,5	28,5			37,9	37,2		
Ekspansjonstakt = 5 % pr. år: %												
30	12,7	8,3			39,1	35,4			47,2	45,5		
45	9,0	5,2	46,7	31,9	33,6	30,5	53,3	49,3	41,6	40,5	54,4	52,0
70	5,4	5,3			27,6	24,2			36,2	34,9		

Tallene i tabell 28 viser, som vi skulle vente, at de svenske skatteprosentene modifiseres sterkere enn de danske om vi tar hensyn til lagervurderingsreglene. Videre ser vi at jo større inntekten er i forhold til lagerets anskaffelsesverdi (proporsjonal med anskaffelsesverdien av realkapital), desto mindre betyr lagervurderingsreglene. Endelig vil lagervurderingsreglene få større betydning jo sterkere ekspansjonstakten er. De absolutte tall i tabell 28 er selvsagt avhengig av det forhold mellom lager og fast realkapital som vi har gått ut fra. Tall for Norge er ikke beregnet, fordi vi ikke vet hvordan norske varelagervurderingsregler praktiseres.

¹⁾ Forutsetningene kan gis forskjellige konkrete tolkninger, slik at de stemmer med de regler som faktisk gjelder — eksempelvis: (1) Vi regner med at det ikke er noen prisstigning, (2) lagringstiden er praktisk talt lik 0, eller (3) det «riktige» inntektsbegrepet forutsetter at lageret vurderes til anskaffelsespris og ikke gjenanskaffelsespris.

2. Skattenes fordeling over en konjunkturperiode.

Vi skal i dette avsnittet komme litt inn på hvordan skattene kan tenkes å variere over en konjunkturperiode. Vi tar da utgangspunkt i en jevn vekst som i foregående avsnitt, og tenker oss så at denne veksten blir avbrutt av sykliske svingninger. Skattene studeres i hvert enkelt år over den første konjunkturperiode.

Det er forutsatt at bedriftene avskriver så mye som mulig i hvert enkelt år. Bedrifter som liknes etter danske skatteregler, og i visse tilfelle også bedrifter som liknes etter svenske skatteregler, ville riktignok spare skatt på å utnytte den delvis «frie» avskrivningsretten til å jevne ut inntekten fra år til år. Dette fordrer imidlertid at bedriften på forhånd kan forutse hvordan inntekten vil utvikle seg i årene fremover. I de fleste tilfelle svarer derfor vår forutsetning kanskje bra til hvordan bedriftene faktisk vil innrette seg. En sterkere innvending mot de nedenstående beregninger er at vi bare får studert et spesielt tilfelle.

Vi tenker oss en bedrift eller bransje hvor aksjekapital, inntekter, investeringer og formuen i Norge gjennom en årrekke har steget med 2,5% pr. år. Dette har foregått så lenge at skatteprosenten har nådd likevektsnivået. I det første året (år 1) i den periode vi undersøker, er skatteprosenten på likevektsnivået.

I de nærmeste 8 årene svinger investeringene i maskiner omkring en ekspansiv trend. (Sinus-svingninger.) Trendverdiene tilsvarende en vekst i investeringene på 2,5% pr. år. De maksimale utslagene i investeringene har vi kommet fram til ved å plusse på trendverdien (eventuelt trekke fra) et beløp som tilsvarende 25% av investeringen i år 1. I år 9 er investeringene i maskiner den samme som om de i svingningsperioden hadde steget med 2,5% pr. år. Investeringene i bygninger er fastlagt slik at anskaffelsesverdien av bygninger og maskiner hele tiden er like store.inntekt før avskrivninger utgjør i utgangsåret 40% av anskaffelsesverdien for maskiner. Denne prosenten stiger så til 50 i toppåret (år 3) for deretter å synke til 30 i bunnåret (år 7). I år 9 utgjør den igjen 40%.

Aksjekapitalen i utgangsåret er fastlagt slik at inntekten etter danske avskrivninger utgjør 30% av aksjekapitalen. (Aksjekapitalen utgjør da 89% av anskaffelsesverdien på maskiner.) Videre stiger den i de to oppgangsårene med 5% pr. år. I de fire etterfølgende nedgangsårene holdes den konstant, hvorefter den igjen i to år stiger med 5% pr. år. Dette betyr at aksjekapitalen i år 9 er den samme som om den i hele perioden hadde steget med 2,5% pr. år.

Hele tiden i den perioden vi undersøker, utdeles det et utbytte på 8% av aksjekapitalen.

Karakteristisk for dette eksempelet er at inntekten hele tiden er stor nok til å dekke maksimale avskrivninger for hvert enkelt år i alle land. Vi har forutsatt at bedriftene følger en slik avskrivningspolitikk.

Tabell 29 viser et konkret eksempel på hvordan seriene kunne tenkes å se ut for at de skulle tilfredsstille de betingelsene vi har stilt opp.

Tabell 29.

År	Aksjekapital Kr.	Inntekt før avskrivninger Kr.	Investeringer	
			Maskiner Kr.	Bygninger Kr.
1	89 000	40 000	11 100	6 000
2	93 000	49 100	13 300	6 900
3	98 000	54 900	14 500	6 200
4	98 000	53 890	14 000	4 300
5	98 000	46 800	12 300	2 400
6	98 000	38 900	10 600	1 700
7	98 000	35 400	10 100	2 600
8	103 000	39 200	11 300	4 700
9	108 000	48 700	13 600	4 900
10	111 000	50 000	13 900	5 000

Diagram I viser de sluttresultater vi kommer fram til. Vi skal ta for oss hver enkelt kurve i diagrammet og prøve å forklare hvordan denne er fremkommet. Av diagram I ser vi at skatteprosenten (for betalt skatt), slik den blir etter norske regler, varierer ganske kraftig over konjunkturperioden (mellom 43 og 95%). Endel av denne variasjonen forstår vi umiddelbart skyldes betalingsordningen. Skatten er jo regnet ut dels etter inntekten 1 år tidligere, og dels etter inntekten 2 år tidligere enn skatten betales. Varierer inntekten fra år til år, er det innlysende at dette fører til variasjon i prosenten for den skatt som betales i året jamført med samme års inntekt. Ser vi på diagram II, viser dette den skatt som utliknes på årets inntekt i prosent av denne inntekten. Dette diagrammet gir oss den del av endringene i diagram I som ikke skyldes betalingsordningen. For norsk skatts vedkommende skyldes endringene i diagram II hovedsakelig formuesskattleggingen. Formuen vil utgjøre mer i forhold til inntekten i dårlige år enn i gode år. Skatteprosenten blir som følge av dette noe høyere i dårlige år enn i gode år. Endringene i diagram II for norsk skatt er imidlertid nokså ubetydelige. Dette innebærer at endringene i diagram I stort sett kan forklares ved betalingsordningen alene. Vi vil derfor se litt på hvordan skatteprosenten for betalt skatt hadde variert om den utliknede skatten hadde utgjort en fast andel av den inntekten den er utliknet på. I dette tilfelle skal vi vente en nedgang i skatteprosenten i oppgangsperioden, fordi skatten ikke «rekker» å følge med straks. Først etter at toppåret er passert, vil skattene komme så høyt at skatteprosentene blir «normale». Når nedgangen fortsetter, vil de imidlertid bli hengende etter i bevegelsen nedover, slik at skatteprosentene i denne perioden blir unormalt høye. Siste halvdel av konjunkturfasen blir et speilbilde av den første delen. En stund etter at bunnen er passert, blir skatteprosentene igjen «normale», og når inntektene så stiger videre, blir skatteprosentene igjen lave. Stort sett betyr altså stigende inntekter lav skatteprosent og synkende inntekter høy skatteprosent. Skatteprosenten vil imidlertid ikke nøyaktig slå over fra høy til lav, idet inntekten slår over fra å være stigende til å bli synkende, men omslaget i skatteprosenten vil enge endel etter. Ved norsk betalingsordning vil denne «etterslepingen» være

omkring $1\frac{1}{2}$ år. Hvis leseren jamfører det vi her har sagt med diagram I, vil han se at det stemmer bra overens med utviklingen i norsk skatteprosent over konjunkturperioden.

Går vi over til å se på danske skatter, går det fram av diagram II at utliknet skatt i prosent av den inntekten den er utliknet på (bruttoinntekt minus danske avskrivninger), varierer langt kraftigere enn tilfellet er for norsk skatts vedkommende. Bevegelsen i denne skatteprosenten kan i hovedtrekkene forklares ved regelen om at betalte skatter kan trekkes fra i skattepliktig «inntekt». Jo høyere årets inntekt ligger over fjorårets inntekt,¹⁾ desto større blir skatten. Jo mindre årets inntekt er i forhold til fjorårets inntekt,¹⁾ desto mindre blir skatten. I tillegg til fradragsregelen er tallene for dansk skatt i diagram II også påvirket av de danske progresjonsreglene. I dårlige år er inntekten lav i forhold til aksjekapitalen, og dette bidrar til å senke skatteprosenten noe i disse årene. I gode år vil progresjonsreglene derimot bidra til å heve skatteprosenten.

Sluttresultatene i diagram I viser skatten i forhold til bruttoinntekten minus normale avskrivninger. Av diagram III, som viser avskrivningene i de tre land, kan vi utlede hvordan den danske nettoinntekten varierer i forhold til dette inntektsbegrepet. De danske avskrivningene er høye i forhold til normale avskrivninger i høykonjunkturårene. Dette skyldes selvsagt adgangen til ekstraordinære avskrivninger de første årene etter anskaffelsen av et driftsmiddel. Noen år etter at nedgangen har satt inn, vil det på den annen side være få driftsmidler å avskrive ekstraordinært på. Hvis konjunkturperioden er noenlunde lang, fører altså de danske avskrivningsreglene til lav beskatning av inntektene i gode år (særlig mot slutten av høykonjunktura), og høy beskatning av inntekten i dårlige år (særlig mot slutten av lavkonjunktura). Om denne tendensen er sterkere eller svakere enn den motsatte tendens, som skyldes progresjonsreglene, vil blant annet avhenge av hva realkapitalen og aksjekapitalen utgjør i forhold til inntekten.

Vi har nå omtalt hver for seg: (1) hvordan utviklingen over konjunkturperioden er for dansk skatt regnet i prosent av den nettoinntekt den utliknes på, og (2) hvordan de danske avskrivninger varierer over konjunkturperioden jamført med «normale» avskrivninger. Utviklingen for dansk skatt i diagram I skyldes et samspill mellom disse to faktorene og virkningene av den danske betalingsordningen. Isolert sett virker den danske betalingsordningen omtrent som den norske: Stigende inntekt virker stort sett til lav skatteprosent, og synkende inntekt virker til høy skatteprosent — omslaget i skatteprosent henger imidlertid litt etter omslaget i inntekt. («Forsinkelsen» i omslaget for skatteprosenten er mindre ved dansk skatt enn ved norsk, nemlig 1 år. Dette skyldes at de danske skattene gjennomsnittlig forfaller tidligere til betaling enn de norske). Av diagram I ser vi at variasjonene i dansk skatteprosent for betalt skatt er mindre enn de er for Norge (også relativt). Årsaken

¹⁾ Resonnementet er her noe forenklet. Egentlig skulle vi ha sagt «den skatt som utliknes på fjorårets inntekt» i stedet for «fjorårets inntekt».

Diagram 1. Skatt i prosent av inntekt etter ordinære avskrivninger.

— Svensk skatt når forskottslikning skjer på grunnlag av siste avsluttede regnskap i alle år

..... Svensk skatt når inntekt i visse år forskottsansettes direkte

--- Norsk skatt.

----- Dansk skatt.

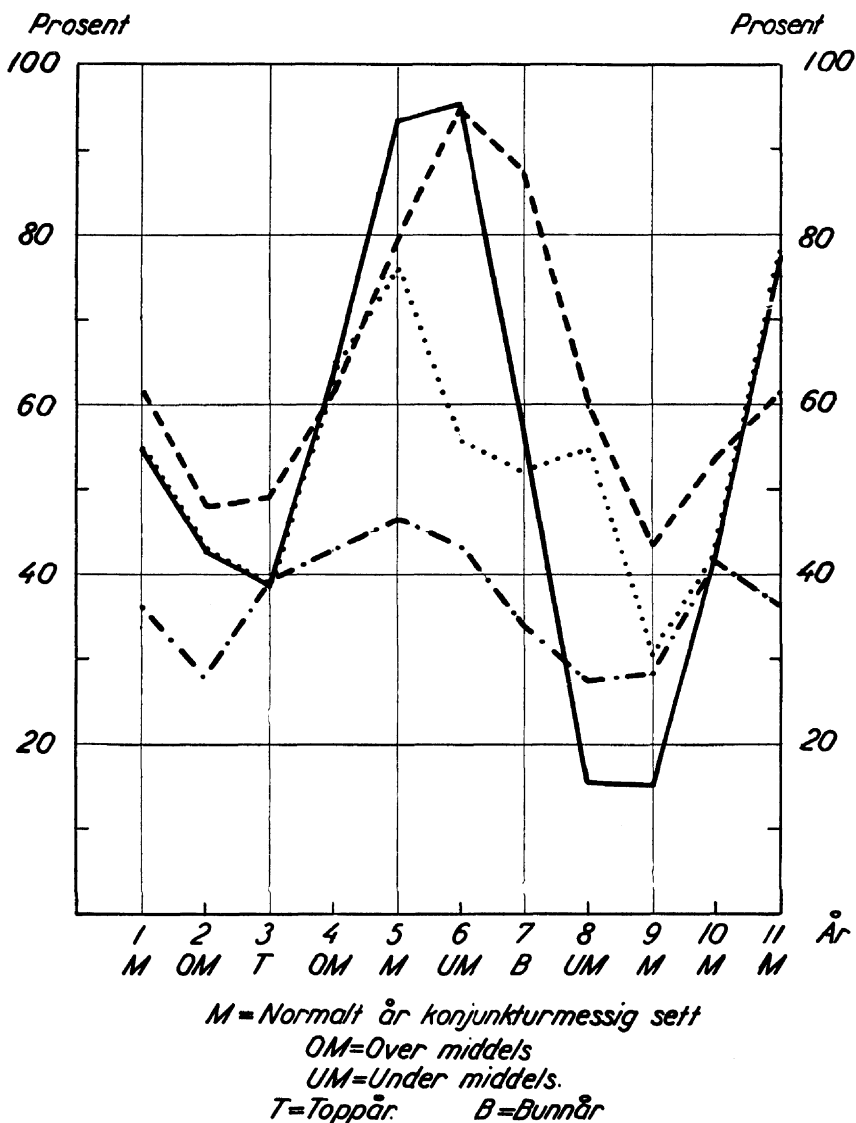

Diagram II. Utlignet skatt i pst. av henholdsvis dansk, svensk og norsk nettainntekt.

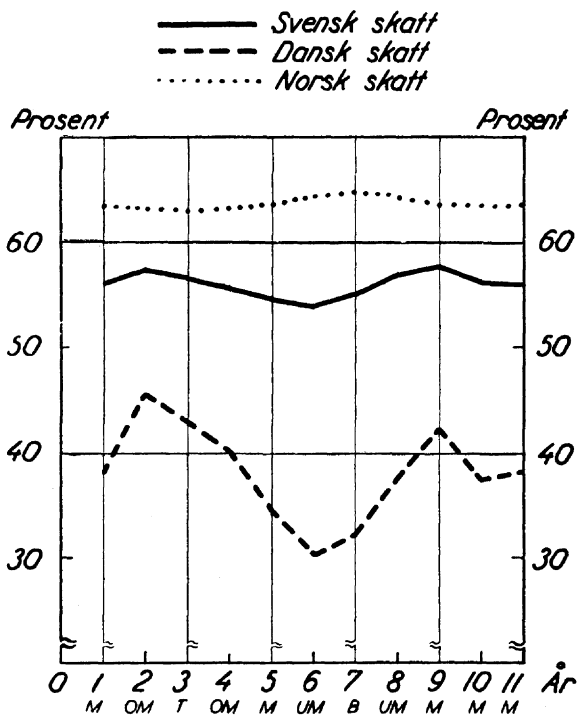
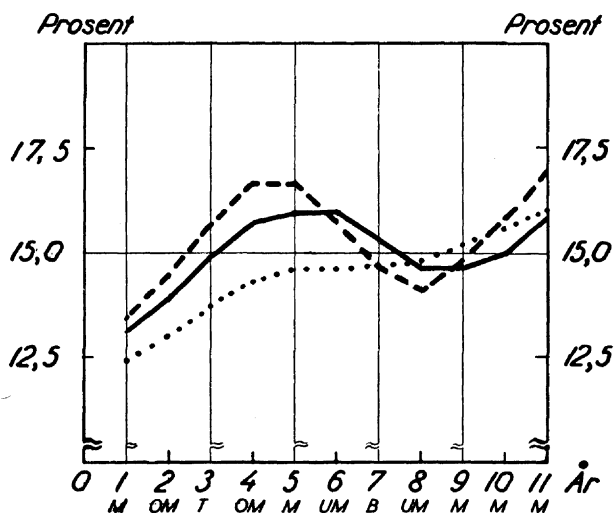

Diagram III. Avskrivninger (pst. av realkapital, anskaffelsesverdi i år 1)

til dette må være at virkningene av betalingsordningen og de andre faktorene til dels oppveier hverandre.

Utviklingen i svensk skatt ifølge diagram I kan best analyseres på en noe annen måte enn kurvene for norsk og dansk skatt. For svensk skatt er det nemlig — i den utstrekning forskottsskatten regnes ut etter årsregnskapet for 2 år tidligere enn det året skatten gjelder — hensiktsmessig å se betalingsordningen og fradragsreglene under ett. (Jfr. den prikk-streket kurve.) Tar vi hensyn til fradragsregelen og at bedriften samtidig som den betaler forskottsskatt (basert på regnskap for 2 år tidligere) også betaler endelig skatt for 2 år tidligere, kan det vises at betalt skatt kan regnes ut slik:

Betalt skatt = 118% av skattegrunnlaget (dvs. bruttoinntekt ÷ svenske avskrivninger) 2 år tidligere.

÷ 6% av skattegrunnlaget 3 år tidligere.

÷ 56% av skattegrunnlaget 4 år tidligere.

Jamføres kurvene for betalt skatt etter denne regelen med utviklingen i skattegrunnlaget, får en forklart hovedtrekkene i diagram I. En går da bare fram på tilsvarende måte som ved analysen av den norske betalingsordningen. En modifikasjon må imidlertid gjøres til de resultatene en derved kommer fram til. Kurvene i diagram I viser nemlig skatten i forhold til bruttoinntekt ÷ «normale» avskrivninger, og ikke i forhold til svensk skattegrunnlag.

I forhold til normale avskrivninger beveger de svenske avskrivninger seg stort sett som de danske. (Jfr. diagram II.) I vårt eksempel slår de imidlertid ikke like sterkt ut, og de reagerer litt tregere på omslaget. Hadde vi studert et eksempel med lengre konjunkturperiode, ville de svenske avskrivningsreglene ha virket i retning av lav skatt i begynnelsen av nedgangen og til høy skatt i begynnelsen av oppgangen. I vårt eksempel kommer imidlertid begge virkninger senere i konjunkturførløpet — den sistnevnte virkningen endog først etter at konjunktursvingningene er opphørt.

(I diagram I har vi også en annen kurve for Sverige (småstreket kurve.) Det er mulig at den svenske betalingsordningen virker slik at forskottsskatten oftest bygger på siste regnskap når inntektene stiger, men oftest på mer realistiske oppgaver når inntektene synker. Likningsmyndighetene kan jo vanskelig påstå at en bedrifts inntekter vil stige, men bedriften vil av og til selv kunne påvise at inntektene vil synke. Den småstreket kurven angir resultatene hvis den faktiske praksis i Sverige er slik som vi har antydnet her. I hvert fall i første del av nedgangen blir skattene lavere ved denne praksis enn ved den vi tidligere studerte. Senere i nedgangsperioden blir de høyere — fordi bedriftene her ikke får refundert ved etterlikning de beløp som ellers hadde blitt betalt inn for mye i nedgangsårene. Alt i alt varierer skatteprosenten mindre over konjunkturperioden hvis dette er gjeldende praksis, enn om den metoden vi har sett på ovenfor er den som nyttes.)

Det ville vært ønskelig om en ut fra det foregående kunne si noe generelt om hvordan bedriftsskattleggingen i de tre land vil utvikle seg over en konjunktur-

periode. Diagram I gir imidlertid ikke noe lettfattelig bilde av hvordan skattleggingen varierer med konjunkturforholdene. Hver kurve er resultatet av et samspill mellom faktorer som til dels motvirker hverandre. Vi må også huske på at resultatene i diagram I avhenger av det spesielle eksempel vi valgte å studere. Konjunkturutslaget størrelse, konjunkturperiodens lengde, forholdet mellom realkapital og inntekt osv. er nokså vilkårlig fastlagt, men valget preger likevel kurvene i diagram I. På bakgrunn av det som her er nevnt, tok den foregående analyse vesentlig sikte på å påvise hvordan følgende faktorer virker inn på skattenes variasjoner over konjunkturperioden:

Norge	Danmark	Sverige
(1) Formuesbeskatningen	(1) Fradrag for betalte skatter	(1) Avskrivninger
(2) Betalingsordningen	(2) Progresjonsregler	(2) Fradragsregel i kombi-
	(3) Avskrivningsregler	nasjon med betalings-
	(4) Betalingsordning	ordning

Så langt som dette, har den foregående analyse krav på interesse, fordi resultatene har generell gyldighet. Hvordan slutteffekten av disse faktorene blir, vil imidlertid variere fra tilfelle til tilfelle, og diagram I er bare et eksempel på hva slutteffekten kan tenkes å bli. Betydningen av dette poenget forsterkes vesentlig når vi tar hensyn til at bedriftene i praksis kan drive en mer eller mindre utstrakt utjamning av skattene ved hjelp av varelager vurderingene. Å belyse betydningen av dette siste forholdet har vi imidlertid funnet ugjærlig innenfor rammen av dette notatet.

3. Skattenes fordeling over bedriftens levetid.

I alminnelighet vil ikke en bedrift eksistere evig. Den startes, er i drift noen år og blir så endelig likvidert. Når en sammenlikner bedriftsskattleggingen i de 3 nordiske land, har det en viss interesse å bringe på det rene hvordan de totale skatter bedriften betaler i løpet av sin levetid, fordeles over levetiden etter de 3 lands regler. Til dette formålet er de regneeksempler vi hittil har gjennomgått, helt uegnet. Vi må da forfølge en bedrift fra starten og til bedriften blir likvidert.

Vi har i et eksempel forutsatt at bedriften varer i 100 år. Såvel investeringer som utvidelse av aksjekapital har vi antatt fordeles i relativt små årlige porsjoner. Selv om investeringer og utvidelse av aksjekapital i praksis oftest gjennomføres sjokkvis, tror en at dette har vært hensiktsmessig for det foreliggende formål. Hvis vi sammenlikner litt lengre tidsintervaller, har det nemlig liten betydning for avskrivningsbeløpet over perioden om vi forutsetter sjokkvis investering eller jevn investering. Videre har vi tidligere vist at det under visse forutsetninger ikke har noe større å bety for gjennomsnittsskatten i perioden om en forutsetter jevn vekst i aksjekapitalen istedenfor sjokkvis vekst. Ulempen ved ikke å dele opp utvidelsen i aksjekapital og veksten i investeringene i små årlige porsjoner, vil være at en

kunne få vesentlig andre resultater om en f. eks. sammenliknet tiårsperioden fra 31 til 41 år istedenfor perioden fra 30 til 40 år.

I en oppbygningsperiode på 5 år har vi regnet med en kraftig vekst i investeringene fra år til år. Investeringene fortsetter å stige helt fram til år 65, men med synkende stigningstakt. Etter noen få år med konstante investeringer begynner investeringene å synke. Fra år 80 er det ingen investeringer i bygninger, og fra år 90 har vi heller ikke regnet med investeringer i maskiner.

Inntekten har vi fastsatt etter en varierende prosent av anskaffelsesverdien for maskiner. Denne prosenten stiger fra 43% til 48% i år 40, senere synker den til 40% i år 60 og 25% i år 85. De siste årene synker den raskt ned til 0.

Aksjekapitalen stiger fram til år 50 og er senere konstant.

Utbytteutdelingen er fastlagt slik at formuen ved norsk skattlegging utgjør en stigende prosent over tiden av anskaffelsesverdien for maskiner. Forutsetningen har ført til at norsk formuesskatt i prosent av norsk skattepliktig inntekt stiger fra gjennomsnittlig 3% i det første ti-året til gjennomsnittlig 8% i ti-året fra 71 til 80 år. I de senere år vil formuesskatten utgjøre en stadig mer dominerende andel av de norske skattene.

Tabell 30 viser verdien hvert 10 år av enkelte viktige størrelser. De oppgitte verdier må bare oppfattes som eksempler på tallstørrelser som tilfredsstiller de forutsetninger vi har lagt til grunn. Avgjørende for resultatene er som nevnt tidligere bare visse forholdstall.

Tabell 31 og 32 viser de resultater vi har kommet fram til.

Tabell 30.

År	Anskaffelsesverdi for maskiner 1000 kr.	Inntekt før avskrivninger 1000 kr.	Aksjekapital 1000 kr.	Norsk formue 1000 kr.
1	10	4	170	173
10	460	198	403	621
20	920	414	860	1 495
30	1 342	641	1 265	2 528
40	1 828	877	1 679	3 948
50	2 110	928	1 957	5 590
60	2 310	924	1 957	6 119
70	2 480	868	1 957	6 570
80	2 332	700	1 957	6 179
90	1 590	168	1 957	5 493
100	0	0	1 957	4 948

Av tabell 31 fremgår det at de samlede danske skatter utgjør gjennomsnittlig vel halvparten av de norske skatter. Men forskjellen varierer over levetiden. Sammenliknet med bedrifter som liknes etter norske skatteregler, betaler bedrifter som liknes etter danske regler, særlig lite skatt i startårene og i bedriftens siste leveår. Dette henger for startårenes vedkommende sammen med at danske skatteregler

tillater store avskrivninger i de første årene etter en investering. I bedriftens siste leveår vil inntekten vanligvis utgjøre lite i forhold til formuen. Den norske formuesskatten vil derfor virke til at norske bedrifter beskattes forholdsvis kraftig i disse årene.

Tabell 31. *Samlet skatt i ti-årsperioder i prosent av samlet inntekt etter ordinære avskrivninger i ti-årsperioder.*

Ti-årsperioder	Samlet skatt i prosent av samlet inntekt etter ordinære avskrivninger		
	Danmark	Norge	Sverige
1- 10	15,9	41,9	37,1
11- 20	33,6	54,9	54,5
21- 30	37,1	57,8	54,6
31- 40	39,3	59,2	55,0
41- 50	39,9	63,4	56,2
51- 60	38,6	64,2	55,6
61- 70	38,5	66,0	55,8
71- 80	37,4	68,0	56,7
81- 90	38,2	97,5	58,1
91-100 ¹⁾	—	—	—
Gjennomsnitt i hele levetiden	37,9	64,9	55,7

¹⁾ Inntekt etter ordinære avskrivninger er negativ i denne perioden. I Danmark er skatten 0, i Norge er det noe formuesskatt og i Sverige en ubetydelig skatt fordi svensk skattepliktig inntekt ikke er 0.

Tabell 32. *Inntekt etter avskrivninger og skatter fordelt på ti-årsperioder.*

Ti-årsperioder	Inntekt ÷ avskrivninger ¹⁾			Skatter		
	Danmark	Norge	Sverige	Danmark	Norge	Sverige
1- 20	1,0	1,6	1,3	0,7	1,0	1,1
11- 20	5,6	6,1	5,9	5,4	5,2	6,0
21- 30	9,9	10,1	9,9	9,9	9,0	9,9
31- 40	14,7	14,9	14,7	15,4	13,6	14,7
41- 50	17,3	17,5	17,4	18,4	17,1	17,6
51- 60	16,9	17,1	17,0	17,3	16,9	17,0
61- 70	15,7	15,6	15,7	15,9	15,9	15,6
71- 80	13,0	12,6	12,8	12,4	13,2	12,9
81- 90	5,3	4,5	4,9	4,6	6,8	4,7
91-100	0,6	0,0	0,4	0,0	1,3	0,5
Sum	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹⁾ Negative inntekter er ikke ført til fradrag, hvis ikke dette tillates etter landets skatteregler.

Til tross for at de svenske avskrivningsreglene tillater forholdsvis hurtige avskrivninger, beskattes i vårt eksempel de svenske bedriftene forholdsvis tungt i startårene. Dette henger sammen med den svenske betalingsordningen. Bedrifter

som liknes etter norske og danske regler vil her relativt sett ha en fordel i disse årene da inntekten stiger kraftig.

4. Skattene ved sjokkerte investeringer.

I de foregående eksempler har vi regnet med en jevn utvikling i investeringene. I dette avsnittet skal vi se på skattene i årene omkring et investeringssjokk. For å illustrere virkningen av slike sjokk har vi i to regneeksempler sett på skattenes størrelse og fordeling i en bedrifts første leveår. Mens vi tidligere hele tiden har studert de skatter som bedriften betaler i hvert enkelt år, nøyer vi oss her med å se på den skatt som i sin tid vil bli utliknet på årets inntekt. Årsaken til dette er vesentlig at det er uråd å vite hvordan den svenske betalingsordningen vil bli praktisert i bedriftens aller første leveår.

Dette første eksempelet bygger på følgende enkle forutsetninger:

- (i) I år 1 investeres det et like stort beløp i maskiner og bygninger. I de 9 neste årene er investeringene lik 0.
- (ii) Inntekt før avskrivninger er konstant i hele perioden og lik 40% av anskaffelsesverdien for maskiner.
- (iii) Aksjekapitalen er konstant og lik halvparten av anskaffelsesverdien for maskiner og bygninger.
- (iv) Utbyttet er konstant og lik 5% av aksjekapitalen.
- (v) I slutten av år 1 er norsk formue lik aksjekapital + inntekt ÷ avskrivninger. For de senere år blir formuen beregnet ut fra de øvrige forutsetninger i eksempelet.

Tabell 33. *Utliknede skatter i prosent av inntekt etter ordinære avskrivninger.*

År	Danmark	Norge	Sverige
1	4,0	62,1	16,9
2	3,4	62,2	35,6
3	3,5	62,4	47,8
4	39,0	62,5	47,3
5	51,5	62,6	34,4
6	47,0	62,7	80,7
7	48,2	62,8	76,4
8	47,9	62,9	76,4
9	62,5	63,0	76,4
10	31,3	63,2	76,4
Sum	33,8	62,7	56,0

Tabell 34. *Prosentvis fordeling av inntekt etter avskrivninger og utliknede skatter over ti-årsperioden.*

År	Inntekt etter avskrivninger			Skatter		
	Danmark	Norge	Sverige	Danmark	Norge	Sverige
1	2,8	10,0	2,7	1,2	9,9	3,0
2	2,8	10,0	6,0	1,0	9,9	6,3
3	2,8	10,0	8,4	1,0	10,0	8,4
4	9,6	10,0	8,4	11,5	10,0	8,4
5	13,7	10,0	6,5	15,2	10,0	6,1
6	13,7	10,0	13,6	13,9	10,0	14,2
7	13,7	10,0	13,6	14,2	10,0	13,4
8	13,7	10,0	13,6	14,2	10,0	13,4
9	15,7	10,0	13,6	18,5	10,1	13,4
10	11,6	10,0	13,6	9,3	10,1	13,4
Sum	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

I Danmark og Sverige vil bedriften ha store avskrivninger og lav skattepliktig inntekt de første 4–5 år. Etter 5 år vil maskinene i Sverige være helt nedskrevet. I de senere år vil derfor skattepliktig inntekt være konstant og lik inntekt før avskrivninger ÷ avskrivninger på bygninger. I Norge vil avskrivningene og dermed skattepliktig inntekt være konstant over hele perioden.

I Danmark og Sverige vil tyngden av skattene vesentlig falle på årene i slutten av perioden, mens skattene i Norge vil være jevnt fordelt. På grunn av formueskatten vil likevel skattene i Norge stige noe.

Det neste eksempelet bygger på følgende forutsetninger:

- (i) Det investeres et like stort beløp i maskiner hvert år. I år 1 og år 6 investeres et 5 ganger så stort beløp i bygninger. Anskaffelsesverdien for maskiner blir lik anskaffelsesverdien for bygninger i år 5 og år 10.
- (ii) Inntekten er satt til 40% av anskaffelsesverdien for maskiner.
- (iii) Aksjekapitalen er satt til halvparten av anskaffelsesverdien for maskiner og bygninger.
- (iv) Aksjeutbytte er 5% av aksjekapitalen forrige år.
- (v) Norsk formue i slutten av første år er lik aksjekapital + inntekt ÷ avskrivninger for første år. For senere år er formuen beregnet ut fra de øvrige forutsetninger i eksempelet.

Inntektene i de første årene er ikke så store at bedriften fullt ut kan utnytte reglene om ekstraordinære avskrivninger i Danmark. Det beløp av investeringene i år 1 som kan avskrives ekstraordinært, er fordelt over 5 år.

Tabell 35. *Utliknede skatter i prosent av inntekt ÷ ordinære avskrivninger.*

År	Danmark	Norge	Sverige
1	0,0	63,3	0,0
1	0,0	62,4	18,3
3	0,0	62,2	32,4
4	1,8	62,2	38,9
5	14,3	62,2	43,9
6	13,9	62,4	44,3
7	21,2	62,4	48,0
8	25,2	62,4	51,9
9	28,9	62,5	54,7
10	50,0	62,5	56,9
Sum	23,6	62,4	47,6

Karakteristisk for dette eksempelet er at vi har jevne investeringer i maskiner, mens investeringene i bygninger kommer sjokkvis. Disse forutsetningene fører til at avskrivningene i Sverige i de første årene vil bli større enn i Norge, men etter hvert vil avskrivningene bli like store. Dansk skattepliktig inntekt og danske skatter er preget av adgangen til ekstraordinære avskrivninger på bygninger. Avskrivnin-

Tabell 36. *Prosentvis fordeling av inntekt etter avskrivninger og utliknede skatter over 10-årsperioden.*

År	Inntekt etter avskrivninger			Skatter		
	Danmark	Norge	Sverige	Danmark	Norge	Sverige
1	0,0	1,2	0,0	0,0	1,2	0,0
2	0,0	3,2	1,2	0,0	3,2	1,2
3	0,0	5,3	3,4	0,0	5,3	3,6
4	2,1	7,4	5,9	0,6	7,3	6,0
5	7,0	9,4	8,6	5,7	9,4	8,7
6	9,8	10,6	10,0	6,2	10,6	9,9
7	13,4	12,6	12,8	11,4	12,7	12,8
8	17,1	14,7	16,1	15,7	14,7	16,0
9	21,2	16,8	19,4	20,5	16,8	19,3
10	29,4	18,8	22,6	39,9	18,8	22,5
Sum	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

gene på maskiner vil etter hvert nærme seg de norske og svenske avskrivningene, mens de store avskrivningene på bygninger vil slå ut i de første 4 årene etter investeringen. Når skattepliktig inntekt i de første årene er lik 0, skyldes dette de ekstraordinære avskrivninger både på maskiner og bygninger. Hadde vi sett på betalt skatt i hvert enkelt år, i stedet for den skatt som i sin tid vil bli utliknet på årets inntekt, vil prosenttallene i tabell 35 blitt endel lavere for Danmark og Norge. For Sverige ville summen av skattene over 10-årsperioden derimot blitt nærmest uforandret.

Eksemplene illustrerer samtidig noen av de problemer en ville komme opp i hvis en forutsatte sjokkvis investeringer i en eldre bedrift. Hvis en bedrift i et

enkelt år foretar en stor investering i maskiner, så vil den skattepliktige inntekten i Danmark og Sverige bli lav i de første årene etter investeringen er foretatt. Hvis det går en 6–7 år før det foretas en ny investering, vil etter hvert de norske avskrivninger bli størst, og den skattepliktige inntekten vil bli lavest i Norge.

En stor investering i bygninger påvirker ikke forskjellen mellom Norge og Sverige, fordi avskrivningsreglene for bygninger er felles. En dansk bedrift vil derimot kunne få større avskrivninger og lavere skattepliktig inntekt i de første årene. Etter en tid vil den danske bedriften ha mindre igjen å avskrive på, slik at det vil være en tendens til at den skattepliktige inntekten vil vokse i forhold til inntekten i norske og svenske bedrifter.

Kapitel IV. Konklusjon.

I innledningen hevdet vi at denne undersøkelsen tok sikte på å besvare to spørsmål:

- 1) hva de direkte skatter i hvert av de tre land etter gjeldende regler gjennomsnittlig vil utgjøre i en «normal situasjon», og
- 2) hvordan den direkte skattleggingen i de tre land endrer seg med endringer i selskapenes økonomiske forhold, f. eks. endringer i inntekten, i anskaffelsene av bygninger, maskiner, varelager m. v., i utbetalt utbytte eller i aksjekapitalens størrelse.

Det første spørsmålet forutsetter en presisering av hva som skal forstås med en «normal situasjon». En slik presisering vanskeliggjøres ved at de faktorer som påvirker skattene veksler fra land til land, eller ikke virker med samme styrke i alle land. Problemet er i denne undersøkelsen løst ved at det er gjort forutsetninger om følgende størrelser, som alle har betydning for skattens størrelse i minst ett av landene:

- (1) bruttoinntekten
- (2) aksjekapitalen
- (3) den samlede anskaffelsesverdien av eksisterende bygninger og maskiner
- (4) de årlige nyanskaffelser av bygninger og maskiner
- (5) utbyttet.

Vi har dels regnet med at disse størrelsene er uforandret fra år til år (ekspansjonstakt = 0%), dels med at de utvikler seg proporsjonalt og med en gitt stigningsprosent over en årrekke. Under uendrede skatteregler vil slike forutsetninger føre til at skatteprosentene etter noen tid stabiliserer seg på et konstant nivå (likevektsskatten).

For å få sammenliknbare tall må skattebeløpene uttrykkes i prosent av et felles inntektsbegrep. Vi har valgt skattepliktig inntekt i det år skattene blir betalt, oppgjort etter norske regler.

Likevektsskatter for hvert land er beregnet under ulike forutsetninger om ekspansjonstakten og varierende forhold mellom inntekt (før avskrivninger) og aksjekapital, og mellom inntekt og realkapital. Som eksempel på resultatet av likevektsskatteregningene gjengis nedenfor et utdrag av tabell 25. Det er her forutsatt at aksjekapitalen utgjør 45% av anskaffelsesverdien for bygninger og maskiner. Denne anskaffelsesverdien er fordelt med halvdelen på bygninger med 40 års levetid og halvdelen på maskiner med en levetid på 10 år. Videre er det regnet med at ekspansjonstakten er 5% pr. år. Utdraget gir resultatet av beregningene når inntekt før avskrivninger utgjør henholdsvis 10, 20 og 30 % av anskaffelsesverdien for eksisterende bygninger og maskiner.

Likevektsskatt når aksjekapitalen utgjør 45 % av anskaffelsesverdien for realkapitalen og ekspansjonstakten er 5 pct. pr. år.

Innt. før avskr. i pct. av anskaffelsesverdien for realkapitalen	Danmark	Norge	Sverige
pct.	pct.	pct.	pct.
10	9,0	61,3	46,7
20	33,6	58,6	53,3
30	41,9	58,9	54,4

Likevektsskatteregningene gir et generelt inntrykk av at de danske skatteprosentene ligger vesentlig lavere enn tilsvarende norske og svenske prosenter. Den innbyrdes forskjell mellom norske og svenske prosenter er gjennomgående mindre. De norske prosentene ligger stort sett noe over de svenske.

De likevektsskattene som står på midterste linje (med kursiv) i tabellen ovenfor, gir etter vårt skjønn uttrykk for det gjennomsnittlige skattenivå i nordiske industriselskaper i en «normalsituasjon». De forholdstall som er forutsatt mellom bruttoinntekt og aksjekapital, mellom bruttoinntekt og anskaffelsesverdi av realkapital osv., svarer etter den foreliggende statistikk å dømme, nokså nær til gjennomsnittsforholdene i nordisk industri. 5% ekspansjon (i verditallene) må dessuten om lag svare til det gjennomsnittlige for industrien i de siste 50 år.

Den relative forskjellen i skatteleggingen vil ikke være tilstrekkelig karakterisert bare ved å angi en enkelt typisk skatteprosent for hvert av landene. Slik skatte-reglene er utformet i de tre land vil skatteprosentene på ulike måter variere omkring «normalnivået» fra bedrift til bedrift og fra det ene året til det andre. Dette gir bakgrunnen for det andre spørsmålet som ble reist innledningsvis.

Tabell 25 (som delvis er gjengitt ovenfor) viser hvordan skatteprosentene under bestemte betingelser varierer «lovmessig» med ekspansjonstakten og de forholdstall vi har mellom bruttoinntekt og realkapital, mellom bruttoinntekt og

aksjekapital osv. Tabellen viser tydelig hvordan gjennomsnittstallene kan dekke over en betydelig spredning. Særlig er spredningen stor i de danske skatteprosentene. Grunnen til dette er at danske skatteprosent er avhengig av forholdet mellom skattepliktig inntekt og aksjekapitalen. Endringer i dette forholdstallet vil derfor gi relativt kraftige utslag etter danske regler, mens tilsvarende norske og svenske skatteprosent vil bli uendret av denne grunn eller bare påvirket i liten grad. Det kan i denne sammenheng nevnes at når skattepliktig inntekt, oppgjort etter danske regler, når opp i over 100% av aksjekapitalen, vil danske skatteprosent ligge i nærheten av de svenske og norske prosent. Dette er i øyeblikket bare tilfelle for 1–2% av de danske selskapene, men disse selskapene har omkring 20% av den samlede nettoinntekten. Forskjellen i avskrivningsreglene påvirker også tallene. En økning i de årlige anskaffelser av bygninger og maskiner fører til større avskrivninger og lavere skatt i Sverige og Danmark sammenliknet med Norge. Denne faktoren får større betydning desto mer kapitalkrevende bedriften er. Av andre faktorer som virker inn, nevnes betalingsordningen og utbytteutbetalingene.

De forutsetningene som ligger til grunn for beregninger av likevektsskatter er så spesielle at det neppe vil være mulig å finne et eneste selskap som fullt ut tilfredsstiller betingelsene. Likevel er det sannsynlig at likevektsskattene kan karakterisere et gjennomsnittlig nivå når en følger en bedrift eller en gruppe bedrifter over en årrekke. Men det er viktig å være oppmerksom på at forutsetningene om jevn vekst dekker over særegenhetene som gjør seg gjeldende under andre forhold. En annen utvikling i en eller flere av faktorene vil ha ulike konsekvenser etter de forskjellige lands regler. Dette har vi forsøkt å illustrere i de tre siste avsnittene i kapitel III. Avsnittene er kalt «Skattenes fordeling over en konjunkturperiode», Skattenes fordeling over bedriftens levetid» og «Skattene ved sjokkerte investeringer». Karakteristisk for disse avsnittene er at vi ikke har maktet å si noe generelt om hvordan skattleggingen vil arte seg i slike situasjoner. Vi har imidlertid tidligere (i avsnitt A, B og D i kap. III) påvist visse «lovmessigheter» som gjør seg gjeldende når inntekten stiger sjokkvis, når inntekten stiger mens aksjekapitalen er konstant, når investeringene stiger sjokkvis m. v. Verdien av de siste avsnittene i kapitel III ligger i at vi her får eksempler på det totalbilde disse «lovmessighetene» kan tenkes å føre til over en konjunkturperiode, over bedriftens levetid og ved sjokkerte investeringer. Eksempelene viser at skattleggingen i et enkelt år kan være meget forskjellig fra det som tilsvarende «normal»-situasjonen. (Særlig illustrerende i så henseende er vel fig. 1 som viser skattleggingen i de tre land over en konjunkturperiode.) Dette forholdet bør en også ha klart for seg ved vurderingen av tallene fra tabell 25.

Vi har innledningsvis pekt på de reservasjoner som knytter seg til de resultater som vi her har kommet fram til. En av disse reservasjonene var at vi ikke har fått tatt hensyn til alle ulikheter i de tre lands (formelle) skatteregler. Det viktigste i denne sammenhengen er at vi ikke har tatt hensyn til varelagervurderingsreglene ved de tallene som er gjengitt foran. Grunnen til dette er at det ikke er mulig å skaffe

materiale, som viser hvilken praksis det følges i Norge ved vurderingen av varelageret. Av andre ulike regler vi ikke har tatt hensyn til, kan nevnes avsetninger til pensjonsfond, skattleggingen av realisasjonsgevinster, behandlingen av utbytte fra andre selskaper og skattleggingen av selskaper og aksjonærer ved likvidasjon.

Tillegg I.

Skattesammenlikning ut fra innsamlede bedriftsregnskaper.

Som et ledd i arbeidet med å sammenligne skattleggingen av industriselskaper i Danmark, Norge og Sverige ble det innhentet regnskaper fra en del bedrifter i disse landene. Disse bedriftene er for de årene regnskapene omfatter, lignet etter de någjeldende skattereglene i samtlige land. Denne delen av undersøkelsen har vi ikke funnet det nødvendig å ta inn i redegjørelsen foran. Årsakene til dette vil bli omtalt nedenfor etter en kort omtale av regnskapsmaterialet, hvordan det er behandlet og de resultater vi kom fram til.

Regnskapene fra Danmark og Norge omfatter årene fra og med 1951 til og med 1955. De svenske regnskapene omfatter perioden 1950–1954. For nærmere å kunne belyse avskrivningsreglene har vi dessuten innhentet oppgaver over aldersfordelingen og anskaffelsesverdien av eksisterende bygninger og andre driftsmidler.

Regnskapene er innhentet fra følgende bransjer. (I parentes er nevnt hvilke land regnskapene kommer fra.):

- a. Fabrikasjon av elektriske forbruksartikler (Danmark, Sverige).
- b. Garverier (Danmark, Norge.)
- c. Maling- og lakkfabrikker (Norge, Sverige).
- d. Maskinfabrikker (Danmark, Norge, Sverige).

Ved beregning av skatt etter de tre lands regler er aksjekapital, inntekt før avskrivninger, nyanskaffelser etc. ifølge regnskapene lagt til grunn. Selv når disse størrelsene er gitt, kan imidlertid bedriftsledelsen påvirke størrelsen av skatten i et enkelt år eller i en gitt periode. Disse skattemessige disposisjoner er begrenset av de rammer lovreglene trekker og av de disposisjoner som er foretatt i årene før den perioden som undersøkes. Ligningen av regnskapsmaterialet gjør det altså nødvendig å forutsette noe om hvordan bedriften ville ha disponert, hvis et annet lands skatteregler hadde vært gjeldende. (Selv når en bedrift blir lignet etter sitt eget lands regler oppstår lignende problemer. Grunnen til dette er at skattereglene i alle tre land er endret i løpet av perioden, mens vi har brukt någjeldende regler for hele perioden.) Generelt har vi basert beregningene på at bedriftsledelsen innenfor rammen av visse betingelser innretter seg slik at samlet skatt over perioden blir minst mulig. Vi skal komme nærmere inn på de viktigste forutsetningene.

(1) Varelagervurderinger. Vi har forutsatt at det i løpet av perioden ikke skal oppstå endringer i lagerreservene, dvs. at forskjellen mellom bokført lagerverdi og varelageret til anskaffelsespris (dagspris) skal være den samme i begynnelsen og slutten av perioden. For øvrig kan bedriften vurdere fritt innenfor lovens ramme. Denne forutsetningen innebærer at bedriften ikke utnytter eventuelle muligheter til

å redusere skattepliktig inntekt i perioden ved opplegg av lagerreserver. Lagervurderingsreglene får bare betydning ut fra synspunktet inntektsutjamning over tiden. For de norske regnskapene (bortsett fra garveriet) var det ikke mulig å skaffe opplysninger om anskaffelsesverdiene. Vi har derfor ikke kunne foreta noen korreksjoner i inntekten på grunn av lageret, bortsett fra at dansk skattepliktig inntekt er jevnet ut, ut fra den tanke at dette ville vært mulig hvis vi hadde hatt tilstrekkelige opplysninger om lageret.

(2) Avskrivningene. Vi har forutsatt at bygninger og andre driftsmidler var maksimalt nedskrevet ved periodens begynnelse. (Etter svenske regler har vi kommet fram til inngående bokførte verdi første året ved å avskrive anskaffelsene i de fire foregående år med 20% pr. år.) Også innenfor perioden har vi regnet med at det skal avskrives et beløp som samlet tilsvare det maksimale. I tillegg til denne betingelsen er avskrivningene i et enkelt år bare bundet av lovens bestemmelser.

(3) Pensjonsfond. Vi har ikke gjort forsøk på å gjennomføre en eventuell korreksjon av denne posten, men etter alle lands regler regnet med et samlet beløp som tilsvare det som er oppgitt i regnskapene.

(4) Utbytteutdeling og fondsopplegg. Ved beregningene av skattene etter alle lands regler har vi regnet med den fordeling med utbytte og fond som følger av regnskapene. Ved beregningene av utbytteraten etter danske regler ville en annen fordeling i mange tilfelle gitt et litt lavere skattebeløp. Vi har heller ikke tatt hensyn til de skattelettelser som etter danske og norske regler kan oppnås ved avsetninger til reservefond. (Etter danske regler reduksjon i den ordinære statsskatten mot senere eventuell «poenalbeskatning», etter norske regler en eventuell reduksjon i fondsskatten).

(5) Andre utgifter og inntekter. Ved innhentingen av regnskapene tok vi sikte på å få spesifisert slike poster som blir behandlet forskjellig etter de ulike lands skatteregler. Stort sett har spesifikasjonene vært tilfredsstillende, slik at det har vært mulig å foreta eventuelle korreksjoner. Dette gjelder f. eks. kontingenter, eiendoms-skatter, utbytte av aksjer i andre selskaper etc. I enkelte få tilfelle har vi måttet foreta korreksjonene skjønnsmessig. Vi har da lagt vekt på å legge ensartede prinsipper til grunn.

(6) Ved formuesskattleggingen i Norge er realaktiverne vurdert til nedskrevet verdi etter norske avskrivningsregler. For de øvrige formues- og gjeldspostene har vi tatt utgangspunkt i regnskapsopplysningene det første året. For de senere årene blir tilveksten i nettoformuen et resultat av inntekten, skatte- og utbyttepolitikken og eventuelle endringer i aksjekapitalen. (Det er i denne sammenheng også tatt hensyn til skattefrie inntekter og ikke fradragsberettigede utgifter.)

Leseren bør merke seg at når en vil beregne direkte skatter ut fra et faktisk regnskapsmateriale etter andre regler enn de som gjaldt da regnskapene ble oppstilt, så må en gjøre en rekke forutsetninger på samme måte som når det nyttes stiliserte regnskaper. Forskjellen mellom den undersøkelsen vi omtaler her og hovedundersøkelsen på grunnlag av stiliserte regnskaper, ligger vesentlig i måten vi har valgt

ut tallene for aksjekapital, inntekt før avskrivninger, nyanskaffelser etc. Ved hovedundersøkelsen fastsatte vi disse tallene selv, slik at vi mente de ble egnet til å illustrere bestemte poenger. Her har vi akseptert de tall som de innsamlede regnskaper viser. (En viss forskjell blir det dessuten fordi vi her har tatt hensyn til visse detaljer i de tre lands skatteregler som vi så bort fra i hovedundersøkelsen.)

Tabellen nedenfor gir resultatene av arbeidet med det faktiske regnskapsmateriale.

Tabell I. *Gjennomsnittlig beregnede inntekts- og formueskatter i pct. av norsk skattepliktig inntekt i de år skattene blir utliknet. (NB! Tallene kan, som det går fram av teksten nedenfor, ikke gjøre krav på noen almen gyldighet. De gjelder bare for de spesielle regnskaper som er undersøkt.)*

Bransjer	Danske regnsk.			Norske regnsk.			Svenske regnsk.		
	D	N	S	D	N	S	D	N	S
Elektr. forbr. artikler	28,1	61,7	46,9	—	—	—	32,4	63,8	55,8
Garverier	29,8	64,5	46,4	18,3	65,0	32,9	—	—	—
Maling og lakk	—	—	—	17,2	64,0	54,6	— ¹⁾	— ¹⁾	— ¹⁾
Maskinfabrikker	38,1	60,3	48,7	31,5	63,5	57,2	25,0	60,5	57,9

¹⁾ Regnskapet til denne bedriften kan etter alle tre lands regler gjøres opp med underskott I Norge og Sverige vil bedriften likevel få skatt. (Formuesskatt i Norge og garantibeløpet ved kommuneskattelikningen i Sverige.)

Hvor stor vekt kan tallene i tabellen ovenfor tillegges? Sett at de bedrifter vi har studert, hadde en struktur som var typisk for bransjen i det land bedriften ligger. Sett videre at de bedrifter vi har regnskaper for, hadde hatt en utvikling over de årene vi har studert som var «normal» for denne bransjen i vedkommende land. (Utviklingen i investeringer må vi tenke oss også var «normal» forut for de årene vi har studert). I dette tilfelle — men bare også da — kunne tallene i tabellen tillegges en generell gyldighet. Ifølge tabellen er dansk skatt for den danske bedriften i bransjen «elektriske forbruksartikler» 28,1 % av inntekten (dvs. inntekten iflg. norske skatteregler), mens dansk skatt for det danske garveriet er 29,8%. Hvis betingelsene ovenfor var oppfylt, kunne vi ha sluttet av disse tallene at danske skatteregler er noe strengere mot danske garverier enn mot bedrifter som produserer elektriske forbruksartikler. Av tabellen går det videre fram at det er en betydelig forskjell i skattlegging mellom det norske garveriet og det danske garveriet når begge liknes etter danske regler. Hvis betingelsene ovenfor var oppfylt, måtte denne differansen innebære at danske skatteregler ville virke langt mildere på norske garverier enn på danske (f. eks. på grunn av ulik struktur). De nødvendige betingelser for å tolke tallene på en slik måte er imidlertid ikke oppfylt. Vanskene med å skaffe regnskapsmateriale var store. Vi måtte derfor nøye oss med å bruke de regnskaper det var mulig å få tak i. En analyse av regnskapene viser at differansene i skatteprosent ifølge tabellen ovenfor, bare i liten grad kan tilskrives spesielle utviklingstendenser eller strukturelle forhold som er knyttet til bransje eller land. Differansene i skatteprosent skyldes vesent-

lig slike egenheter ved bedriftene som ikke kan føres tilbake til at de tilhører ulike bransjer, eller at de ligger i ulike land. (Særlig viktig er det eksempelvis om bedriften i de år vi studerer — eller like forut — har foretatt store investeringer).

De ni sammenstillinger av danske, norske og svenske skatteprosenter som tabell I viser, må betraktes som en samling «tilfeldig valgte» eksempler på hvordan de tre lands skatteregler kan virke i bestemte tilfelle. Ønsker vi å «forklare» differansene mellom de ni eksemplene, forutsetter dette at vi nytter resultatene fra våre systematiske studier, og at vi gransker regnskapene i detalj. (Faktorer av betydning er blant annet: når større investeringer har funnet sted, og forholdet mellom inntekt og aksjekapital). En slik gjennomgåelse ville i prinsippet være det samme som å studere kompliserte eksempler på «sjokkvirkninger» (jfr. hovedundersøkelsen). Vi har ikke funnet det nødvendig å gå inn på en slik analyse her.

Som nevnt tidligere, har vi under arbeidet med det faktiske regnskapsmaterialet tatt hensyn til en del ulikheter i skattleggingen i de tre land, som ikke ble tatt med ved de stiliserte regnskapene. Dette gjelder eksempelvis skattleggingen av kontingenter, avsetninger til pensjonsfond og utbytte av aksjer. Dessuten har vi her ved beregningene av den skattepliktige inntekten ført til fradrag eiendomsskattene i Danmark og Norge og investeringsavgiften i Sverige. Ut fra de regnskapene vi her har sett på, har vi liten grunn til å tro at disse finessene påvirker den direkte skattleggingen i nevneverdig grad. Vår hovedundersøkelse svekkes derfor neppe i vesentlig grad ved at disse tingene er utelatt.

I tabellen nedenfor gjengis de tall som ble beregnet fra regnskapsmaterialet for eiendomsskatten i Norge og Danmark og investeringsavgiftene i Sverige. Tallene har en viss selvstendig interesse. Materialet som danner grunnlaget for disse skatteberegningene var ikke tilfredsstillende, resultatene må derfor tas med sterke forbehold.

Tabell II. *Danske og norske eiendomsskatter og svensk investeringsavgift i prosent av norsk skattepliktig inntekt.*

Bransjer	Danske regnsk.			Norske regnsk.			Svenske regnsk.		
	D	N	S	D	N	S	D	N	S
Elektr. forbr.artikler	1,5	0,5	6,0	—	—	—	4,0	2,1	1,4
Garverier	3,4	1,9	3,1	8,7	5,2	11,6	—	—	—
Maling og lakk	—	—	—	8,8	2,4	9,0	—	—	—
Maskinfabrikker	0,0	0,0	2,1	6,8	4,6	6,4	7,4	3,9	8,1

Tillegg II.

Konsekvensene av de nye avskrivningsreglene i Danmark og Norge.

Sommeren 1957 vedtok nasjonalforsamlingene i Danmark og Norge visse endringer i skattereglene for bedrifter. Enkelte av endringene har betydning for de resultater vi har kommet fram til i utredningen foran.

I Danmark er avskrivningsreglene lagt om, samtidig er det åpnet adgang

til skattefrie avsetninger til investeringsfond. Videre er reglene om skattleggingen av gevinster ved salg av driftsmidler skjerpet.

De viktigste endringene i de norske reglene gjelder også avskrivningsreglene. Av andre endringer kan nevnes utvidet adgang til betinget skattefritak for realisasjonsgevinster, utvidet adgang til overføring av underskudd, oppheving av adgangen til skattefrie avsetninger til investeringsfond, og skjerpede bestemmelser om fradrag for utgifter til representasjon og bilhold.

Vi skal i dette vedlegget gi enkelte eksempler på hvordan de nye avskrivningsreglene virker inn på resultatene.

De nye avskrivningsreglene på maskiner i Danmark minner mye om de svenske reglene. Avskrivningene skal beregnes på grunnlag av «saldoverdien» i regnskapet etter en sats som høyst skal utgjøre 30 %. (I de to første overgangsårene er de maksimale avskrivningssatsene henholdsvis 20 og 25 %). Saldooverdien er lik nedskrevet verdi av driftsmidler anskaffet i tidligere år med tillegg av anskaffelsesverdien av driftsmidler kjøpt i løpet av året og med fradrag for salgssummen av driftsmidler solgt i løpet av året. Selges driftsmidlet med tap (salgssummen mindre enn nedskrevet verdi), kan bedriften få fradrag for tapet samme år. Saldooverdien må i tilfelle reduseres med driftsmidlets bokførte verdi før avskrivningene for vedkommende år beregnes.

De nye danske regler om avskrivninger på bygninger skiller seg beregningsteknisk lite fra de tidligere. Systemet bygger som før på en kombinasjon av ordinære avskrivninger beregnet etter en fast sats av bygningens anskaffelsesverdi og ekstraavskrivninger i de 10 første årene. 40 % av anskaffelsesverdien kan avskrives i disse første årene. I et enkelt år er ekstraavskrivningene begrenset til 10 % av anskaffelsesverdien, for øvrig kan de fordeles etter ønske innenfor 10 års perioden.

Også de norske avskrivningsreglene er basert på et system med ordinære avskrivninger og ekstra-avskrivninger. Reglene om de ordinære avskrivningene er uendret. Ved beregningen av ekstraavskrivningene skiller loven mellom tilleggsavskrivninger og åpningsavskrivninger.

Tilleggsavskrivninger kan med få unntak foretas på alle bygninger og driftsmidler som kommer inn under reglene om ordinære avskrivninger. Unntakene gjelder biler og forrretningseiendommer (kontorbygg, butikker, hotell etc.). Avskrivningsbeløpet framkommer ved at de ordinære avskrivninger forhøyes med høyst 50 % i de første 5 år etter at driftsmidlet er tatt i bruk. I et enkelt år er likevel tilleggsavskrivningene begrenset til 2 % av anskaffelsesverdien. Dette innebærer at 50 %-regelen bare kan nyttes på driftsmidler som ordinært avskrives etter en sats på 4 % eller lavere.

Åpningsavskrivninger kan bare nyttes når bedriften foretar investeringer i bygninger, anlegg og andre driftsmidler over en viss størrelse. I perioden fra og med byggearbeidet er begynt og til og med det femte året etter at anlegget er i drift, kan bedriften kreve fradrag for 25 % av den delen av driftsmidlenes

samlede kostpris som overstiger 500 000 kr. I et enkelt år skal åpningsavskrivningene ikke overstige 50 % av inntekten i vedkommende år.

I den videre framstilling forutsetter vi at bedriften bare gjør bruk av reglene om tilleggsavskrivninger, og ser bort fra åpningsavskrivningene. En må regne med at åpningsavskrivningene bare vil bli brukt i et fåtall bedrifter.

Tabellene 1 og 2 nedenfor viser resultatet etter gamle og nye regler ved en engangsinvestering. (Forutsetningene er de samme som for tabell 17 og 18 i utredningen foran.)

Tabell 1. *Avskrivninger på maskiner ved en engangsinvestering.*

År	Avskrivningsbeløpet på maskiner i pct. av anskaffelsesverdien				
	Danmark		Norge		Sverige
	Gamle regler	Nye regler	Gamle regler	Nye regler	
1	21 ² / ₃	30,0	10	12	30,0
2	21 ² / ₃	21,0	10	12	21,0
3	21 ² / ₃	14,7	10	12	14,7
4	5	10,3	10	12	14,3
5	5	7,2	10	12	20,0
6	5	5,0	10	10	0
7	5	3,5	10	10	0
8	5	2,5	10	10	0
9	0	1,7	10	10	0
10	10	4,1	10	0	0

Tabell 2. *Avskrivninger på bygninger ved en engangsinvestering.*

År	Avskrivningsbeløp på bygninger i pct. av anskaffelseeverdien				
	Danmark		Norge		Sverige
	Gamle regler	Nye regler	Gamle regler	Nye regler	
1-4	11,5	12,5	2,5	3,75	2,5
5	1,5	2,5	2,5	3,75	2,5
6-24	1,5	2,5	2,5	2,50	2,5
25-37	1,5	0,0	2,5	2,50	2,5
38	1,5	0,0	2,5	1,25	2,5
39	0,5	0,0	2,5	0,00	2,5
40	2,5	0,0	2,5	0,00	2,5

Tabell 3 og 4 viser virkningene av de nye avskrivningsreglene når investeringene over en årrekke har steget med samme prosent. (Jfr. tabell 21).

Tabell 3. *Avskrivningene på maskiner i pct. av anskaffelsesverdien av inntil 10 år gamle maskiner ved jevn vekst i investeringene.*

Prosentvis økning i investeringene pr. år	Avskrivningsbeløp				Sverige
	Danmark		Norge		
	Gamle regler	Nye regler	Gamle regler	Nye regler	
0,0 pct	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0
2,5 "	10,4	10,6	10,0	10,2	10,6
5,0 "	10,9	11,1	10,0	10,3	11,2
10,0 "	11,7	12,2	10,0	10,6	12,3

Tabell 4. Avskrivninger på bygninger i pct. av anskaffelsesverdien av inntil 40 år gamle bygninger ved jevn vekst i investeringene.

Prosentvis økning i investeringene pr. år	Avskrivningsbeløp				Sverige
	Danmark		Norge		
	Gamle regler	Nye regler	Gamle regler	Nye regler	
0,0 pct.	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
2,5 „	3,0	3,3	2,5	2,6	2,5
5,0 „	3,6	4,1	2,5	2,8	2,5
10,0 „	4,7	5,5	2,5	3,0	2,5

Til slutt skal vi se på hvordan de nye avskrivningsreglene virker inn på skatteprosentene.

I konklusjonen tok vi inn et utdrag av tabell 25 (likevektsskattebergninger) og understreket visse tall som vi mente ga uttrykk for det gjennomsnittlige skattenivået i en «normalsituasjon». Tabell 5 nedenfor gir resultatet av tilsvarende beregninger etter de nye avskrivningsreglene.

Tabell 5. Likevektsskatter når aksjekapitalen utgjør 45 pct. av anskaffelsesverdien for realkapitalen og ekspansjonstakten er 5 pct. pr år.

Innt. før avskriv. i pct. av anskaffelsesverdien for realkapitalen	Danmark		Norge		Sverige
	Gamle regler	Nye regler	Gamle regler	Nye regler	
10 pct.	9,0	7,1	61,3	56,9	46,7
20 „	33,6	32,1	58,6	57,2	53,3
30 „	41,9	41,0	58,9	58,1	54,4

Bedriftene i Danmark og Norge kan etter de nye avskrivningsreglene avskrive noe mer i driftsmidlets første leveår. Dette innebærer at det samlede avskrivningsbeløp kan bli noe større og skatteprosentene noe lavere i en ekspansjonsperiode. Virkningene er likevel så små at konklusjonene i hovedutredningen neppe hadde blitt endret, om denne hadde vært basert på de nye avskrivningsreglene.

English summary

This study attempts to compare direct corporation tax assessment in Denmark, Norway and Sweden. Only joint-stock manufacturing corporations have been studied.

The publication consists of three parts. Part I gives a survey of the tax assessment laws and regulations in each of the countries. Then follows, in part II, a systematic analysis of the main features of the tax assessments; this part of the study is entirely based on hypothetical examples. The conclusions are drawn in part III. In appendix I, is made an attempt to compare the effects of the tax rules by means of actually collected corporation accounts. Appendix II contains information about new rules concerning depreciation allowances, which were adopted in Denmark and Norway after the completion of the main study. The new depreciation regulations involve only minor changes as compared to those existing when the main study was undertaken, and do not materially affect the conclusions originally arrived at. All figures referred to in this summary are taken from the original study.

The relative differences between income taxes for corporations in the three countries cannot be described by a few single figures. On the contrary, it is a main feature of the tax systems that the differences completely depend on structural characteristics of the enterprises and their historical development. This study intends to answer the following questions:

- (1) What will be the average tax rate, for a joint stock company in manufacturing in each of the three countries, in what could be termed a «normal» situation?
- (2) How do the average tax rates vary in response to economic changes within the corporation in each of the three countries?

Only the most important differences concerning tax assessment between the countries were considered in the analysis. As a consequence, the calculations have been restricted to these factors:

- (1) Tax rates
- (2) Depreciation allowances
- (3) Deductions for paid taxes
- (4) Payment system.

To carry out the analysis, a number of assumptions have been made about (1) the gross income of corporations, (2) their share capital, (3) their annual investments in buildings and machinery and (4) dividends. One common feature of the tax systems under examination is that taxes only to a very small extent are influenced

by the absolute size of these factors. In each instance, therefore, it is sufficient to determine certain central relative numbers and to specify their relative annual changes.

The hypothetical examples are intended to illustrate, first, the effects of changes in each factor isolated, irrespective of whether this may be said to be «realistic» or not. Later in the study the effects of a simultaneous change in all factors are analysed. For the purpose of giving an overall evaluation the conception of an «equilibrium-tax» has been introduced. This concept is used to demonstrate how the level of taxation will stabilize if all factors relevant for the size of taxes are growing at equal rates for a number of years. The calculations of equilibrium taxes are based on the following assumptions:

- (1) Investment in construction and machinery grows with a fixed yearly rate. (The cumulated original cost of real assets will then, after a certain period, increase with the same rate.) Provided that the corporation each year makes use of maximum depreciation allowances, this assumption can be shown to involve that, after some years, the depreciation allowances will also increase at the same rate.
- (2) The ratio between income prior to depreciation and the value of real assets is constant. (This assumption implies that income prior to, and income after depreciation, increases at the same annual rate as the original cost of the real assets and the investments.)
- (3) The ratio between share capital and the original cost of the real assets is constant. (The share capital then increases at the same rate as the investments, and the relation between income after depreciations and share capital remains constant.)
- (4) Dividends as a percentage of share capital are assumed constant.

The results of the equilibrium-tax-calculations are presented in table 25 p. 72. Equilibrium taxes are given for each country, calculated under different assumptions about the rate of growth («Ekspansjonstakt prosent pr. år»), and with varying ratios between the share capital and the original cost of the real assets («Aksjekapitalen i prosent av anskaffelsesverdien for realkapitalen»). Furthermore, alternative assumptions are made about the proportion between income prior to depreciation and real assets. (These are shown in the heading of the table). The figures in the table are comparable in the sense that the amount of the tax is seen in relation to a common income concept. (Norwegian taxable income the year when the tax is paid.) In addition, we have assumed dividends, income prior to depreciation, size and composition of the real assets, and share capital, to be the same in all countries. (The Norwegian property tax is shown separately in the table.)

When evaluating the *Danish* taxes we find two characteristic properties. The first is that taxes in Denmark in most cases are considerably lower than in the other

countries. The second is that Danish taxes vary considerably with variations in the ratio between income and share capital, in the ratio between income and the original cost of the real assets, and in the growth rate:

- (1) Danish tax rates increase progressively with the ratio between income and share capital. (Table 1 shows how taxes rise when this ratio increases.)
- (2) Danish depreciation rules allow relatively big depreciations in the first year after the procurement of new capital. This rule is the more important the more capital-intensive the enterprise is, and the more rapidly the real capital increases. (The different results produced by the depreciation rules for machinery and equipment and construction is presented in tables 17 and 18 in the main study and in table 1 and 2 in Appendix II. These tables show the size of the yearly depreciation allowance on one single doze of investment in per cent of its original cost.)
- (3) Some Danish taxes, calculated on income in previous year, can be deducted from current income when paid. These deductions become smaller, relative to current income, the more rapidly income is increasing.

In *Sweden* taxes are constant as percentages of income. Nevertheless there is a certain dispersion in computed tax percentages owing to the effects of the depreciation rules.

By and large, *Norwegian* tax rates also are constant in relation to income. The dispersion in the computed figures may chiefly be attributed to the payment system. Norwegian taxes are paid about $1\frac{1}{2}$ year after the income was earned. This implies that taxes as a percentage of current income will decrease with rising incomes. (This is also to a certain extent the case in the two other countries.)

In order to summarize the conclusions about the extent of corporate taxation in the countries concerned, we have from table 25 tried to isolate those numbers which, in our opinion, most distinctively indicate the average tax level in Scandinavian joint-stock companies in what might be termed a "normal" situation. From available statistics we have tried to bring out features which in the long run characterize the average situation in Scandinavian manufacturing enterprises. We have found that a 5 per cent growth rate corresponds to the average growth in industry the last 50 years. We have further assumed that share capital and income prior to depreciation amount to 20 and 45 per cent of the original cost of the real assets respectively. On these assumptions the corresponding "equilibrium tax" percentages, according to table 25, are:

Denmark	Norway	Sweden
33,6	58,6	53,3

The special assumptions made for calculation of equilibrium-taxes conceal distinctive features which would manifest themselves under other conditions. Alternative values of one or more of the relevant factors will have different consequences because of the different tax assessment regulations in the three countries. This we have tried

to illustrate in the chapters "The Distribution of taxes over the Business Cycle", "The Distribution of Taxes over the Corporation's Lifetime", "The Taxes by Shock Treated Investments". The results demonstrate clearly that taxation in actual practice and individual cases, may be quite different from what they are in so-called "normal" situations.

Against calculations of this type there may be raised several objections. One technical objection is, for instance, that we have refrained from taking account of all differences in the taxation rules, and of the different implementations of the rules even in cases when these rules are the same in all three countries. Objections of a more fundamental type may be raised against the whole approach to the problem. A changed tax policy will have repercussions in the entire economy, and may fundamentally change the situation of the individual corporations. Our assumptions, and the conclusions that can be drawn from them, may consequently turn out to be of rather limited interest. These problems are briefly discussed in the Introduction.

SAMFUNNSØKONOMISKE STUDIER

(SOS)

Utkommet i serien SOS:

- Nr. 1. Det norske skattesystems virkninger på den personlige inntektsfordeling.
- Nr. 2. Skatt på personleg inntekt og midel. (4 artikler som tidligere er publisert i Statistiske meldinger.)
- Nr. 3. Økonomisk utsyn 1900—1950.
- Nr. 4. Nasjonalregnskap. Teoretiske prinsipper.
- Nr. 5. Avskrivning og skattlegging.
- Nr. 6. Bedriftsskatter i Danmark, Norge og Sverige.

I Samfunnsøkonomiske studier gir Statistisk Sentralbyrå ut undersøkelser som ikke er av rent statistisk karakter, bl. a. historiske og analytiske studier som blir utført ved Statistisk Sentralbyrås forskningsavdeling. Skriftene er å få bestilt hos alle bokhandlere. En kan enten kjøpe dem enkeltvis eller abonnere på hele serien. I siste tilfelle vil publikasjonene bli tilsendt etter hvert som de kommer ut. Prisen pr. hefte vil variere noe etter størrelsen og vil normalt ligge mellom kr. 3,00 og kr. 6,00.

I kommisjon hos H. Aschehoug & Co., Oslo

Pris kr. 4,00